MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Monica Dună Ștefana Pîrvu

Limba latină

manual pentru clasa a IX-a

HUMANITAS EDUCATIONAL

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

MONICA DUNĂ • ȘTEFANA PÎRVU

Limba latină

Manual pentru clasa a IX-a

Limba latină

HUMANITAS EDUCAȚIONAL

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării. Manualul este aprobat prin Ordinul nr. 3886 din 24 mai 2004, în urma licitației organizate de Ministerul Educației și Cercetării, este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației și Cercetării prin Ordinul nr. 3458 din 9 martie 2004 și este distribuit elevilor **gratuit**.

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:						
Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Școala	Anul școlar	Starea manualului*:	
					la primire	la returnare
1	Hanu Alexandra	IX	L.D.V.	2011-2012	Nouă	
2	DRAGOI DANIEL	a-9a	LPDV	2013-2014	NOU	
3		a-9a	L.PDV	2014-2015	NOU	
4		a-9a	L-PDV	2015-2016	NOU	NOU

*Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat

Profesorii vor controla dacă numele elevului este scris corect.
Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUNĂ, MONICA
Limba latină : manual pentru clasa a IX-a / Monica Dună, Ștefana Pîrvu. - București: Humanitas, 2008
ISBN 978-973-50-2083-5

I. Pîrvu, Ștefana

811.124(075.35)

Referenți științifici: prof. univ. dr. LUCIA WALD
prof. univ. dr. MARIANA BĂLUȚĂ-SKULTÉTY
prof. PAULA BĂLAȘA

Redactor: SÁNDOR SKULTÉTY

Coperta colecției: DINU DUMBRĂVICIAN

Machetare și design: FLORENTINA PREDA

Paginare: ANGELA ARDELEANU

Prezentul manual, elaborat de prof. Monica Dună, conține 40 de pagini care au fost preluate din manualul de clasa a IX-a a Editurii Humanitas Educațional, ediția 2002, scrise în colaborare cu prof. Ștefana Pîrvu.

© HUMANITAS, București, 2008

HUMANITAS EDUCAȚIONAL
Piața Presei Libere 1, sector 1, 013701, București
Telefon: 021/408 83 57, fax: 021/ 408 83 51
e-mail: educ@humanitas.ro
Comenzi:
Telefon: 021/ 408 83 53
Fax: 021/ 408 83 52
e-mail: adrian.cristea@humanitas.ro

Tipărit la „UNIVERSUL" S.A.

Cuprins

Introductio / 5
Prima lectio / 5
Mentalităţi şi instituţii romane / 5

I. *Primum capitulum* / 7
Lectiones 2–6 / 7
- *Fabula(tĭo) et historĭa* / 8
AENEAS. Prima colonizare / 8
Ad plus legendum. „Căderea Troiei" / 8
- ***PATER AENEAS*** / 10
Ad melĭus comprehendum / 11
- *Repetĭmus unā grammatĭcam* / 14
(I) Substantivul. Declinările I – a III-a / 14
Adjectivul. Clasa I / 14
Verbul. Indicativ prezent / 14
Prepoziţiile: *in, ad, cum* / 14
Discĭmus exercendo / 17
- *Mythologĭca. Monstra horribilĭa* / 18
- *Ad bene sciendum* / 21
- *Pagĭna mea* / 22

II. *Secundum capitulum* / 23
Lectiones 7–10 / 23
- *Fabula(tĭo) et historĭa* / 24
ROMULUS ŞI REMUS / 24
Semnificaţia întemeierii unei cetăţi / 25
Ad plus legendum / 26
Caracterul naţional şi istoric al religiei romane / 26
- ***PRIMUS CONDITOR ROMAE*** / 27
Ad melĭus comprehendum / 28
- *Repetĭmus unā grammatĭcam* / 30
(II) Substantivul. Declinările I – a III-a / 30
Adjectivul. Clasa I / 30
Verbul. Indicativ imperfect, viitor (I) / 31
Discĕmus exercendo / 32
- *Mythologĭca. Parcae, fatum, oracŭla, augures, haruspĭces* / 33
- *Ad alĭter sciendum (test)* / 35
- *Pagĭna mea* / 36

III. *Tertĭum capitŭlum* / 37
Lectiones 11–14 / 37
- *Fabula(tĭo) aut historĭa?* / 38
Regi legendari ai Romei / 38
Regi ai Romei arhaice / 38
Ad plus legendum / 40
Regalitatea. Funcţiile regelui / 40
- ***NUMA POMPILIUS, SABINUS REX*** / 41
Ad melĭus comprehendum / 42
- *Repetĭmus unā grammatĭcam* / 43
Adjectivul. Clasa a II-a. Gradele de comparaţie / 43
Verbul. Imperativ prezent şi conjunctiv prezent / 44
NOVA: Verbul. Gerunziu / 45
Substantivul. Declinarea a IV-a / 45
Valori ale conjuncţiei *ut* / 45
Discāmus exercendo / 46
- *Mythologĭca. Iuppiter, Mars, Quirīnus, Vesta, Ianus* / 49
- *Ad alĭter testandum* / 50
- *Pagĭna mea* / 51

IV. *Quartum capitŭlum* / 53
Lectiones 15–19 / 53
- *Historĭa*. Brutus şi Republica / 54
Ad plus legendum / 55
Instituţii şi mentalităţi. Republica / 55
- ***BRUTUS, PRIMUS CONSUL*** / 56
Ad melĭus comprehendum / 56
- *Repetivĭmus unā grammatĭcam* / 59
Pronumele personal, reflexiv, posesiv / 59
Adjectivul. Comparaţia neregulată / 60
Substantivul. Declinarea a V-a / 60
Verbul. Indicativ perfect / 60
Prepoziţii: *ante, post, de, sine* / 61
Omnes exercendo didicērunt / 61

- *Mythologĭca. Sacra agrarĭa* / **63**
- *Ad alĭter testandum* / **63**
- *Pagĭna mea* / **64**

V. *Quintum capitŭlum* / **65**
Lectiones 20–22 / **65**

- *Historĭa.* Războaiele punice / **66**
  Ad plus legendum. Hannibal şi *Scipio Africanus, Scipĭo Aemilianus Africanus* / **67**
- ***ROMANI APUD CANNAS*** / **69**
  Ad melĭus comprehendum / **69**
- *Grammatĭca* / **71**
  NOVA: Pronumele demonstrativ (prezentare generală). *Hic, ille* / **71**
  Verbul. Participiul prezent / **72**
- *Omnes, cottidĭe exercentes, discent* / **73**
- *Mythologĭca. Horae, Gratĭae, Musae, Furĭae* / **75**
- *Ad alĭter testandum* / **77**
- *Pagĭna mea* / **79**

VI. *Sextum capitŭlum* / **81**
Lectiones 23–28 / **81**

- *Historĭa.* Criza republicii / **82**
  MARIUS ŞI SULLA / **82**
  POMPEIUS ŞI CAESAR / **84**
  Ad plus legendum / **86**
  Instituţii şi mentalităţi. Dictatura / **86**
  Viri illustres / **87**
- ***SULLA, SOLLERS DUX*** / **87**
  CAESAR, UNICUS DUX / **87**
  Ad melĭus comprehendum / **88**
- *Grammatĭca*
  NOVA: Pronumele şi adjectivul relativ şi interogativ / **91**
  Verbul. Conjunctiv imperfect şi mai mult ca perfect / **92**
  Valorile conjuncţiei *cum* / **92**
  Prepoziţiile *a(b)* şi *de* / **92**
  Numeralele cardinale şi cifrele romane / **93**
- *Quis cottidĭe discit? Multa scit...* / **93**
- *Mythologĭca. Orientales divinităţes* / **95**
- *Ad alĭter testandum* / **96**
- *Pagĭna mea* / **98**

VII. *Septĭmum capitŭlum* / **101**
Lectiones 29–32 / **101**

- *Historĭa. Pax aurĕa* / **102**
  Ad plus legendum / **103**
  Instituţii şi mentalităţi. Principatul / **103**
- ***OCTAVIANUS AUGUSTUS*** / **104**
  Ad melĭus comprehendum / **104**
- *Grammatĭca*
  NOVA: Verbul. Indicativ viitor II / **106**
  Conjunctiv perfect / **106**
  Infinitiv prezent şi perfect / **106–107**
  Ne didicĕris ad Kalendas Graecas! / **107**
- *Mythologĭca. Apollo. Ludi Apollinares şi Ludi Saeculares* / **108**
- *Ad optĭmum testandum* / **109**
- *Pagĭna mea* / **110**

Exercitĭa finalĭa / **111**

Tabele gramaticale / **119**

Vocabular latin–român / **130**

Recomandări pentru utilizarea manualului / **143**

Alfabetul grecesc / **144**

Prima lectio

Introductĭo

Mentalităţi şi instituţii romane

Mecanismul de formare a mentalităţilor este definit de modalităţile şi schemele de gândire, de cadrul logic de manifestare a acestora, de elementele-cheie ale viziunii despre lume, exprimate *în lexic şi în sintaxa limbii*, mai cu seamă *în concepţiile cardinale despre timp, spaţiu, natură, societate, divinitate, precum şi în mituri şi în clişee de gândire*[1].

Roma reprezintă, în primul rând, CETATEA (*CIVITAS*) — pivot al societăţii romane, ce se dezvoltă spectaculos, rapid, până devine un veritabil *caput mundi*, un simbol al puterii nelimitate.

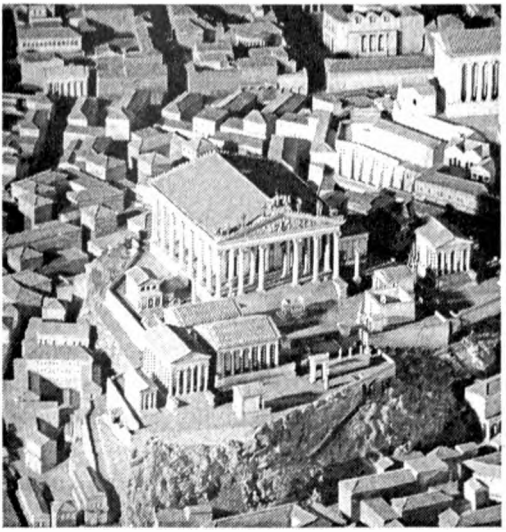

Capitolium (machetă)

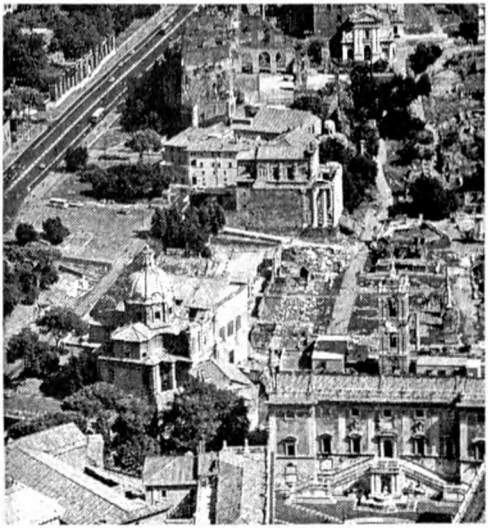

Capitolium (astăzi)

Cum se explică vitalitatea poporului roman? Condiţia apariţiei şi dezvoltării acestui fenomen trebuie căutată în educaţia civică solidă, substanţială, ce promova seriozitatea, *gravitas*, cu acea abnegaţie ce s-a menţinut până în preajma secolului al III-lea. Treptat, rafinamentele vieţii urbane pătrund adânc atât în viaţa socială, cât şi în universul mental al romanilor.

Pentru a înţelege mai exact acest univers ce s-a dovedit cu adevărat miraculos, trebuie să ţinem seama de fondul spiritual colectiv în care se află depozitate credinţele comune ale

[1] E. Cizek, *Mentalităţi şi instituţii romane*, trad. în limba română Ilieş Câmpeanu, Ed. Globus, 1998, p. 16.

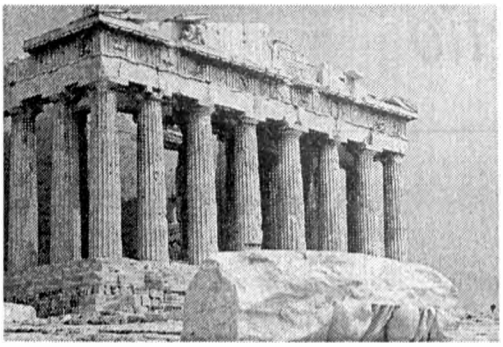

Acropole, Atena

unei colectivităţi (sau ale unui popor). În urma unor procese îndelungate de selecţie, de formare prin idei a talentului şi geniului omenesc, are loc luminoasa devenire a spiritului uman creator, ce domină devenirea obscură a spiritului uman colectiv.[2]

Exegeţii consideră că trăsătura fundamentală caracteristică comportamentului şi reprezentărilor romane, recunoscută de ei înşişi, este **pragmatismul**, înclinaţia spre acţiune şi evaluarea acestei acţiuni în funcţie de eficienţă. În timp ce grecii uimeau lumea, realizând de secole performanţe culturale (filosofie, artă, matematică), romanii, spune Cicero în *Tusculanae disputationes* „Discuţii purtate la Tusculum", măsurau suprafeţele de pământ şi excelau în calcule practice. Dezvoltarea faimoasei arte oratorice romane a fost condiţionată de interese concrete, nemijlocite. Remarcabilă s-a dovedit capacitatea romanilor de a fundamenta un riguros edificiu instituţional.

Romanii au depăşit, în comparaţie cu alte popoare, confuzia dintre normele morale, religioase şi juridice (normele de drept erau desemnate prin *ius*, cele religioase, prin termenul *fas*). Şi, romanii, într-adevăr popor practic, cu o mentalitate conservatoare, au fundamentat un riguros edificiu instituţional legislativ, oferind instrumentele de bază ale gîndirii juridice europene.

O altă însuşire specifică mentalului roman o constituia profundul **respect acordat ritualului**, atât în viaţa de zi cu zi, cât şi în viaţa religioasă. În viziunea romanilor, lumea era, în întregul ei, un spaţiu sacru. Omul trebuia să-şi reglementeze poziţia, statutul în funcţie de relaţiile pe care le stabilea cu divinitatea, îndeplinind ritualuri stricte şi complicate, care dominau chiar şi sfera politicului. Această luciditate a asumării unor multiple responsabilităţi pe pământ i-a îndepărtat de fervoarea unei trăiri mistice autentice. Pe pământ, omul se menţine ca valoare supremă, care-şi asumă destinul şi, cu acordul factorilor divini, şi-l construieşte cu ardoarea, cu încăpăţânarea plugarului care smulge glii roadele.

Antropocentrismul este caracteristica fundamentală nu numai a universului mental colectiv roman, dar şi a celui grec, comună întregului spaţiu cultural mediteranean.

Antropocentrismul mediteranean este exemplar ilustrat de un filosof grec, Protagoras: Πάντων μέτρον ἄνθτρωπός ἐστιν „Omul este măsura tuturor lucrurilor", şi de un roman, Caecilius: *Homo homini deus est, si suum officium sciat* „Omul e zeu pentru om, dacă îşi cunoaşte datoria".

Colosseum, Roma

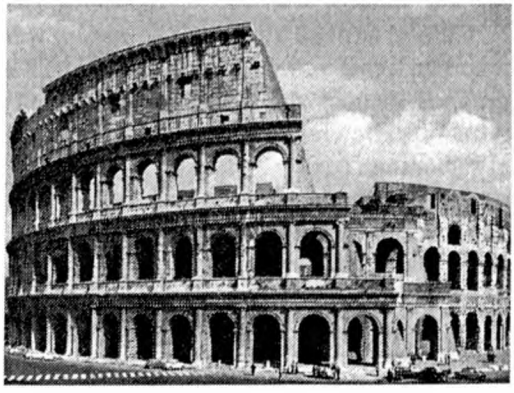

[2] Vasile Pârvan, *Scrieri*, Bucureşti, 1981, p. 420.

Lectiones 2–6
duo–six

Primum capitŭlum

Fabula(tĭo) et Historĭa
- *AENEAS.* Prima colonizare
  Ad plus legendum
  „Căderea Troiei"
- *PATER AENEAS*
  Ad melĭus comprehendum
- *Repetĭmus unā grammatĭcam*
  (I) Substantivul. Declinările I–a III-a
  Adjectivul. Clasa I
  Verbul. Indicativ prezent
  Prepoziţiile *in*, *ad*, *cum*
  Discĭmus exercendo
- *Mythologĭca*: *Monstra horribilĭa*
- *Ad bene sciendum*
- *Pagĭna mea*

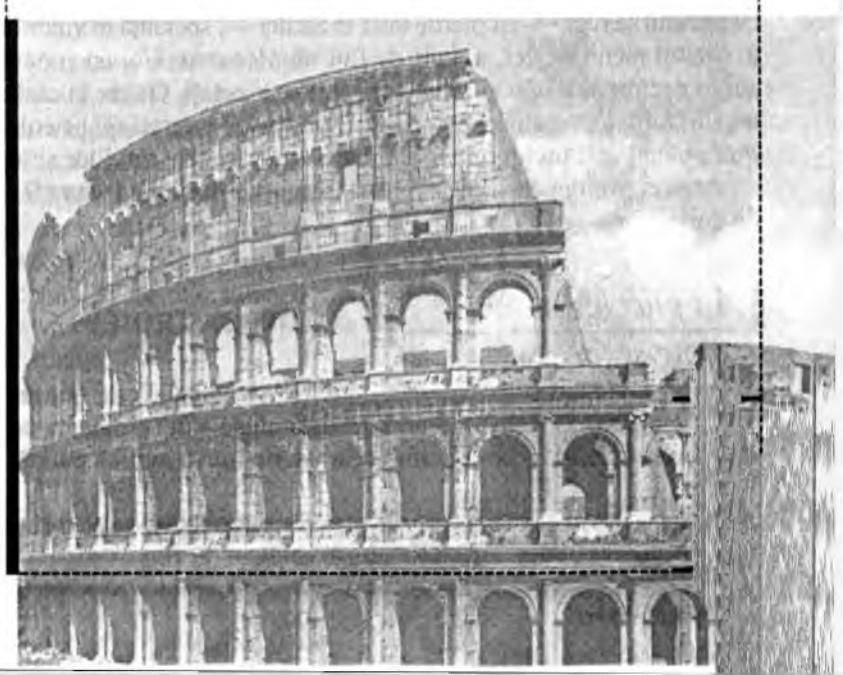

Primum capitŭlum

Fabula(tĭo) et historĭa

Aeneas. PRIMA COLONIZARE

VENUS DIN MILO

Originile popoarelor se pierd în păienjenişul miturilor şi legendelor. La începuturi, ficţiunea ascunde faptul istoric. Mitul se strecoară printre meandrele istoriei pe durate lungi, măsurabile în sute şi sute de ani. Legendele însă se hrănesc din concreteţea evenimenţială şi aureolează fapte, întâmplări, oameni.

Omul modern se îndepărtează tot mai mult de gândirea simbolică, de alegoriile divinului, de acele structuri arhetipale care subzistă în orice fond mitic, legendar. Pentru o veritabilă construcţie a fiinţei noastre lăuntrice este necesar să accedem la leagănul spiritual al Europei. Şi acest leagăn (*incunabŭla*) situat în centrul spaţiului mediteranean este ROMA.

Aşa cum printre miturile fundamentale ale poporului român se află şi un mit al etnogenezei (Traian şi Dochia), tot astfel originile poporului roman sunt indisolubil legate de legenda întemeierii Romei, care cunoaşte două mari momente.

Mai întâi, prima colonizare a unui ţinut mlăştinos şi sterp, *Latium*, de către troienii (*Troiani*) conduşi de Aenēas — imortalizată de Vergilius în epopeea Eneida (*Aenēis*). Troianul Aeneas, fiul zeiţei *Venus* şi al pământeanului *Anchises*, scapă din incendiul Troiei (1118 a. Chr.) şi, după o călătorie de şapte ani, plină de peripeţii, acostează la gura Tibrului. Deşi legătura cu trecutul se rupe — îşi pierde tatăl în Sicilia —, speranţa în viitor rămâne, căci poposeşte în ţinutul menit de zei, alături de fiul său *Ascanius* (*Iulus*) şi ocrotit de *Penates*, foştii zei protectori ai *Troiei* şi protectorii viitoarei cetăţi. O cere în căsătorie pe *Lavinĭa*, fiica regelui *Latinus*, se aliază cu grecul Evandru, ce întemeiase pe colina Palatin străvechiul *Pallantēum*, şi-l învinge în război pe Turnus, regele rutulilor şi logodnicul Lavinici.

Aeneas va întemeia *Lavinĭum*, iar Ascanius, *Alba Longa*, ce va fi condusă apoi, succesiv, de doisprezece regi.

Ad plus legendum
pentru a citi mai mult

„CĂDEREA TROIEI"

„Astfel de gânduri îmi treceau prin minte şi era cât pe ce să mă reped mânios[1], când deodată mi se arătă dinaintea ochilor maică-mea, mai limpede ca oricând şi strălucind în întuneric într-o lumină curată, ca o adevărată zeiţă,

[1] mânios – Aeneas o întâlneşte pe Elena, ascunsă într-un ungher din palatul regal şi, copleşit de starea gravă a cetăţii, intenţionează s-o ucidă.

frumoasă și mândră, așa cum obișnuiește să se arate numai zeilor. Apucându-mă cu dreapta ca mă opri și mai adause aceste cuvinte din gura-i trandafirie:

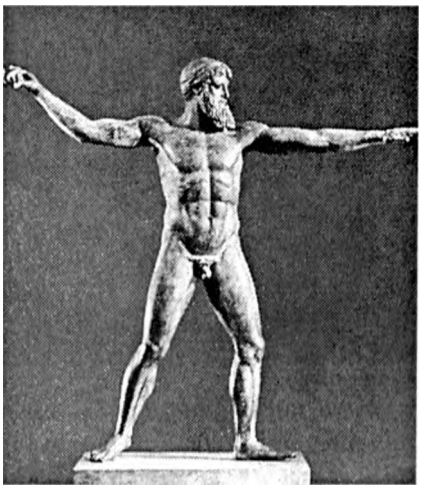

NEPTUN

— Ce durere atât de mare îți răscolește, fiule, mânia nepotolită? Pentru ce ți-ai pierdut cumpătul? Ce ți s-a făcut dragostea pentru mine? Mai bine te-ai duce să vezi unde l-ai lăsat pe Anhise, împovărat de ani, dacă-ți mai trăiește soția, Creusa, și micul Ascaniu. Cetele grecilor îi încolțesc din toate părțile și, dacă nu m-aș fi îngrijit eu de dânșii, i-ar fi mistuit flăcările și i-ar fi doborât sabia dușmană. Nu frumusețea vrăjmașă a Elenei, nici vina lui Paris, cum crezi tu, ci nemilostivirea zeilor a prăbușit împărăția asta și a năruit Troia din culmea slavei ei. Uită-te, căci am să dau la o parte norul ce-ți întunecă privirea muritoare ca o perdea lăsată pe ochi și-ți plutește în jur cu o umedă ceață; nu te teme de poruncile maicii tale și nu te feri să-i asculți povețele.

Acolo unde vezi mormane de ruine și de bolovani peste bolovani și valuri de fum și de praf, cu uriașul lui trident Neptun zguduie zidurile din temelie și răstoarnă întreaga cetate din adâncuri. Dincolo, neînduplecata Iunona stă la Porțile Scheene[1] și, încinsă cu sabia, cheamă furioasă din corăbii oștile grecești.

MINERVA

Privește: strălucind în mijlocul unui nor și înarmată cu spăimântătoarea-i Gorgonă, Minerva stă pe vârful cetățuii. Chiar Iupiter le dă grecilor vitejie și puteri noi. Tot el îi ațâță pe zei împotriva troienilor. Fugi, fiule, și pune capăt luptei.

[...]

O dată cu zorile, mă întorsei și eu la tovarăși, unde, spre marea mea mirare, dădui peste mulți alți fugari, bărbați și femei, mulțime gata de bejenie, jalnică gloată. Strânși de pretutindeni, luând cu ei care ce putuse, erau hotărâți să mă urmeze oriunde i-aș fi dus. Iată că Luceafărul se arăta pe vârful cel mai înalt al Idei; se crăpa de ziuă. Grecii străjuiau toate porțile cetății și nu mai puteam nădăjdui s-o ajutăm. Resemnat, îl luai în cârcă pe tata și mă îndreptai spre munți."

(VERGILIUS, *Eneida*, II, 588–620,
trad. rom. de E. Lovinescu)

[1] Porțile Scheene se aflau în direcția taberelor grecești.

Primum capitŭlum

Pater Aenēas

Fatō profŭgus, Aenēas ab oris Troĭae in Italĭam et in Lavinĭa litŏra pervēnit. Dea Iuno insignem pietāte virum multos labōres volvĕre impellit.

In Iunōnis anĭmo tanta ira erat?

Tamen in Italĭā Turnum ducem bellō vincit et secum matrimōnĭo, Lavinĭam, Latīni regis fīlĭam, coniungit. Suus fīlĭus Ascanĭus Albam Longam condĭt.

(După VERGILIUS, *Aenēis*)

TROIA, RUINE

VOCABULA

pius, -a, -um *adj.* – pios
Aenēās, -ae *s.m.* – Aeneas
fatum, -i *s.n.* – destin
profŭgus, -a, -um *adj.* – alungat, fugar
a(b) *prep.* (+ Abl.) – de, de la
ora, -ae *s.f.* – ţărm
Troĭa, -ae *s.f.* – Troia
Italĭa, -ae *s.f.* – Italia
in *prep.* (+ Ac./Abl.) – în
Latīnus, -i *s.m.* – Latinus, rege în Latium
litus, -ŏris *s.n.* – ţărm
pervēnĭo, -īre, -vēni *v.* – a ajunge
dea, -ae *s.f.* – zeiţă
Iuno, -ōnis *s.f.* – Iuno, Iunona
insignis, -e *adj.* – deosebit
piĕtas, -ātis *s.f.* – pietate
vir, -i *s.m.* – bărbat
labŏr, -ōris *s.m.* – muncă, chin, suferinţă
volvo, -ĕre, volvi *v.t.* – a pătimi
impello, -ĕre, impŭli *v.t.* – a împinge
anĭmus, -i *s.m.* – suflet
tantus, -a, -um *adj.* – atât de (mare)
ira, -ae *s.f.* – mânie
sum, esse, fui v. – a fi
tamĕn *adv.* – totuşi
Turnus, -i *s.m.* – Turnus (*regele rutulilor*)
dux, ducis *s.m.* – comandant
bellum, -i *s.n.* – război
vinco, -ĕre, vīci *v.* – a învinge
cum (*postpoziţie cu pronume*) – cu
secum – cu sine, cu el
matrimonĭum, -ii *s.n.* – căsătorie
Lavinĭa, -ae *s.f.* – Lavinia
Lavinĭus, -a, -um *adj.* – lavinian, al Lavinici
rex, regis *s.m.* – rege
fīlĭa, -ae *s.f.* – fiică
coniungo, -ĕre, coniunxi vt. – a uni (prin); a lua în căsătorie pe cineva (*sĭbi nuptiis*)
fīlĭus, -ĭi *s.m.* – fiu
Ascanĭus, -ii, *s.m.* – Ascaniu
suus, -a, -um *adj.* – al său, a sa
Alba Longa, -ae *s.f.* – Alba Longa
condo, -ĕre, -dĭdi *v.* – a zidi, a întemeia

AENEAS RĂNIT

Ad melius comprehendum

pentru a înțelege mai bine

1. a) Identificați sinonimele în enunțurile de mai jos și explicați diferențele semantice:

- *Aenēas, initīo, nescīus sortis futurae* (viitoare) *erat.*
- *Aenēae sorte* (la sorți) *Italia obvēnit* (îi cade).
- *Habent sua fata libelli.*
- *Fortuna caeca est.*
- *Postrēmo Aenēae fortuna prospēra erit.*
- *Triste fatum Creusa habet.*

b) Ce misiune avea de îndeplinit Aeneas, acest „om al destinului"?

2. a) *Pietas* era calitatea dominantă a eroului legendar Aeneas. Definiți conceptul! Pentru aceasta, folosiți ca elemente de sprijin sintagmele extrase din textele lui Cicero:

PIETAS
(respect profund, dragoste)

- *adversus* (față de) ***deos***
- *erga* (față de) ***patrīam***
- *erga* ***parentes***

b) Redefiniți în limba română, conceptul roman *piētas*, raportându-vă la sensurile actuale. Este astăzi pietatea un concept desuet? Formulați-vă părerile oral sau în scris.

3. a) Din enunțurile de mai jos, aflați arborele genealogic al unei stirpe legendare. Specificul unui popor se oglindește și în mitul etnogenezei sale:

Anchises et Venus parentes Aenēae erant.
Creusa et Aenēas filium Ascanium habebant.
In Italia Aenēae uxor Lavinia erit.

b) Care este familia lui Aeneas? Completați cu creionul și indicii spațiali ai destinației.

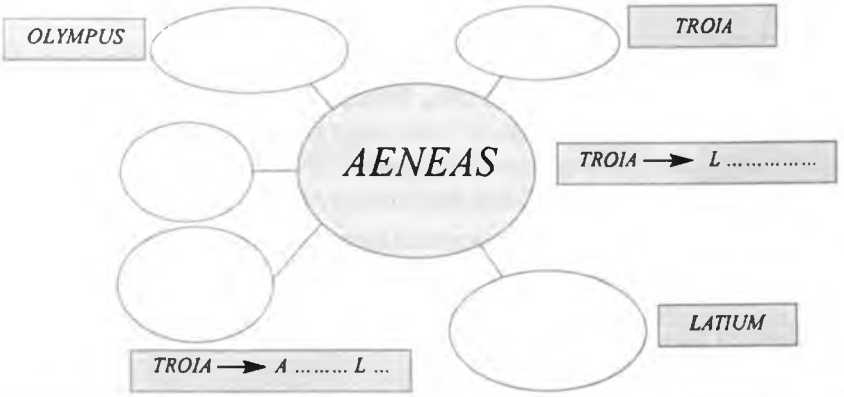

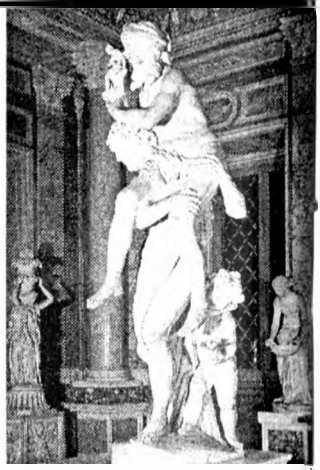

4. Priviţi cu atenţie imaginea alăturată şi rezolvaţi cerinţele:

a) Identificaţi personajele!

b) Explicaţi semnificaţia gesturilor, atitudinilor!

c) Alegeţi varianta cea mai bună pentru a răspunde la întrebarea: „De ce acest grup statuar poate fi considerat *unus ex triplĭce*?

α) pentru că Aeneas este figura dominantă, pe umerii căruia apasă trecutul şi viitorul;

β) deoarece grupul este ca un bloc, un tot unitar, simbolul viitorului monolit familial roman (*familĭa Romana*).

5. a) Cu ajutorul cărui epitet este sugerată în text apartenenţa protagonistului la o categorie umană de excepţie?

b) Referiţi-vă la posibilele corespondenţe cu omul „însemnat" din basme (*Făt-Frumos cu stea în frunte*)!

6. Prezentaţi portretul zeiţei Iuno aşa cum îl cunoaşteţi din legendele Olimpului sau dintr-un dicţionar de mitologie. Specificaţi câteva calităţi şi defecte! Mânia (*ira*), violenţa reprezintă defecte condamnabile? Explicaţi! Citiţi şi rubrica *Ad plus legendum*.

7. Urmăriţi pe hartă „itinerarul" (*iter*, *itinĕris*) parcurs de Aeneas.

a) Identificaţi punctul de plecare, ţinta, locurile unde poposeşte! (Vezi ex. 4, p. 17)

b) Călătoria seamănă cu „odiseea" unui vestit erou homeric. Cine este acel erou?

c) Ce ştiţi despre *monstra horribilĭa* (harpii, ciclopi, gorgone, sirene) pe care-i întâlnesc eroii în călătoriile lor? (Consultaţi rubrica *Mythologĭca*)

8. Forţele răului, ca şi în basme, acţionează asupra lui Aeneas. Eroul suferă, cade, se ridică, şi treptat învinge toate obstacolele pentru că:

a) • *Fortis cadĕre, non cedĕre potest* (poate).

• *Fortuna audaces iuvat.*

b) Care este forţa divină care-l urmăreşte, cu mânie, pe erou?

c) Delimitați — din textul după Vergilius — sintagma și secvența care indică în ce mod a fost silit Aenēas să se maturizeze prin suferințe!

9. a) Stabiliți corespondențe între cele două grupe!

b) Reordonați enunțurile, respectând cronologia evenimentelor!

Troiam	*bellum pro Lavīniā incĭpit.*
Alba Longa	*Aenēas condit.*
Turnus	*Graeci delent.*
Aeneas	*labōres volvēre Troiānos impellit.*
Lavinia	*in Latĭum manet.*
Iuno	*civĭtas Ascanĭi erit.*
Lavinĭum	*uxor Troiāni erit.*

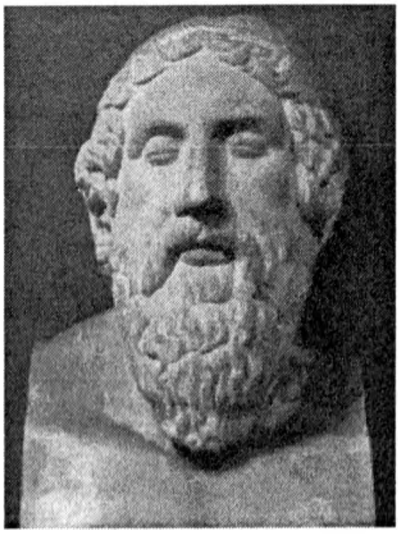

HOMER
(se spune despre marele poet că ar fi fost orb)

10. Pentru a pătrunde mai bine în atmosfera vremurilor de altădată, vizionați filme artistice sau documentare inspirate din *Iliada*, *Odiseea* sau *Eneida*.

a) Realizați o prezentare succintă, în care indicați diferențele dintre ecranizările moderne și textul epopeilor grecești sau romane.

- De exemplu, Ulise este eroul unei ecranizări cunoscute, în care îl veți recunoaște ca protagonist pe Ulise din *Iliada*.

  Cei mai îndrăzneți elevi pot citi și romanul modern *Ulysses* al lui James Joyce.
- Despre războiul troian, există mai multe versiuni cinematografice. Brad Pitt interpretează rolul lui Ahile într-un film despre cucerirea Troiei, lansat în anul 2004.

b) Vizionând filmele artistice, veți observa:

- relațiile dintre oameni;
- mobilurile acțiunilor lor;
- valori morale respectate;
- idealul uman spre care tind.

c) Vizionând filme documentare despre lumea greco-romană, veți surprinde momente ale vieții cotidiene:

- preocupări curente, ocupații;
- vestimentație;
- alimentație;
- arhitectură;
- specific geografic.

BRAD PITT, în rolul lui Ahile în filmul *Troia*

NOTA BENE!

Temele se vor realiza ca proiecte de grup sau temă pentru portofoliu.

REPETĬMUS UNĀ GRAMMATĪCAM

REPETĂM ÎMPREUNĂ GRAMATICA

MORFOLOGIE

- **Substantivul**. Declinările I–a III-a
- **Adjectivul**. Clasa I
- **Verbul**. Indicativul prezent
- **Prepoziţiile** *in*, *ad* + Ac.
  in + Abl.

În clasa a VIII-a, s-a studiat flexiunea nominală: substantivele şi adjectivele de declinările I, a II-a şi a III-a şi adjectivele din clasa I.

	DECLINAREA I vocala tematică -a-	DECLINAREA A II-A vocale tematice -o-/-u- (-e- la vocativ)		DECLINAREA A III-A vocale tematice -e-/-i-	
	f.	m.	n.	m. f.	n.
N.	*amica* *bona*	*amicus* *puer* *vir* → *bonus*	*templum altum*	*civis bonus* *mater bona*	*tempus longum* *mare altum*
G.	*amicae* *bonae*	*amici* *pueri* *viri* → *boni*	*templi alti*	*civis boni* *matris bonae*	*temporis longi* *maris alti*

NOTA BENE!

1) Substantivele de declinarea I sunt, în general, de genul feminin, ca în română.
   Compară: casa, fereastră,
   casă, fereastră
2) Substantive de genul masculin la declinarea I sunt:
   a) ocupaţii bărbăteşti: *nauta*, *poeta* (*clarus*)
   b) nume proprii: *Numa*, *Catilina*
   c) nume de triburi, populaţii: *Geta, -ae (sg.); Getae, -ārum (pl.)*
3) Substantivele de declinarea a II-a sunt de genul masculin; excepţie fac:
   a) numele de pomi, arbori: *prunus*, *cerasus* (*alta*)
   b) numele de ţări: (*clara*) *Aegyptus*
   c) numele de insule: (*clara*) *Rhodus*
   Aceste substantive (*prunus, Aegyptus, Rhodus*) sunt de genul feminin.

4) Substantivele de declinarea a II-a, genul neutru, își păstrează genul în română:

lat. *monumentum* > 1. mormânt (*cuvânt moștenit*), articulat mormântul; 2. monument (*neologism, împrumutat prin filieră franceză*), articulat monumentul;

lat. *pavimentum* > 1. pământ (*cuvânt moștenit*), articulat pământul; 2. paviment (*neologism, împrumutat pe cale savantă din latină*), articulat pavimentul.

5) Substantivele de declinarea a III-a se clasifică în funcție de numărul de silabe egal sau mai mare, de la cazul genitiv, față de cazul nominativ:

Declinarea a III-a imparisilabică: N. *ci-vĭ-tas*; G. *ci-vi-tā-tis*

Declinarea a III-a parisilabică: N. *vul-pes*; G. *vul-pis*

6) Nu există repere formale de recunoaștere a genului pentru substantivele de declinarea a III-a.

7) a) Forma desinenței de genitiv singular este esențială pentru recunoașterea declinării:
I *-ae*; II *-i*; III *-is*

b) Vocalele tematice sunt esențiale pentru învățarea pe orizontală a flexiunii nominale:
I *a*; II *o / u*; III *e / i*.

EXERCITIA

1) Alegeți din text substantive ale căror declinări și genuri să fie diferite! Grupați-le în funcție de declinări (folosiți și dicționarul)!

2) Grupați adjectivele următoare cu substantivele potrivite ca gen:

Corinthus	*bonus*
civis	*famosa*
puella	*magnus*
poeta	*alta*
nauta	*magna*
Aegyptus	*pulchra*
pirus	*clarus*

Memento!

1) Amintiți-vă vocalele tematice latinești, folosind ca reper cuvinte românești: fereastră, lup(*u*'), vulp*e*.

Exempla: *Fenestra est.* Este (o) fereastr*ă*.
*Lup**us** est.* Este (un) lup.
Vulpes est. Este (o) vulp*e*.

Așa cum la matematică învățați definiții (și pentru că latina este „matematica" umanului), vă propunem câteva reguli:

2) Regula acuzativului singular

Orice Ac. sg., indiferent de declinare are desinența ***-m*** **, adăugată la temă.**

EXEMPLA:

Video → fenestr*a*m. / lup*u*m. / vulp*e*m.

NOTA BENE!

Formele de nominativ din română provin din forma de acuzativ latinesc, de la declinarea a III-a imparisilabică, fără *-m*. Prin căderea lui *-m* latinesc, în română aceste substantive se termină în vocale tematice şi la nominativ, şi la acuzativ.

Văd → fruntea/o frunte (*frontem*). / floare a/o floare (*florem*).

3) Regula acuzativului plural

Orice Ac. pl., indiferent de declinare, are la genurile masculin şi feminin desinenţa -s, adăugată la temă

EXEMPLA:

Videmus → lup*a*s. / lup*o*s. / vulp*e*s.

NOTA BENE!

- Româna n-a păstrat desinenţa -s, marcă de plural, existentă în alte limbi romanice (franceză, spaniolă etc.).
- La declinarea a II-a, există vocala tematică medie (-o-).
- La declinarea a III-a, vocala tematică medie este -e.

4) a) La nominativ plural masculin şi feminin, declinările I şi a II-a formele latineşti sunt moştenite.

EXEMPLA: lat. fenestr*ae* (rom. ferestre); cas*ae* (rom. case) lat. lup*i* (rom. lup*i*); prun*i* (rom. prun*i*) magistr*i* (maeşt·)

b) La declinarea a III-a, se recunoaşte modelul latin moştenit de francezi.

EXEMPLA:

Sunt civitat*es* (în fr., de exemplu, *Ce sont des cités* „Sunt [nişte] oraşe").

5) Regula ablativului singular

Orice Abl. Sg., indiferent de declinare, se termină în vocală tematică: I – a, II – o, III – e

EXEMPLA:

Sum in → *casā* (sunt în casa aceea / în casă). / *templō* (sunt în templul acela / templu). / *civitate* (sunt în cetatea aceea / cetate).

Discĭmus exercendo

învăţăm exersând

Exercitia:

1. Completaţi şi apoi traduceţi:

Vides
- *puell ❑m pulchram.*
- *puer ❑m bonum.*
- *urb ❑m magnam.*

Visunt
- *Corinthum pulchr ❑❑*
- *civitatem magn ❑❑*
- *ter ❑❑ magn ❑m.*

2. Completaţi:

Videmus
- *puell ❑❑ pulchras.*
- *puer ❑❑ bon ❑s.*
- *urb ❑s magna ❑*

Amamus
- *urb ❑s pulchr ❑❑*
- *hort ❑s magn ❑❑*
- *avo ❑ bon ❑.* (*avus, -i*)

3. Completaţi oral:

a) *Poet ❑ clar ❑ sumus.*
Vos puer ❑ pulchr ❑estis.
Urb ❑❑ magn ❑ sunt.
Nauta bon ❑ est.
Incol ❑ multi in Itali ❑ sunt.

b) Tu flores ama ❑
Vos mare vide ❑
Puellae cantica audi-u- ❑
Puer epistulam scrib-i- ❑
Filii epistulas scrib-u- ❑

4. a) Identificaţi pe hartă locurile în care au poposit Aeneas şi tovarăşii săi, folosind sugestiile de mai jos şi harta alăturată.

Primo Aenēas ab oris Troĭae in Thracĭam pervēnit. Deinde (apoi) *in insŭlam Apollĭnis contendit. Postĕa ad Harpes paulō post* (puţin după aceea) *cum socĭis manet. Cyclopes in Sicilĭa Troiāni vident.*

Dein procella (o furtună) *in Afrĭcam Troiānos ducit. In Italia, Aenēas ad Infĕros descendit. Fine itinĕris in Latĭo manet.*

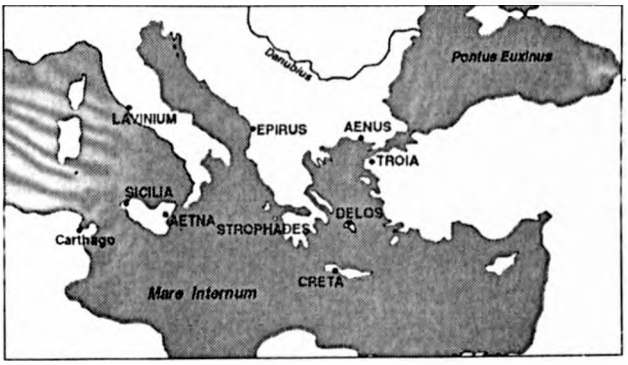

b) Ce regim cazual au prepoziţiile *in*, *ad*, şi *cum* în propoziţiile de mai sus?

c) • Recunoaşteţi conjugarea verbelor, ghidându-vă după marca acestora!

• Reconstituiţi forma de infinitiv, pronunţând-o corect: *pervēnit*, *manet*, *descendit*, *vident*, *ducit*, *contendit*.

d) Explicaţi cum se formează indicativul prezent al verbelor regulate, utilizând exemplele din tabelele finale.

Primum capitŭlum

Mythologĭca

MONSTRA HORRIBILĬA

1. *HARPYIAE* (Ἅρπυιαι)

Harpiile („Răpitoarele") erau consideraţi trei monştri înaripaţi cu chip de femeie, păr lung, buclat, trup de pasăre, gheare lungi de metal. Miroseau îngrozitor şi erau veşnic flămânde. În *Eneida*, cele trei harpii îi atacă pe troienii care acostaseră din cauza furtunii în insulele Strofade.

Harpiile întruchipează acţiunea devastatoare a viciilor şi a răutăţii umane. Ele nu se identifică cu „eriniile". Acelea pedepseau. Acestea însă erau lacome şi rele. Despre o femeie rea şi hrăpăreaţă se spune că este o harpie.

HARPIE „FURÂND" UN COPIL. (MONUMENT FUNERAR)

2. *CYCLOPES* (Κύκλωπες)

Sunt cunoscute trei generaţii de ciclopi:

a) Uranienii (având-i ca părinţi pe Uranus şi Gaia) erau giganţi cu un singur ochi rotund în frunte, forţă uriaşă şi buni făurari.

Înlănţuiţi de Uranus şi Cronos, eliberaţi de Zeus, vor făuri fulgerul şi trăsnetul pentru Zeus, o cască pentru Hades, care-l făcea nevăzut, şi un trident pentru Poseidon. Cu ajutorul lor, olimpienii i-au azvârlit în Tartar pe Titani.

b) Ciclopii din Sicilia, în fruntea cărora era Polifem („Vestitul"), erau făpturi uriaşe, sălbatice şi crude (antropofagi). Se îndeletniceau cu păstoritul. Polifem va fi îmbătat de Ulise. Întrebându-l pe isteţul călător cum îl cheamă, Ulise i-a răspuns: „Nimeni". Orbit de acesta cu un par înroşit în foc, ciclopul prin mugete, i-a adunat pe toţi fărtaţii săi de prin munţi. La întrebarea lor „Cine te-a lovit?", el urla de zor „Nimeni m-a lovit." Uriaşul cu mintea greoaie şi un singur ochi s-a prins în capcana isteţului Ulise.

c) Ciclopii făurari, ajutoarele lui Hefaistos, care aveau atelierele în vulcanii activi, fabricau armele, armura zeilor şi eroilor. Lor li se atribuie construirea zidurilor „ciclopice", acele ziduri, palate, monumente grandioase, ridicate din blocuri de piatră (de

aproximativ 800 de tone) juxtapuse, fără liant, așa cum se pot vedea și astăzi la Mycene, în Grecia, dar și în Italia.

3. *Sirenes* (Σειρῆνες)

Sirenele, de obicei trei la număr, erau nimfe marine, jumătate femei, jumătate păsări cărora tradiția medievală le va atribui coadă de pește. Ar fi existat în sud-vestul Italiei. Aveau voci minunate și prin cânt atrăgeau marinarii, care, pentru a le auzi cât mai de-aproape, ajungeau să-și sfărâme corăbiile de stânci. Ulise ar fi pățit la fel, dar, povățuit de vrăjitoarea Circe, recurge la o stratagemă: el se leagă de catarg, iar tovarășii lui își astupă urechile cu ceară.

Singurul care le-a cucerit cu vrăjita lui liră a fost Orpheus.

Sirenele sunt întruchipări ale capcanelor întinse omului pe parcursul vieții sale. Ele sunt păsări și pești, putând fi, așadar, asimilate trăirilor inconștientului, viselor fascinante și totuși înspăimântătoare în care omul alunecă, amețit de plăceri și iluzii. De aceea, trebuie să te „legi" de realitatea-catarg și de „lumina" spiritului pentru a scăpa de mrejele de tot felul.

4. *Gorgones* (Γοργόνες)

Cele trei gorgone — dintre care Medusa, cea mai temută, era singura muritoare — erau reprezentate cu capul acoperit de șerpi, cu buze din care țâșneau colți de mistreț, cu aripi de aur, mâini de bronz și dinți hidoși.

Din sângele Medusei se va naște Pegas. Ucisă de Perseus, capul ei va deveni o „podoabă" pe scutul zeiței Athena.

Gorgonele simbolizează dușmanul care trebuie înfruntat. Dar cei mai mari dușmani ai omului sunt chiar propriile lui slăbiciuni, care, acceptate — așa cum sunt ele simbolizate de capul Medusei —, îl paralizează.

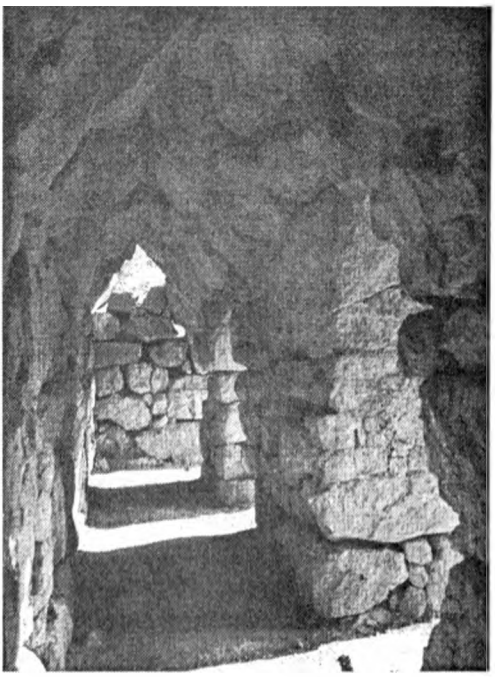

Ziduri ciclopice la Mycene

Polyphemus orbit de Ulise

Nu e de ajuns să descoperi vina (*culpa*), ci, fără să exagerezi sau s-o minimalizezi, trebuie să vrei s-o corectezi. Aşadar, Medusa reprezintă imaginea sinelui deformat de vicii, imagine care te împietreşte, dacă nu lupţi pentru dreapta măsură, pentru armonia interioară.

5. *Centauri* (Κένταυροι)

Centaurii erau un neam străvechi din Thessalia (Grecia continentală), provenit din unirea regelui lapiţilor, Ixion, cu un nor ce avea chipul Herei (regele era îndrăgostit de Hera şi Zeus îi oferă un nor ca momeală). Aşa se va naşte primul centaur, cu trup de cal şi bust de om. Cunoscuţi pentru cumplita lor luptă cu lapiţii (pentru că Pirithous, fiul lui Ixion, frate vitreg cu centaurii, nu a împărţit moştenirea cu aceştia), la nunta lui Pirithous, centaurii, invitaţi şi ei, s-au îmbătat şi au vrut să fure mireasa şi alte femei ale lapiţilor.

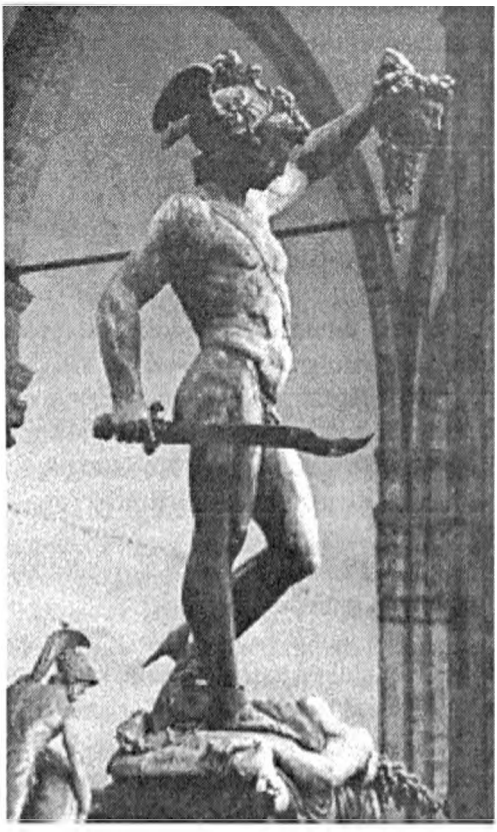

Perseus ucigînd Medusa (Cellini)

Lupta, imortalizată pe metopele de pe Parthenon şi pe frontonul templului lui Zeus din Olympia, semnifică lupta dintre forţa raţiunii (lapiţii) şi bestialitatea, instinctualitatea, reprezentate de centauri. Lapiţii au ieşit victorioşi pentru că în ajutorul lor a sărit şi un alt invitat vestit, Teseus.

Printre aceştia, complet diferit este Chiron, cel mai înţelept dintre centauri. Fiu al lui Cronos — şi, de aceea, înzestrat cu nemurire —, ajunsese binefăcătorul oamenilor. Educase tineri vestiţi, precum Ahile, Iason, Asclepios. Însuşi Apollo învăţase de la el muzica şi vânătoarea, iar Asclepios, medicina.

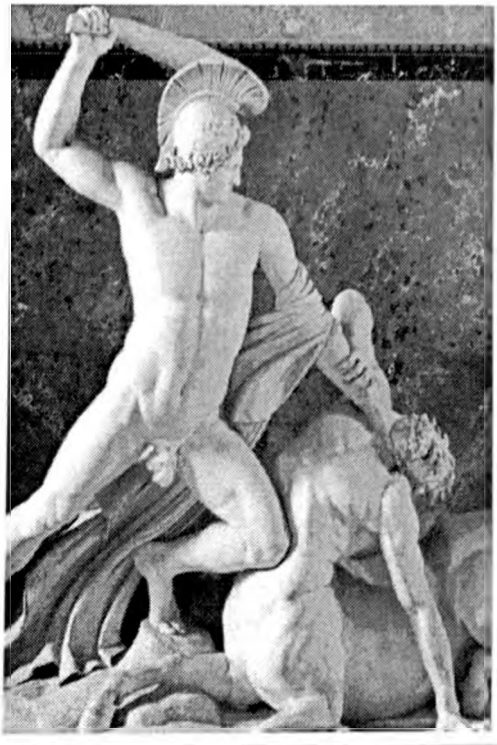

Theseus ucigând un centaur

TEST *Ad bene sciendum*

pentru a şti bine

I. 1. La formarea poporului roman, conform mitului, au contribuit elemente ale unor seminţii din:

— *Asia Minor*, precum _____

— *Latium*, precum _____

— *Magna Graecia*, precum _____

0,50 p. x 3 = 1,50 p.

2. *Populus Romanus* îşi revendică originea sa divină. Caesar şi Octavianus se vor înnobila, stabilindu-şi aceeaşi rudenie (*gens Iulia*). Explicaţi!

0,25 p. x 2 = 0,50 p.

3. Este Aeneas un prototip? Completaţi în limba latină:

a) Este înzestrat cu _____ **(1 p.)**, calitate supremă, care presupune respect faţă de ___, ___, ___ **(1,50 p.)**.

b) Îşi duce la capăt misiunea, în ciuda tuturor obstacolelor, pentru că îşi conştientizează propriul _____ **(1 p.)**.

4. Aeneas îşi respectă trecutul _____ **(0,50 p.)** şi priveşte cu încredere în viitor___ **(0,50 p.)**. Trei generaţii, care formează o singură unitate, vor deveni fundamentul viitoarei societăţi romane ____ **(1 p.)**.

5. În timpul călătoriei sale, Aeneas se luptă cu propriile sale slăbiciuni (frica, deznădejdea etc.). Sub ce formă monstruoasă apar acestea eroului? Daţi trei exemple____, ____, ____.

0,50 p. x 3 = 1,50 p.

Total: 9 puncte + 1 p. din oficiu

II. 1. Completaţi:

a) *Habeo** → *ros❑❑* (*f.*); *porc❑m* (*m.*); *don❑* (*n.*); *av❑❑* (*f.*) (pasăre)

_____

b) *Habemus* → *ros❑❑* (*f.*); *porc❑❑* (*m.*); *don❑* (*n.*); *av❑❑* (*f.*)

c) *Ros❑ patris*, *Porc❑ patris*, *Don❑ filii*, *Av❑❑ filiae* → *sunt.*

2. Identificaţi substantivele în cazul genitiv! Stabiliţi declinarea şi genul:

- *Troia Priami antīqua civĭtas erat.*
- *Aenēas, filĭus Venēris erat.*
- *Iulus filĭus Aenēae et Creusae erat.*

3 Scrieţi verbele la indicativ prezent respectând acordul în număr şi persoană:

Pueri ad ludum _____ *(venire).*

Vos _____ *(cantare).*

Tu pacem _____ *(cupĕre).*

Discipuli _____ *bene (scrbĕre).*

0,45 p. x 20 forme = 9 p.

Total: 9 puncte + 1 p. din oficiu

LATIUM

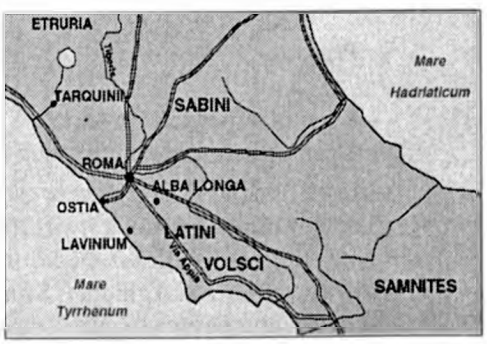

* Se dau formele de dicţionar ale cuvintelor utilizate.

Primum capitŭlum

Pagĭna mea

I. **1.** Descrieţi personajul / obiectul din imaginile de mai jos!

2. Specificaţi ce simboluri ascund aceste personaje mitologice!

3. Desenaţi o harpie şi o sirenă în locurile libere, conform indicaţiilor din rubrica *Mythologĭca*.

Aedificĭa Cyclōpum

Una Gorgōnum

Pegasus

Sirēna

Harpyia

II. — Eu sunt super-tare în lexic!

— Dacă eşti superdoxat, explică-mi şi mie sensul cuvintelor subliniate!

- Moş Costache Giurgiuveanu este un ***harpagon***.
- La Muzeul de Istorie, am văzut câteva ***incunabule*** valoroase.
- Cifra trei este o cifră ***fatidică***: trei gorgone, trei sirene, trei harpii.
- ***Eufemism*** este şi Aghiuţă („Sfinţişorul"), ca şi Eumenidele („Binevoitoarele"), un alt nume pentru Erinii.

Lectiones 7–10
septem–decem

Secundum capitŭlum

- *Fabula(tĭo) et historĭa*
  Romulus şi Remus
  Semnificaţia întemeierii unei cetăţi
  Ad plus legendum
  Caracterul naţional şi istoric al mitologiei romane

PRIMUS CONDĬTOR ROMAE
Ad melĭus comprehendum

- *Repetēmus unā grammatĭcam*
  II Substantivul. Declinările I–a III-a
  Adjectivul. Clasa I
  Verbul. Indicativ imperfect, viitor I
  Discemus exercendo
- *Mythologĭca.*
  Parcae, fatum, oracŭla, augures, haruspices
- *Ad alĭter sciendum* (test)
- *Pagĭna mea*

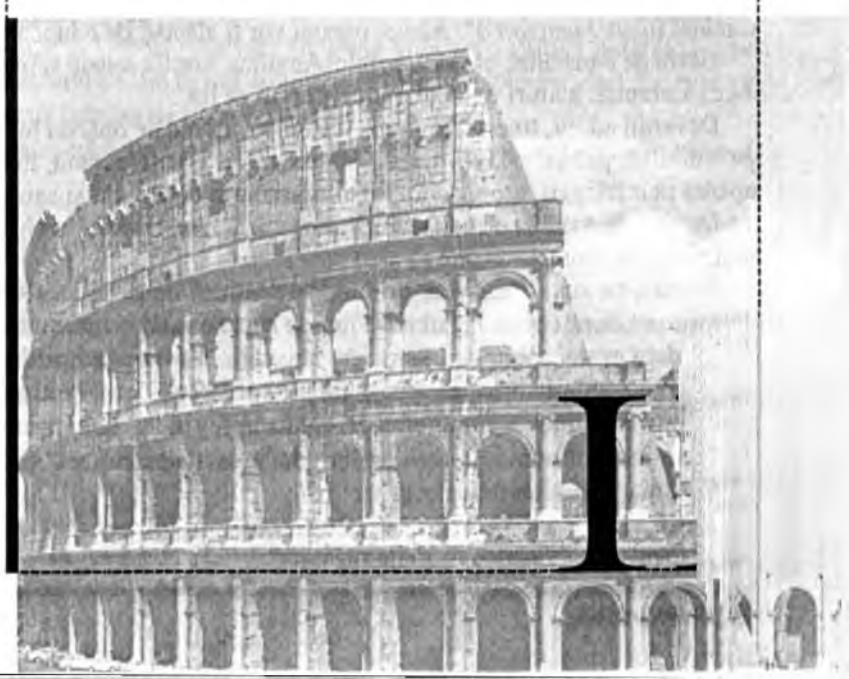

Fabula(tĭo)

Romulus şi Remus

În Alba Longa, cetatea întemeiată de Ascanĭus, domnea regele Numĭtor. El este înlăturat de la domnie de fratele său Amulius, care, pentru ca fiica lui Numĭtor, Rhea Silvĭa, să nu aibă copii, o numeşte vestală (preoteasă a Vestei); iubită însă în taină de zeul Marte, ea îi va naşte pe gemenii Romŭlus şi Remus. Copiii sunt aruncaţi în Tibru, *Tibĕris*, la porunca regelui

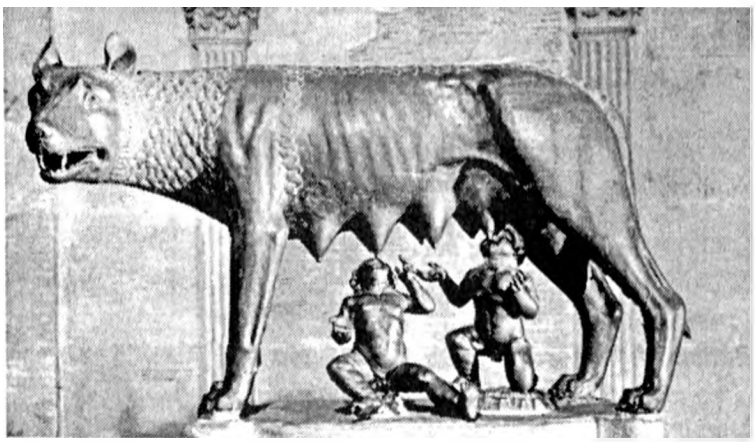

Lupoaica din Capitolium

Amulĭus. Coşul în care fuseseră abandonaţi nou-născuţii se opreşte la mal, sub smochinul ruminal (*ficus Ruminalis*)*. Acolo, micuţii vor fi alăptaţi de o lupoaică (*lupa*, *-ae*).

Găsiţi de Faustŭlus, păstorul regelui Amulĭus, vor fi crescuţi şi îngrijiţi de soţia acestuia, Acca Larentĭa, alături de cei doisprezece fii ai lor.

Deveniţi adulţi, tinerii Romŭlus şi Remus, aflând de obârşia lor regească, îl vor ucide pe Amulĭus, pentru a-l reîntrona pe bunicul lor. Foarte curând, între cei doi gemeni vor apărea neînţelegeri, atât asupra locului viitoarei cetăţi, cât şi asupra numelui cetăţii.

Dreptul de a ridica o cetate, drept impus de *augur,* revenea aceluia care zărea un număr mai mare de vulturi.

Remus, cu suita lui, vede, primul, şase vulturi de pe colina Aventinus, iar Romŭlus doisprezece de pe colina Palatinus. Fraţii se iau la ceartă; în momentul în care Remus, luând în derâdere gestul sacru de întemeiere al cetăţii, trece peste brazda trasată de fratele său, Romŭlus, lovindu-l, rosteşte vorbele: „Aşa să piară oricine va trece peste zidul cetăţii mele."

Aceste evenimente s-au petrecut, conform legendei, la 21 aprilie 753 a.Chr., dată de la care a început numărătoarea anilor „de la fundarea Romei" (*ab Urbe condita*), cum şi-a intitulat Titus Livius istoria sa.

* *Ruminalis* < *Rumina* – „Zeiţa sugarilor"

Historĭa

Semnificaţia întemeierii unei cetăţi (*civitas*)

A întemeia o cetate (*condĕre civitatem*) constituia o acţiune cu implicaţii politice adânc fixate în mentalul colectiv.

Exista un ritual consacrat întemeierii. Se luau auspiciile (*auspicĭa*), conform acelui spaţiu marcat pe cer, *templum*, de augur (*augur*). Semnele favorabile, identificate de preot pe pământ prin *auguria*, reprezentau şi o învestire „charismatică" a unui *condĭtor*. Cu plugul, el delimita spaţiul consacrat, viitoarea incintă sacră şi inviolabilă a cetăţii (*pomerĭum*). Pământul aruncat în exterior devenea zid de apărare, viitoarele ziduri (*moenia*), iar brazda, şanţul de apărare (*fossa*). Plugul sacru, jertfirea în cinstea lui Iuppiter a animalelor care au tras la plug, această primă brazdă (*sulcus primigenĭus*) — toate căpătau valoare simbolică.

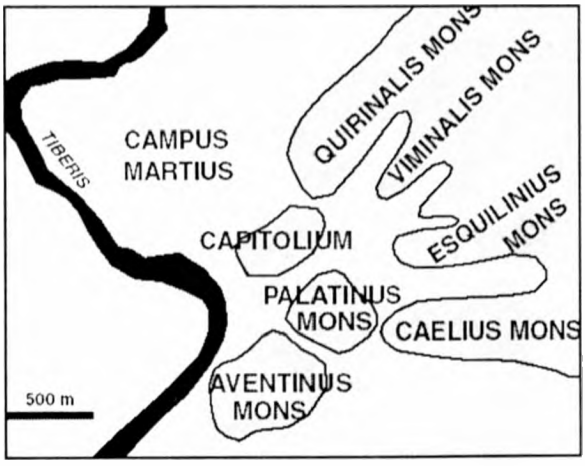

Colinele Romei

Pomerium, hărăzit de zei să ocrotească vatra viitoarei Rome — în Forum va arde focul veşnic al Vestei —, devine simbolul unui uriaş cămin, puternic înfipt în pământ, *mundus*, hrănindu-se din cultul strămoşilor (*Manes*), centru vital din care se vor ridica rânduri-rânduri îndrăzneţi războinici, fii ai Lupoaicei.

Încălcarea acestui ritual echivala cu un sacrilegiu ce trebuia sancţionat aspru, indiferent cine era făptuitorul.

Puterea lui *fas* (datul divin) şi a lui *ius* (dreptul uman de a executa) legitimează atitudinea lui Romulus.

El sancţionează *nefas*, nesocotirea dreptului divin.

Conform tradiţiei, Romulus a îndeplinit în timpul domniei sale trei funcţii esenţiale: pe aceea de rege (*rex*), de războinic (*dux*) şi de preot (*sacerdos*). Personaj mitic, era firesc să i se atribuie multe merite. Totuşi, Romulus înfiinţează, organizează forme instituţionale, fundamente ale viitoarei Rome.

Istoricii consemnează următoarele „realizări"*:

* E. Cizek, *op. cit.*, p. 86. Vezi şi p. 34.

1) structuri juridice (*iura*);
2) primul senat (*consilĭum regĭum*), format din o sută de senatori (*centum patres*);
3) diviziunea populației în treizeci de curii (*triginta curĭae*) și trei triburi (*tres tribus*);
4) reglementarea relațiilor dintre patricieni și plebe (*patres, plebs*);
5) sacralizarea persoanei regale prin însemne regale: *corona aurĕa, sceptrum, sella curŭlis, toga purpŭrĕa, lictŏres cum fascĭbus.*

Ad plus legendum
pentru a citi mai mult

Caracterul național și istoric al mitologiei romane

„Roma și-a avut mitologia ei, și această mitologie ni s-a păstrat. Numai că ea nu a fost niciodată fantasmagorică, nici cosmică: *a fost națională și istorică* (*s.n.*). În vreme ce Grecia și India organizau în imagini grandioase ceea ce credeau ele că au fost geneza și vârstele universului, haosul și creațiunile, opera și aventurile zeilor organizatori ai «Întregului», Roma n-a avut altă ambiție decât pe aceea de a-și relata, cu simplitatea

proceselor-verbale, propriile ei începuturi și propriile ei etape, întemeierea și progresele ei, opera și aventurile regilor, care, după închipuirea ei, o formaseră rând pe rând. Dar aceste relatări, deși datate și situate într-o perspectivă apropiată, erau totuși măcar în parte fictive și moștenite din vremea când Roma încă nu exista, și îndeplineau exact aceeași funcție pe care o îndeplineau, la greci și la indieni, povestirile fantastice: justificau, autentificau ritualurile, obiceiurile și toate celelalte elemente constitutive ale societății romane, ale caracterului și idealului roman, în plus îi distrau pe fiii lupoaicei (căci nu trebuie nesocotit nici acest folos al miturilor) și, în același timp, le confirmau stima pe care și-o purtau și frumoasa încredere în destinele lor. De fapt, echivalentul teogoniilor și cosmogoniilor altor popoare indo-europene trebuie căutat în primele două cărți ale lui Titus Livius. Citite astfel, toate aceste legende regale dobândesc un interes sporit." (Georges Dumézil, *Mit și epopee*, trad. rom. de Francisca Băltăceanu, Gabriela Creția, Dan Slușanschi, Editura Științifică, București, 1993, p. 198)

CONCORDIA

Secundum capitŭlum

Primus conditor Romae

Remus, primus, sex vultŭres videt, sed frater, tardĭus, duplĭcem numĕrum vultŭrum videbĭt. In Aventĭno monte amicōrum multitūdo regem Remum, in Palatino monte altĕra regem Romŭlum consalūtat.

Romŭlus, primus, fossam urbis suae ducĕre incĭpit. Remus venit, ridet et novos muros Romŭli transilĭt. Irātus frater Remum cum verbis aspĕris interfĭcit: „sic perĕat qui moenĭa mea transiliet."

Nova urbs conditōris nomen habebĭt.

AQUILA – simbolul puterii romane

VOCABULA

primus, -a, -um *num. ord.* – primul, cel dintâi
sex *num.* – şase
vultur, -ŭris *s.m.* – vultur
tardĭus *adv.comp.* – mai târziu
duplex, -ĭcis *adj.* – dublu
numĕrus, -i *s.m.* – număr
ostendo, -ĕre, -tendi *v.t.* – a arăta
multĭtūdo, -ĭnis *s.f.* – mulţime
rex, regis *s.m.* – rege
altĕr, -ĕra, -ĕrum *pron.neh.* – altul, alta
consalūto, -āre, -āvi *v.t.* – a saluta, a proclama
duo, duae, duo *num.* – doi
odĭum, -ii *s.n.* – ură
nunc *adv.* – acum
conspicĭo, -ĕre, -spexi *v.t.* – a privi
fossa, -ae *s.f.* – şanţ
urbs, urbis *s.f.* – oraş, cetate
incipĭo, -ĕre, -cēpi *v.t.* – a începe
duco, -ĕre, duxi *v.t.* – a trasa
suus, -a, -um *adj. pos.* – al său, a sa
novus, -a, -um *adj.* – nou
murus, -i *s.m.* – zid
transilĭo, -īre, -silii *v.t.* – a sări, a trece peste
irātus, -a, -um *adj.* – mâniat
frater, -tris *s.m.* – frate
verbum, -i *s.n.* – vorbă, cuvânt
cum (+ Abl.) – cu
interfĭcĭo, -ĕre, -fēci *v.t.* – a ucide
sic *adv.* – aşa
perĕo, -īre, -ĭi *v.i.* – a pieri
pereat (Conj. prez.) – să piară
qui – cel care
moenĭa, -ĭum *s.n. pl.* - ziduri
meus, -a, -um *adj. pos.* – al meu, a mea

Ad melĭus comprehendum

pentru a înțelege mai bine

1. Există anumite numere care, în culturile primitive și tradiționale, au o valoare simbolică, încărcătura lor sacrală și forța magică fiind însă diferite. De exemplu, despre numărul **doisprezece** se spune că este produsul înmulțirii celor **patru** puncte cardinale cu cele **trei** planuri ale lumii: lumea subpământeană (*sub terrā*), lumea terestră și lumea cerului.*

Așadar, *doisprezece* reprezintă „întregul". Demonstrați că *doisprezece* este un număr fast, norocos (numărul de vulturi zăriți de Romulus), iar *șase* are valențe negative!

Gândiți-vă și la alte exemple, în afară de „Șase, vine profu'!"

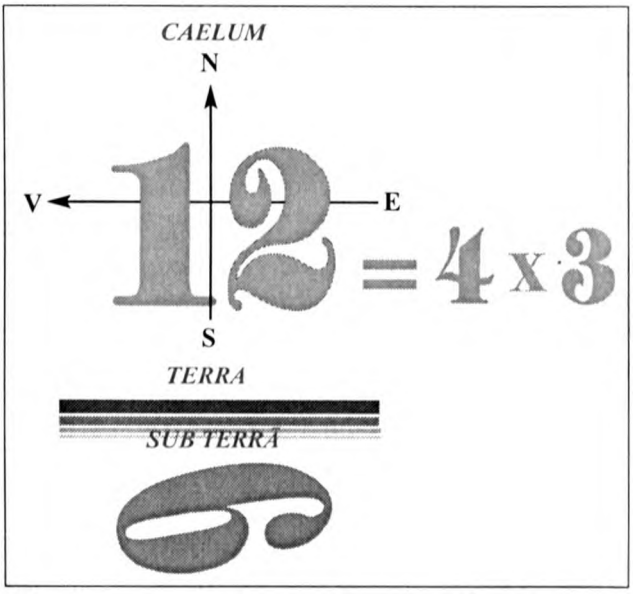

2. Comentați gestul lui Romulus și din punct de vedere simbolic și uman. Grupați-vă în apărătorii sau acuzatorii acestuia.

3. a. Explicați, cu ajutorul informațiilor oferite la rubrica *Mythologĭca*, ce semnifică termenii:

• ***templum*** • ***auspicium*** • ***augurium***

b. Completați spațiile libere! Veți folosi și radicalul termenilor de mai sus.

• Noaptea, cu con- ..... cetatea de stele.

• Acțiunea se derulează sub cele mai bune .....

• Astăzi se in- ..... un teatru modern în Constanța.

4. Alegeți varianta plauzibilă referitoare la sfârșitul lui Romulus! Motivați alegerea!

a) Pe când își inspecta armata pe Câmpul lui Marte, începe o furtună puternică. Regele, învăluit într-un nor des, a fost răpit și înălțat la cer.

b) Regele, în timpul vijeliei, a fost ucis de senatori.

---

* Cf. JEAN CHEVALIER, ALAIN GHEERBRANT, *Dicționar de simboluri*, trad. rom. Daniel Nicolescu *et alii*, Editura Artemis, București, 1994, vol. I, p. 454.

c) Un senator de prestigiu, Iulus Proculus, confirmă public (povestindu-şi visul) că Romulus a devenit zeul Quirinus şi prevesteşte Romei un viitor strălucit.

5. Activitate de grup: etape de desfăşurare:

- Pentru realizarea exerciţiului 5, se recomandă ca, în cadrul temei pentru acasă, elevii să caute în dicţionar sensul termenilor scrişi cu litere cursive.
- În clasă, se stabilesc grupele şi sarcinile de lucru: câte trei propoziţii pentru fiecare echipă.
- **Cerinţe:**
  - să completeze, în limba română, „realizările" din timpul domniei lui Romulus, având ca reper cuvintele-cheie latineşti:

a) .....

b) .....

c) .....

d) .....

e) .....

f) .....

g) .....

h) .....

i) .....

LICTORI

a) Romŭlus popŭlo *iura* dabit.
b) Duodĕcim *lictōres* instituit.
c) *Asylum* constitŭit ubi servi et liberi veniebant.
d) *Consilĭum* regĭum parat.
e) Centum *senatores* creat.
f) Senatores *patres* Romŭlus appellabit.
g) Iovi primum *templum* condit.
h) Rex *sacrōrum* erat.
i) Triginta curias habebit.

  - să identifice domeniile de activitate în care regele a excelat.

NOTA BENE!

„Produsele" activităţii vor fi scrise de raportori (*audaces* „îndrăzneţii echipelor") pentru evaluare (corelarea informaţiilor şi corectarea lor).

REPETĬMUS UNĀ GRAMMATĬCAM

REPETĂM ÎMPREUNĂ GRAMATICA

SUBSTANTIVUL. Declinările I–a III-a. ADJECTIVUL. Clasa I

1. Regula dativului singular

- **D. sg., la declinările I şi a III-a, este moştenit în română.**
- **Desinenţa D. sg. este identică, la declinarea a II-a, cu cea a Abl.**

Compară:

EXEMPLA:

Habe-bi-s fidem (Vei da crezare + D.)

puellae	(unei copile)
legi	(unei legi)
puerō	(compară cu Abl sg. în latină)

2. Regula dativului şi ablativului plural

Ablativul nu s-a moştenit în limbile romanice. De aceea, vom învăţa prin comparare:

- **I + a II-a Vae vict-*is!*** „Vai celor învinşi/învinse!" D. = Abl. pl.
- **a III-a Sol omn-*ibus* lucet** „Soarele străluceşte pentru toţi".

EXEMPLA:

- *Libros dabĭmus* → *puellis*, *pueris*, *civĭbus*
- *Erātis in* → *silvis*, *templis*, *civitatibus*

3. Regula genitivului plural

a. La declinările I şi a II-a, se reţine maxima: *Repetitio est mater studiōrum* „Repetarea este mama studiilor". Se remarcă [*-or-*] moştenit; terminaţia [*-um*] a dispărut în română. La declinarea I în terminaţia [*-arum*] se identifică vocala tematică [*-ā-*].

b. La declinarea a III-a, se reţine [*-um / -ĭum*] pentru substantivele imparisilabice, respectiv parisilabice.

EXEMPLA:

Murus civitat um, concordia civ ĭum

4. Regula vocativului singular şi plural

Orice substantiv, indiferent de declinare, va avea, la V. sg. sau pl., aceeaşi formă cu a N., cu excepţia substantivului/adjectivului de declinarea a II-a terminat în *-us* la N. al cărui V. sg. este în *-e*.

EXEMPLA:

Avar e, tibi nihil satis est ! *Veni, amic e bon e!* (Compară: Stai, Traiane, nu pleca!)

4. Regula neutrului singular

Orice neutru singular, indiferent de declinare, are formă identică pentru N., Ac., V.).

EXEMPLA:

• *Non videbo* < *templum altum.* / *tempus infinitum.* / *mare finitum.*

• *Templum altum* / *Tempus infinitum* / *Mare finitum* > *est.*

NOTA BENE!

Neutrele latineşti şi-au păstrat în română genul, indiferent că sunt cuvinte moştenite sau împrumutate, cu excepţia cuvântului *mare*, care în română este de genul feminin.

5) Regula neutrului plural

[Orice neutru plural are formă identică pentru N., Ac., V şi se termină în desinenţa ă / -ĭa (N. = Ac. = V. = ă / -ĭa)]

EXEMPLA:

Erant < *templa alta.* / *tempŏra infinita.* / *marĭa finita.*

Non videbamus < *templa alta.* / *tempŏra infinita.* / *marĭa finita.*

NOTA BENE!

În română, neutrul plural scaune provine din *scamna*, iar timpuri din *tempŏra* (*ŏra* > uri).

VERBUL. Indicativul

1) Regula indicativului imperfect

lauda-ba-m
lauda-ba-s
...
lauda-ba-nt

a) La tema verbală (t. v.) de prezent, conjugările I, a II-a, se adaugă sufixul **-ba-** şi desinenţele personale **-m, -s, -t, -mus, -tis, -nt**

vide-ba-m
vide-ba-s
...
vide-ba-nt

leg-ē-ba-m
leg-ē-ba-s
...
leg-ē-ba-nt

b) La verbele de conjugarea a III-a şi a IV-a între tema verbală de prezent şi sufix se intercalează vocala **-e-** de legătură

dor-mi-ē-ba-m
dor-mi-ē-ba-s
...
dor-mi-ē-ba-nt

2) Regula indicativului viitor

lauda-b-o
lauda-bĭ-s
...
lauda-bu-nt

a) La tema verbală (TV) de prezent, conjugările I şi a II-a, se adaugă sufixul **-b- / -bĭ- / bŭ-** şi desinenţele personale **-o, -s, -t, -mus, -tis, -nt**

vide-b-o
vide-bĭ-s
...
vide-bu-nt

b) La conjugarea a III-a consonantică la radical (R) se adaugă:
- sufixul **-a-** (pers. I) şi desinenţa **-m**
- sufixul **-e-** (celelalte persoane) şi desinenţele **-s, -t, -mus, -tis, -nt**

duc-a-m
duc-e-s
...
duc-e-nt

c) La conjugările a III-a vocalică şi a IV-a se procedează la fel; în loc de R se utilizează tema verbală

veni-a-m
veni-e-s
...
veni-e-nt

EXERCITIA

Traduceţi:

Tu vei cânta (*canto, -āre*).
Vom râde (*ridĕo, -ēre*).
Tu râdeai.
Ei râdeau.

Veţi conduce (*rego, -ĕre*).
Voi conduce.
El va veni (*venio, -ire*).
Eu voi veni.

Discēmus exercendo

vom învăța exersând

1. Completați:

Dabis 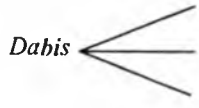

2. Completați spațiile goale:

Dābĭtis 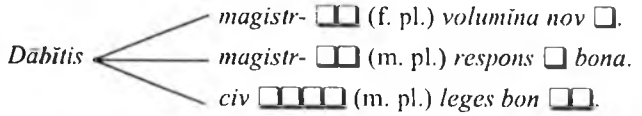

3. *Audiēmus canticum* 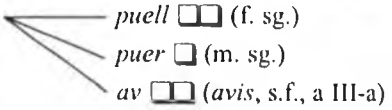

4. *Audīam cantĭca*

5. Recunoașteți, în exercițiile de mai sus (1–4), timpul verbelor, ghidându-vă după sufixe!

6. a) Citiți cu atenție textul de mai jos în limba latină (tema se poate realiza și pe grupe)!

b) Stabiliți locul și timpul acțiunii!

c) Identificați personajele, stabilind relațiile de rudenie, de prietenie sau antagonice!

d) Concentrați-vă asupra verbelor-predicate, pentru a stabili logica desfășurării evenimentelor.

e) Descoperiți momentul-surpriză al acestei legende (personajul insolit)!

f) Autocorectați-vă, recitind paragraful Romulus și Remus (rubrica *Legenda*)!

• *Proca, rex Albanōrum, duos filĭos, Numitōrem et Amulĭum, habebat. Amulĭus autem Albae regnum cupiēbat. Idcirco filiae Numitōris non parcet.*
Regnum fratris postrēmo capiet.
Ita Rheam Silvĭam vestālem faciet.

• *Tamen Rhea Silvĭa gemĭnos parĭt. Rex irātus misĕros puĕros in aquam Tibĕris iacĭt. Undae aquārum in ripa alvĕum relinquunt. Lupa Romŭlum et Remum invenit. Materno amore nutrit gemĭnos et puĕri in vita manent.*

7. Identificați câte două substantive la cazuri diferite!

8. Conjugați la indicativ prezent, imperfect și viitor verbul *parco, -ĕre*!

9. Analizați părțile componente (radical, temă verbală, sufix verbal, desinență) ale următoarelor verbe:

grupa I: *habebat, capiet, invenit*
grupa a II-a *nutrit, cupiēbat, faciet.*

Secundum capitŭlum

Mythologĭca

1. ***Parcae*** *— triplĭces sorōres*
Parcele („Cruţătoarele") erau trei surori, divinităţi ale destinului (*Fatum*), ale sorţii (*Sors*).

• *Moirele* (Μοῖραι), la greci, purtau şi nume: Clotho („Cea care toarce"), Lachesis („Cea care împarte") şi Atropos („Inflexibila")

• *Ursitoarele*, la români, meneau nounăscutului viitorul. (Citiţi basmul versificat: *Miron şi frumoasa fără corp* de M. Eminescu!)

2. ***Fatum*** (destinul, soarta) reprezenta decizia unei voinţe implacabile care orânduia existenţa oamenilor şi a zeilor; însuşi Iuppiter se supunea legilor inexorabile ale destinului.

3. ***Oracula***. Oracolele erau răspunsurile (sub forma profeţiilor) date de zei oamenilor, prin intermediul profeteselor: Pythia, Sibylla. Se numeau oracole şi lăcaşurile (sanctuarele de la Delphi, Delos, Cumae etc.) unde se oficiau aceste profeţii.

La Delphi, profeţiile îmbrăcau o formă ambiguă; exista o castă sacerdotală care le interpreta. Prestigiul moral şi politic al acestor profeţii era foarte mare, ele putând influenţa deciziile puternicilor zilei. La Delos, insula sacră unde se născuseră zeii Apollo şi Artemis/Diana, oracolul era foarte clar formulat.

În epoca creştină, celebrele sanctuare decad treptat.

4. ***Augures*** erau preoţi romani ce practicau arta divinaţiei în slujba statului. Interpretau semnele divine (*auspicia*), examinând zborul / cântecul păsărilor sau modul de a se hrăni al acestora. Un *auspicium* explicit

DELPHI

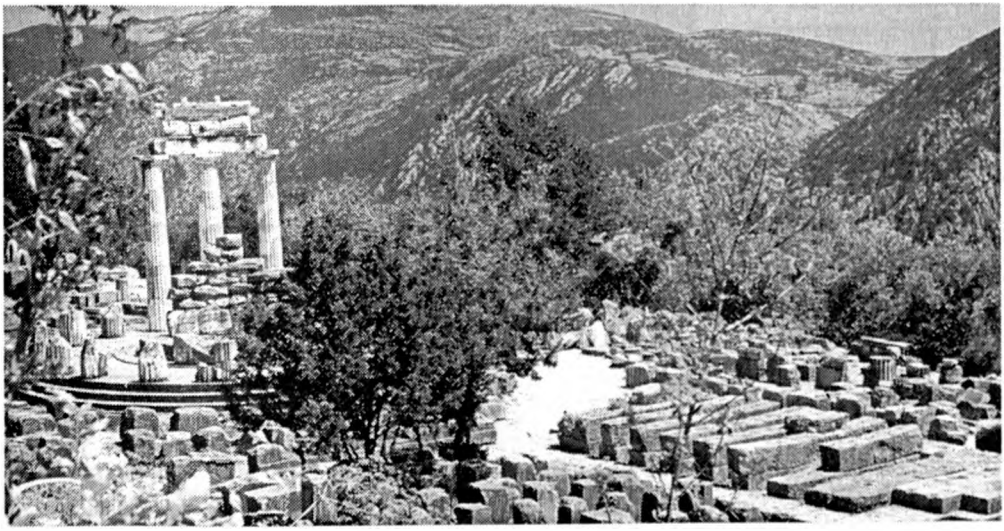

devenea *augurium*. Tehnica de examinare era următoarea: pe cer, se delimita un loc, *templum* (gr. τέμενος < τέμνειν „a tăia"). Corespunzător acestuia, augurul, aflat în centru, marca pe pământ cu toiagul un sector:

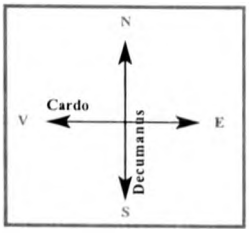

Tot ce se întâmpla în această porțiune (zbor de pasăre, fulger, tunet) putea fi considerat semn divin. Răspunsul augurului era transmis magistraților. Puterea augurilor era recunoscută și rolul lor în politică s-a menținut până în epoca imperială. Lor le revenea sarcina de a consacra un preot într-un colegiu sacerdotal (*inaugurare flamĭnem*) sau de a sfinți un edificiu (*inaugurare aedificĭum*).

5. ***Haruspĭces***. Haruspicii preziceau viitorul, luând auspiciile în urma examinării

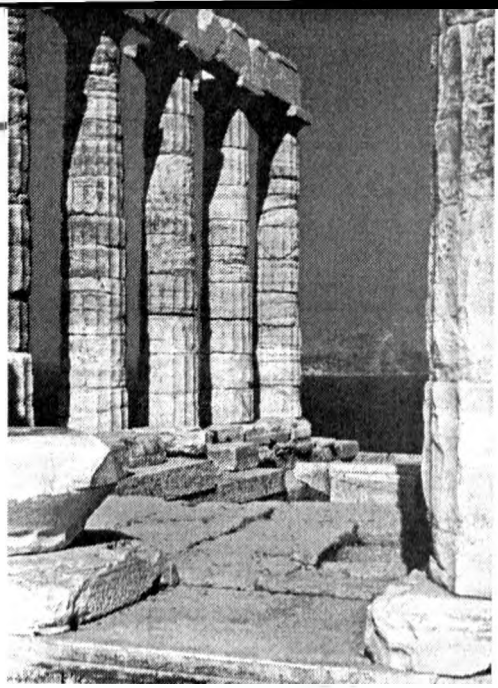

Delos

măruntaielor animalelor jertfite zeilor sau a unor fenomene neobișnuite (cutremure, tunete). Despre această *disciplina etrusca* scrie Cicero în *De divinatione* „Despre arta divinației".

Dacă în Grecia știința ghicirii viitorului se menține în limitele teoreticului, la Roma divinația are un rol important atât în plan instituțional, cât și în viața cotidiană.

TEST *Ad alĭter sciendum*

pentru a şti altfel

Vă propunem un miniproiect cu titlul *Raptus Sabinārum*.

În funcţie de ofertanţi, sarcinile se distribuie unei echipe de patru-cinci elevi.

RAPTUS SABINĀRUM

• *Civĭtas valĭda erat, sed penurĭa mulĭĕrum magna erat. Romūlus Neptūno ludos parat. Vicīnos Sabīnos vocat in civitātem. Spectacŭli tempus venit. Eō mentes Sabinōrum erant. Romani puellas vicinōrum rapĭunt. Parentes virgĭnum fugĭunt.*

• *Longum bellum incipĭet. Tunc Sabīnae bello interveniunt et parentes et viros implorānt. Sabīni cum Romānis pacem facĭunt et Romāni duos reges, Tatĭum Sabīnum et Romŭlum, habebūnt.*

Cerinţe:

a) identificarea corectă a sensului cuvintelor;

b) traducerea corectă a paragrafelor;

c) marcarea momentelor subiectului (etapa de consultare, între membrii echipelor);

d) semnificaţia scenariului „inventat" de Romulus;

e) răpirea sabinelor — răpirea miresei (posibile analogii cu obiceiuri româneşti);

f) poziţia, profilul viitoarei femei romane în viaţa cetăţii;

g) istoria în legendă.

RĂPIREA SABINELOR

Două informaţii istorice importante se reţin din legenda de mai sus. Formulaţi-le în română:

• *Gentes Latinōrum et Sabinōrum conveniunt.*

• *Collegae duo reges erant.*

Bibliografie fundamentală

TITUS LIVIUS, *De la fundarea Romei* trad. de Paul Popescu Găleşanu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1976 (sau internet).

Materialele auxiliare: imagini ilustrative (din albume, de pe internet) sau benzi desenate care surprind momente semnificative ale legendei; fotografii cu „răpirea miresei" la români.

Secundum capitŭlum

Pagĭna mea

1) Voi descoperi cincisprezece cuvinte latineşti învăţate de mine, dacă voi căuta atât pe orizontală, cât şi pe verticală.

R	E	M	U	S	Z	A	E	N	E	A	S
O	L	Y	M	P	U	S	X	E	R	Q	I
M	A	R	S	Z	Q	C	Y	P	O	U	B
U	X	X	A	C	C	A	A	T	M	I	Y
L	A	T	I	U	M	N	U	U	A	L	L
U	R	A	N	U	S	I	G	N	X	A	L
S	I	L	V	I	A	U	U	U	Y	Y	A
I	T	A	L	I	A	S	R	S	S	S	S

2) *Discipŭlus neglegens errāvit.*
Tu corrĭge!

	Verba correcta
a) Simbolul puterii romane este *Pegasus, avis Iovis.*	.....
b) Totemul poporului roman este *lupus*, simbol al fertilităţii.	.....
c) Totemul poporului dac însă este *lupa*, identificat în steagul de luptă al dacilor.	.....
d) Simbolul inspiraţiei artistice este *lupa.*	.....

Nunc, valde bene!
(Foarte bine, acum!)

Lectiones 11–14
undĕcim-quattuordĕcim

Tertĭum capitŭlum

- *Fabula(tĭo) aut historĭa?*
  Regi legendari ai Romei sau regi ai Romei arhaice?
- *Ad plus legendum*
  Regalitatea — funcţiile regelui
- *Numa Pompilius, Sabinus rex*
- *Ad melĭus comprehendum*
- *Repetīte unā grammatĭcam*
- Adjectivul. Clasa a II-a
  Gradele de comparaţie
- Verbul. Imperativ prezent
  Conjunctiv prezent
- *NOVA*
  Verbul. Gerunziu
  Substantivul. Declinarea a IV-a
  Valori ale conjuncţiei *ut*
- *Discāmus exercendo*
- *Mythologĭca*: *Mars*, *Quirīnus*, *Iuppiter*, *Vesta*, *Ianus*
- *Ad alĭter testandum*
- *Pagĭna mea*

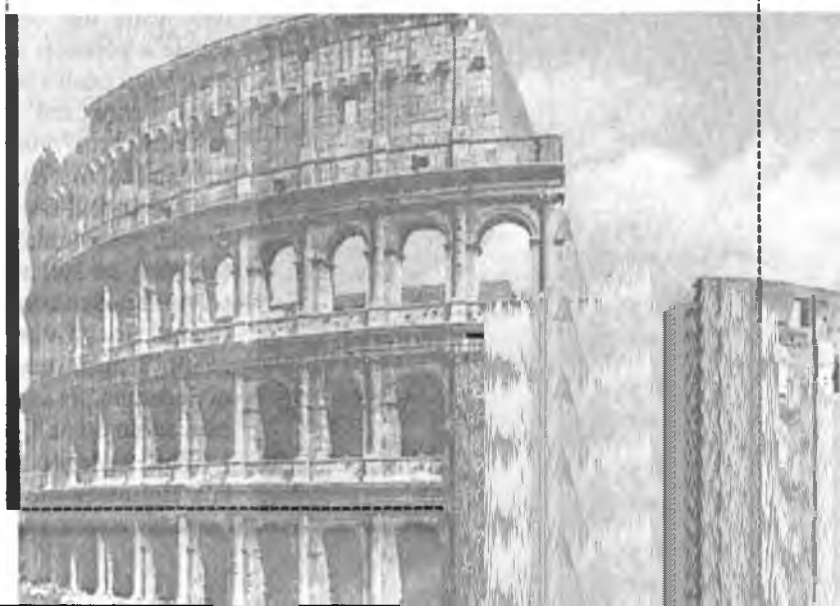

Tertium capitulum

Fabula(tĭo) aut historĭa?

Regi legendari ai Romei

Au fost mai mulţi regi (*reges*) care au domnit la Roma începând cu anul 753 a.Chr., şi totuşi se vorbeşte doar de **şapte** regi legendari: ***patru*** latino-sabini şi ***trei*** etrusci. Se presupune existenţa unei legături afective cu sărbătoarea religioasă foarte veche *Septimontium*, care ar fi indicat, după Varro, cele şapte coline ale Romei. Oricum, această atracţie misterioasă pentru cifra şapte, numărul cel mai încărcat cu semnificaţii ezoterice, provine dintr-un fond mitic indo-european. Este numărul simbolic al totalităţii în mişcare sau al dinamismului total. El corespunde ecuaţiei: ***patru*** (simbolul pământului) + ***trei*** (simbolul cerului) = **şapte** (totalitatea cosmosului).

Aceşti şapte regi au fost, aşadar, latini, sabini şi etrusci: Romulus (latin), Numa Pompilius (sabin), Tullus Hostilius (latin), Ancus Martius (sabin), Tarquinius Priscus, Servius Tullius, Tarquinius Superbus (etrusci).

Dintre aceştia, o figură cu adevărat legendară este sabinul Numa Pompilius, chemat în fruntea Romei la vârsta de patruzeci de ani. El a domnit în pace, cu modestie şi cumpătare.

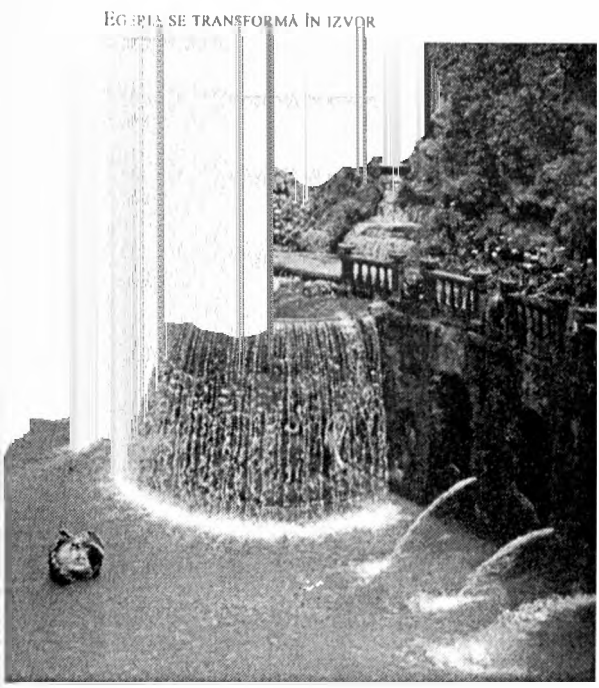
EGERIA SE TRANSFORMĂ ÎN IZVOR

Legenda spune că, în timpul unei ciume, un scut miraculos (*ancīle*), din bronz, a căzut din cer, şi epidemia a încetat brusc. Egeria, una dintre nimfele Camenae, înzestrate cu darul profeţiei, a prezis că cetatea în care va fi păstrat scutul va dobândi o putere ieşită din comun. Auzind aceasta, regele a poruncit să se făurească unsprezece cópii pentru protejarea originalului şi le-a dat spre pază, împreună cu originalul, marelui-preot (*pontĭfex maxĭmus*) şi preoţilor salieni (*Salii*), doisprezece patricieni romani care-l slujeau pe zeul Marte. În timpul procesiunilor, îşi loveau scuturile (*ancilĭa*) cu suliţa şi interpretau cântece (*carmĭna Saliarĭa*) şi dansuri ritualice (numele lor provine de la verbul *salio*, *-īre* „a sări"), în cinstea lui Mars Gradīvus „Cel ce îndeamnă la luptă" sau a lui Quirīnus, zeul sabin de pe Quirinal.

Potrivit legendei, Egeria devine soţia şi sfătuitoarea piosului rege. Titus Livius

aminteşte de o dumbravă sacră (*lucus*), unde Numa o întâlnea pe Egeria. Aceasta îi dicta politica religioasă, învăţându-l rugăciuni şi descântece eficiente.

La moartea lui, Egeria a fost preschimbată de Diana, după cum spune Ovidius*, într-un izvor.

Reformele lui Numa însă rămân, şi meritele lui sunt incontestabile. Conform tradiţiei, i se atribuie lui Numa construirea templelor închinate cultului divinităţilor Ianus, Vesta şi Fides.

Cei trei regi etrusci vor fi asimilaţi firesc de latini şi sabini (chiar dacă ultimul devine rege prin crimă) şi vor moderniza arhaica aşezare a Romei.

Tarquinius Priscus (cel Bătrân), originar din localitatea etruscă Tarquinii, constituie modelul reformatorului inventiv, al constructorului (*Circus Maximus*, sistemul de canalizare). Introduce la Roma jocurile cu gladiatori, spectacolele mari (*ludi magni*), marşul triumfal (*carmen triumphāle*).

LATIUM ŞI ETRURIA

Un legiuitor, cel mai important după Romulus, a fost regele etrusc Servius Tullius, care, prin constituţia sa, a regrupat cetăţenii în centurii (*centuriae* < *centum* „o sută [de oameni]"), formând şase clase censitare (în funcţie de avere). În acest mod, avea unităţi de infanterişti bine instruite, recenzate (trecute în revistă), pregătite să acţioneze în interesul obştesc, în afara celor trei sute de cavaleri (*Celēres*) din garda regală.

CIRCUS MAXIMUS

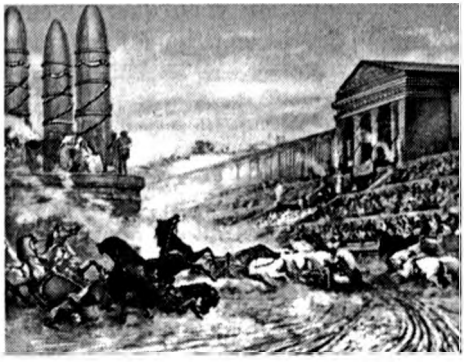

Al şaptelea rege al Romei (şi astfel se încheie un ciclu), supranumit *Superbus* „Trufaşul" din cauza cruzimii şi conducerii tiranice (nu consulta senatul), a alimentat ura patricienilor faţă de regalitate (*odium regni*). Tarquinius, care îşi impune hegemonia în Latium, devenind fruntaşul unei ligi de treizeci de neamuri (*populi*), urgentează pe seama plebei finalizarea marelui canal de scurgere (*Cloaca Maxima*) şi construieşte templul lui Iuppiter pe Capitolium.

Opera sa de urbanizare în regim de forţă, cât şi conducerea despotică au creat în jurul său nemulţumiri, care au culminat cu exilarea regelui şi instaurarea republicii, în 509 a.Chr.

* Vezi OVIDIUS, *Metamorfoze*, XV, 550–551.

Ad plus legendum
pentru a citi mai mult

REGALITATEA. FUNCȚIILE REGELUI.

Regalitatea a reprezentat prima instituție a Romei arhaice, care a răspuns inițial predispoziției latinilor pentru „ligi, federalizare politică și religioasă, sărbători comune".

La Roma, după cum s-a observat, instituția regalității s-a modificat o dată cu instaurarea regilor etrusci. Toate cetățile și confederațiile etrusce din centrul Italiei erau conduse de *lucumōnes*, regi cu puteri nelimitate, evidențiate prin însemne precum coroana de aur, scaunul de fildeș, sceptrul, hlamida, tunica țesută din purpură și fir de aur; lucumonii erau însoțiți de bărbați înarmați cu fascii (mănunchiuri de nuiele, în care era înfiptă o secure cu tăiș dublu, purtate în semn de cinstire). Cu siguranță, dispariția regalității la Roma a coincis cu abolirea acestei forme de monarhie și în cetățile etrusce. Mentalitatea etruscilor era cu mult mai „oligarhică" decât cea a romanilor, după cum susține E. Cizek. De aceea, regalitatea etruscă a sporit autoritatea și funcțiile regelui, iar spiritul latin doar a impus creșterea rolului adunărilor populare.

Cele trei puteri fundamentale ale unui *rex* se definesc prin:

1) Sacralitatea regelui (omologul său divin este Iuppiter), sporită prin ceremonia triumfului, prin calitatea de mare *augur*; regelui, în virtutea dreptului de a lua auspicii, îi revenea sarcina stabilirii calendarului (*dies fasti et nefasti*); Numa Pompilius a împărțit anul în douăsprezece luni.

În calitate de *pontifex maximus*, regele prezida cultele religioase și asigura respectarea acestora, în vederea ocrotirii divine, pentru prosperitatea cetățenilor. Regele numea vestalele, ceea ce relevă vechimea acestui cult și credința arhaică a unității indisolubile dintre **comunitate, focul sacru** și **conducătorul comunității**. Chezășia bunăstării comunității o reprezenta buna funcționare a ultimelor două compartimente. Regii etrusci, nefiind legați afectiv de această credință, vor desacraliza treptat puterea regală, înlocuind-o cu modelul tiraniei grecești, cu autarhia.

2) A doua funcție importantă a regelui, cea de șef militar, decurge din calitatea lui de apărător al comunității romane. Romulus, ca prototip al lui *dux*, a fost apoteozat pe Câmpul lui Marte, *Quirīnus*. Tot în calitate de comandant suprem, regele deținea *imperium* „puterea militară", care-i permitea să conducă toate operațiunile militare, să declare război sau să încheie pace. Pentru aceste inițiative militare, avea nevoie doar de ratificare din partea adunării poporului. Important era să se păstreze între limitele „legale" ale lui *fas* și *ius*.

3) În calitate de *iudex*, regele asigura armonia dintre cetățeni, iar judecata regelui era de netăgăduit. Marele judecător nu intervenea însă decât în cazuri grave — de înaltă trădare sau în cazul pedepsirii unei vestale (când se aplicau pedepse cumplite). Uneori, rezolva litigii între ginți (*gentes*), dacă acestea aveau implicații religioase. Regii etrusci însă au desacralizat funcția juridică și au micșorat drepturile ginților, impunând puterea personală în luarea deciziilor.

În concluzie, „cele trei funcții teologico-sacrale exprimate și patronate de triada precapitolină: Iuppiter, Mars, Quirinus iau la romani configurația unei suite de regi". Acestor trei zei le corespund primii patru regi legendari: Romulus, Numa, Tullus și Ancus.*

---

* Apud Gh. I. Șerban, note, p. 237, în Eutropius, *Breviar de la întemeierea Romei*, Editura Istros, 1997.

Tertĭum capitŭlum

Numa Pompilĭus, Sabīnus rex

Post mortem Romŭli, Numa Pompilĭus, prudens vir, ferocem popŭlum iure legibusque ac melioribus morĭbus mitigat.

Ianum, indĭcem pacis bellique facit. Postĕa sacra instituit: Iovi, Marti, Quirīno flamīnes creabit. A Saliis petit ut mirabĭle ancīle custodiant. Virgĭnes Vestae legit et venerabĭles et sanctas faciet. Ex patrĭbus pontifĭcem leget. Cives tanta pietate imbŭit ut fides ac iusiurandum, non metus legum, civitatem regant. Fidei sollemne sacrum instituit. Ităque duo reges, Romŭlus bello, Numa pace Romam auxērunt.

(După Titus Livius)

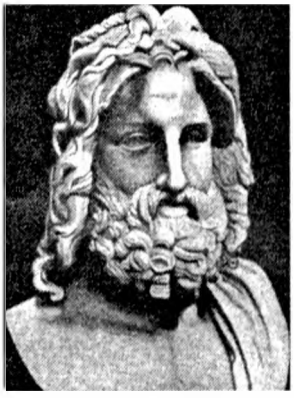

Iupiter – Cerul-părinte

VOCABULA

mors, -tis *s.f.* — moarte, pieire
prudens, -ntis *adj.* — cumpătat, înțelept
ferox, -ōcis *adj.* — crud, sălbatic
pŏpŭlus, -i *s.m.* — popor
ius, iuris *s.n.* — drept
lex, legis *s.f.* — lege
melĭor, -ōris *adj.* comp. — mai bun
mos, moris s.m. — obicei; *pl.* moravuri
mitigo, -āre, -āvi *v.t.* — a îmblânzi
Ianus, -i *s.m.* — (zeul) Ianus
index, -ĭcis *s.m.* — chezaș
postĕa *adv.* — apoi
sacrum, -i *s.n.* — ceremonial religios
institŭo, -ĕre, -stitui *v.t.* — a institui
Iuppiter, Iovis *s.m.* — Iupiter
Mars, -tis *s.m.* — Marte
Quirīnus, -i *s.m.* — Quirinus
flamen, -ĭnis *s.m.* — preot flamin
crĕo, -āre, -āvi *v.t.* — a numi, a desemna
Salii, -ĭōrum *s.m.* pl. — preoți salieni
a(b) + *Abl.* — de, de la
peto, -ĕre, -īvi — a cere (să)
mirabĭlis, -e *adj.* — miraculos
ancīle, -is *s.n.* — scut
custodĭo, -īre, -īvi *v.t.* — a păzi
virgo, -ĭnis *s.f.* — fecioară
lego, -ĕre, legi *v.t.* — 1. a alege; 2. a citi
venerabĭlis, -e *adj.* — responsabil, venerabil
sanctus, -a, -um *adj.* — sacru, sfânt
tantus, -a, -um *adj.* — atât (de mare)
metus, -ūs *s.m.* — teamă
ac *conj.* — și
iusiurandum, -i *s.n.* — jurământ
rego, -ĕre, rexi *v.t.* — a conduce
imbŭo, -ŭĕre, -ŭi *v.t.* — a deprinde, a obișnui (prin)
fidēs, -ēi *s.f.* — credință, cuvânt dat
Fidēs, -ēi *s.f.* — Buna-credință (divinitate)
sollemnis, -e *adj.* — 1. anual; 2. solemn
pax, pacis *s.f.* — pace
augĕo, -ēre, auxi *v.t.* — a mări (aici: au mărit, au sporit)
ităque *conj.* — și astfel

Ad melĭus comprehendum
pentru a înțelege mai bine

VESTA

1. Identificați paragraful în care se specifică maniera nouă de guvernare a regelui sabin Numa.

2. Are importanță în strategia lui de guvernare originea sabină a acestuia? Explicați!

3. Fiecare rege contribuie la creșterea puterii Romei. Spre ce direcții inovatoare sunt canalizate acțiunile regelui? Identificați-le în text!

4. Găsiți în paragraful de mai jos cine îl „inspiră". Identificați și locul, și timpul!

Saepe solus nocte in Camenis sacrum lucum intrabat, Egerĭae divīna consilĭa audiēbat et ita regis auctoritas crescebat.

5. a) Ce valoare morală, promovată anterior de Aenēas, este cultivată din nou la Roma în timpul lui Numa? De ce?

Găsiți paragraful în text!

b) Cum se numește în limba latină spiritul de loialitate, sinceritate sau bună-credință față de prieteni și patrie?

c) • *Iusiurandum conservare* — a respecta jurământul.

• *Iuriiurando stare* — a fi credincios jurământului.

• Imaginați o întâmplare în care sunteți obligați să păstrați un mare secret (sau să fiți credincioși unui jurământ). Analizați punctele de vedere în clasă!

• Ce părere aveți despre jurămintele de iubire, adeseori încălcate de îndrăgostiți?

6. Ce divinitate va întruchipa la romani o valoare morală, personificare a loialității? Numa îi construiește un templu. Cum explicați acest demers al regelui?

7. a) Care este triada capitolină, căreia Numa îi consacră ceremonii?

b) Ce reprezintă fiecare divinitate?

8. a) Ce funcții dețineau preoții Salieni?

b) Cum s-a țesut legenda în jurul colegiului lor?

9. Ce regi au contribuit la urbanizarea Romei? Prin ce realizări se remarcă?

10. a) Amintiți-vă funcțiile divinităților casei *Lares* și *Penates* (vezi *Mythologĭca*).

b) Ce altă divinitate a familiei, a căminului completează „triada"? (vezi *Mythologĭca*).

c) Cum explicați rolul pe care îl vor avea familia, vatra, căminul în mentalitatea romanului? Dar în mentalitatea omului modern? Ce schimbări au survenit?

11) În exercițiul 4, se folosește termenul *auctorĭtas*. Întrucât reformele regelui erau insuflate de o divinitate, ce conotație dobândește *auctoritas*? Alegeți sensul cel mai potrivit pentru acest termen din seria următoare:

• prestigiu • părere • voință • ordin • puteri depline • autoritate sacralizată • valoare, temei •

*R*EPETĬMUS UNĂ GRAMMATĬCAM

REPETĂM ÎMPREUNĂ GRAMATICA

ADJECTIVUL. Clasa a II-a

a) Adjectivele din clasa a II-a au două forme, *sollemnis* (m.f.), *-e* (n.) sau o singură formă, *ferox* (m.f.n.), *ferōcis* (G.)

EXEMPLA: *sollemnis dies* „zi sacră"
sollemne sacrificĭum „sacrificiu anual"

EXEMPLA: *ferox fera* „fiară crudă"
ferox vir „bărbat neîmblânzit"
ferox bellum „război crud"

NOTA BENE!
Există treisprezece adj., din clasa a II-a, cu trei forme, precum:
– *celeber* (m.)
– *celebris* (f.)
– *celebre*

b) Se declină după modelul declinării a III-a parisilabice neutre sau al declinării a III-a imparisilabice, cu observaţiile:

- Abl. sg. *-ī* (Pentru a se evita omonimia cu N. = Ac. = V. = e, neutre)
- G. pl. *-ĭum*
- N. = Ac. = V. pl. *-ĭa* (genul neutru).

EXEMPLA:
- În oricare cetate, erau trei sute de cavaleri.
  In omn-i civitate trecenti Celĕres erant.
- Pietatea tuturor cetăţenilor creşte.
  Piĕtas omn-ĭum civĭum auget.
- Numa a instituit sărbătorile religioase.
  Numa sollemn-ĭa sacra instituit.

Gradele de comparaţie în limba latină au caracter sintetic dominant.

Sufixele de comparativ şi superlativ sunt incluse în forma adjectivelor.

REGULA 1: Sufixul de comparativ *-ior-* e specific genurilor masculin şi feminin, iar *-ius-* genului neutru; Se declină având ca model declinarea a III-a imparisilabică. (Vezi tabelul de la p. 123)

EXEMPLA:
- *Mons altĭor quam* (decât) *collis* (colină) *erat.*
- *Montem altiōrem quam collem vide!*
- *Virgo pulchrĭor quam sua mater erat.*
- *Templum pulchrĭus quam villam visĕ!*
- *Templa pulchriōra quam villas visīte!*
- *In templo altiōre statuae magnae sunt.*
- *Tecta* (acoperişurile) *templōrum altiōrum videte!*

N. sg G. sg.	*brev-is*
N. sg.	*brev-ior*
G. pl.	*brev-ior-is*

pulcher	N. sg.
pulchr-i	G. sg.
pulchr-ior	N. sg.
pulchr-ior-is	G. sg.

REGULA 2:

a. Sufixul de superlativ -*issim*- se intercalează între temă şi terminaţiile -*us*, -*a*, -*um*, la singular, şi -*i*, -*ae*, -*a*, la plural.

b. Pentru şase adjective terminate în -*lis* se adaugă sufixul -*lim* şi terminaţiile -*us*, -*a*, -*um*.

c. Pentru adjectivele terminate în -*er*, se adaugă sufixul la forma de masc. N. sg. -*rim*- şi terminaţiile -*us*, -*a*, -*um*.

EXEMPLA: • *Montes altissĭmi in Galliā erant.*
• *Montem altissĭmum videas.*
• *Virgo pulcherrĭma erat.*
• *Templum pulcherrĭmum videatis.*
• *In templo altissĭmo statuas videamus.*
• *Tecta* (acoperişurile) *dissimillĭma* (foarte diferite) *templōrum altiores videant.*
• *Sedulissĭmis discipŭlis Iovis templum magister monstrat.*

VERBUL. Imperativ prezent. Conjunctiv prezent

IMPERATIV PREZENT	CONJUGAREA	I	II	III	III	IV
II sg. es-te						
II pl. es-te						
Conjugarea I, II, III		R+e +m	t.v. + a m	R + a + m	t.v. + a m	t.v. + a m
II sg. t.v.		-s	-s	-s	-s	-s
		-t	-t	-t	-t	-t
		-mus	-mus	-mus	-mus	-mus
II pl. t.v. + te		-tis	-tis	-tis	-tis	-tis
		-nt	-nt	-nt	-nt	-nt
	CONJUGAREA			cons.	voc.	

CONJUCTIV PREZENT

a) Identificaţi în exemplele de mai sus verbe la modul conjunctiv prezent. Stabiliţi părţile componente (t.v. /R., sufixe, desinenţe)!

b) Traduceţi exemplele:

- *Gaudeamus.* Bucură-te!
- *Cantetis.* Cântaţi!
- *Taceas.* Taci!
- *Veniatis.* Veniţi!
- *Dicas.* Vorbiţi!

IMPERATIV

NOTA BENE!

Pentru conjugarea a III-a consonantică

sg. -r.+ e	scrib -e
pl. -r.+ ĭ + te	scrib -ĭ + te

* *gaudeo, -ēre* – a se bucura

NOVA
NOTIUNI NOI

VERBUL.
Gerunziu

Modul gerunziu al verbului este un substantiv verbal, de declinarea a II-a, singular; nu are forme de nominativ şi vocativ.
Sufixul *-nd-* (existent şi în română) se adaugă la tema verbală; la declinările a III-a şi a IV-a, se intercalează vocala *-e-* între temă şi sufix.

EXEMPLA: • *Ars* dicendi *oratoris perfecta est.*
Arta de a vorbi a oratorului este desăvârşită.
• *Liber Ars* amandi *Ovidii poetae est.*
• *Libros unā* legendo *veniebam ad te.*
Veneam la tine spre a citi (ca să citim) împreună cărţile.
• *Epistulas unā* ad legendum *saepe veniēbam.*
Veneam deseori pentru a citi (ca să citim) împreună scrisorile.
• *Discamus ad multa sciendum.*
• *Discēbamus multum laborando.*
Învăţam, lucrând mult.
• *Multas civitates vicit pugnando.*

SUBSTANTIVUL.
Declinarea a IV-a

REGULA 1.

a) Substantivele de declinarea a IV-a se recunosc după forma de G. sg.:
N. *exercitus* „armată"
G. *exercit-ūs*
b) Vocala tematică este *-u-*

REGULA 2.

La singular, forma de D. are ca model D. sg. a declinării a III-a, aşadar *-i* adăugat la temă. La celelalte cazuri, la singular, revedeţi regulile (şi tabelul de la p. 123):
EXEMPLA: • *Numa senatu-i bonum exemplum dat.*
• *Caesar exercitu-i iubet* (porunceşte).
• *Caesar exercitu-m in Galliam ducit.*
• *Aqu-a serva laborat.*
• *Dux exercitu-s fortis erat.*

REGULA 3.

a) Marca de plural *-s* la N., Ac., V. se adaugă temei.

b) La cazul G. pl., **-*um***, ca la declinarea a III-a, se adaugă temei.
c) La D., Abl. pl. **-*ĭbus***, după modelul declinării a III-a, se adaugă radicalului.
d) Substantivele terminate în **-*cus*** formează D., Abl. pl. în **-*ūbus*.**

EXEMPLA: *Caesar exercitĭbus iubet.*
Caesar exercĭtus suos in Galliam ducit.
Acŭbus servae laborant.
Arma exercituum ferrea erant.
In exercitĭbus Caesaris audaces milites erant.

REGULA 4.

La declinarea a IV-a, există mai multe substantive de genul masculin şi câteva substantive de genul feminin, precum cuvintele uzuale:
a) *domus*, *-ūs* „casă" (are câteva forme cazuale de declinarea a II-a*; *acus*, *-ūs* „ac"; *manus*, *-ūs* „mână"; *idus*, *-ŭum*, *s.f.* pl. „ide"; *tribus*, *-ūs* „trib";
b) cuvinte care indică relaţii de rudenie: *nurus*, *-ūs* „noră"; *socrus*, *-ūs* „soacră";
c) nume de arbori, pomi: *pinus*, *-ūs* „pin"; *quercus*, *-ūs* „stejar".

REGULA 5.

Neutrele sunt trei la număr: *genu*, *-ūs* „genunchi", *gelu*, *-ūs* „ger", *cornu*, *-ūs* „corn"; se respectă regula N. sg. = Ac. sg. = V. sg.

N. pl. = Ac. pl. = V. pl. = a: *genŭa*, *cornŭa*

Abl. sg.: *gelu*, *genu*, *cornu*

EXEMPLA (4, 5):
- *Alta quercus arbor Iovis est.*
- *Domum meam tarde advenio* (ajung la).
- *Socrus bonam nurum amabĭt.*
- *Cornua lunae acuta sunt.*
- *Genu suum fragĭle est.*
- *Manū sua omnĭa facit.*

Discāmus exercendo
să învăţăm exersând

1. Completaţi, folosind sufixul de conjunctiv:
Semper cant...nt.
Recte (bine) *et sapienter dic...s.*
Pater rarē puni...t.
Te rogo ut ride...s.
Venio ut unā disc...mus.
Vitam honestam am...tis.

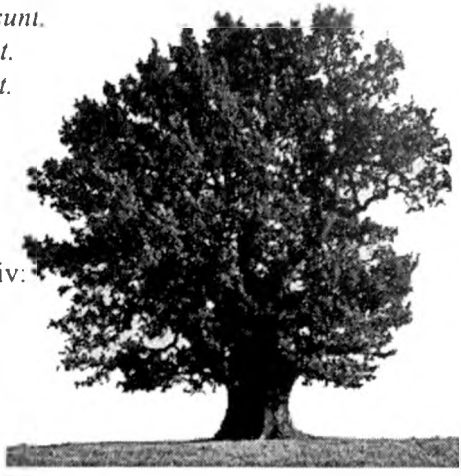

QUERCUS „STEJAR"

* Vezi Vocabular: *domus*, *-ūs*.

2. a) Traduceţi frazele de la exerciţiul 1!

b) Identificaţi formele verbale la conjunctiv în textul *Numa Pompilius, Sabinus rex*.

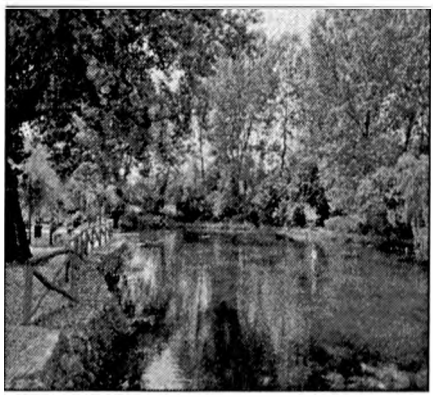

LACUS IN ITALIA

3. a) Traduceţi omonimele gramaticale:

ducam <

puniam <

faciam <

b) Identificaţi cele două părţi de vorbire:

• *duces* • *mala* • *porta*

4) Scrieţi pluralul imperativelor:

dic ..... *fac* ..... *duc*.....

scribe..... *cupe*..... *puni*.....

5) Alegeţi varianta corectă:

Vivĭmus < *sperando* / *sperandi*

Legamus < *ad plurĭma sciendum* / *sciendi*

Facultas (posibilitatea): < *studendi* / *studendo* (Abl.)

6. a) Uniţi prin săgeţi adjectivele şi substantivele potrivite ca sens:

exercituum	*parvae*
manus	*magno*
concursu	*Romanōrum*
consulatum	*vastis*
lacubus	*Romanum*

b) Alegeţi două perechi şi construiţi câte o propoziţie!

7. Traduceţi propoziţiile:

- Să spui senatului vorbele (*verbum*, *-i*) mele.
- În cântecul (*cantus*, *-us*) păsărilor, să asculţi (*audio*, *-īre*) primăvara (*ver*, *veris* s.n.).
- Cu acul şi aţa (*acia*, *-ae*; Abl.) să ţesem (*texo*, *-ĕre*) vorbele sau (*aut*) pânza (*tela*, *-ae*)?

8. Recunoaşteţi în contexte numeralele cardinale şi ordinale şi traduceţi-le:

- *Capĭamne tertĭum cerăsum?* (*-ne* enclitic: oare?)
  Non, capĭas quinque cerăsa.
- *Videatis septĭmam stellam.*
  Non, videbĭmus sex minores stellas (mai mici).

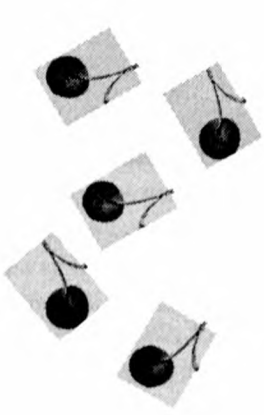

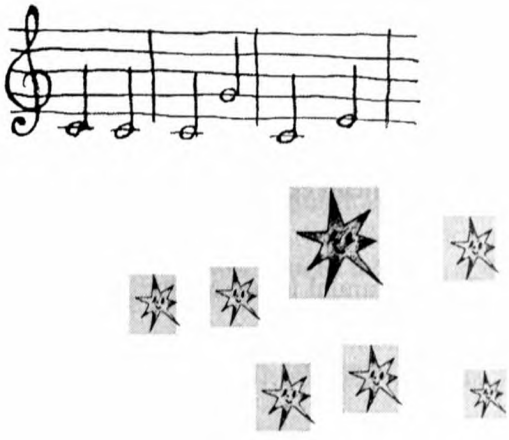

9. Traduceţi în limba latină:

- Să vii la bibliotecă (*bibliothēca*) spre a citi cărţile filosofilor înţelepţi (*philosŏphus*; *sapĭens*), pentru a citi operele poeţilor foarte cunoscuţi (*notus*).
- Tu ai mereu marea dorinţă (*cupīdo*, *-ĭnis*) de a citi multe (*multa*).
- Să cultivi (*colo*, *-ĕre*) arta de a citi.

10. Descifraţi jocul de cuvinte:

- R O M A N V S
  O
  D
  V I V E N D I
  S
- *Quare* (de ce) *in fundis cum fundis fundis lapĭdes.*

VOCABULA

fundo, -ĕre *v.t.* – a acoperi
funda, -ae *s.f.* – reţea, plasă; proiectil de plumb sau piatră aruncat cu praştia
fundus, -i *s.m.* – 1. temelie; 2. proprietate
lapis, -ĭdis *s.n.* – piatră

11. Explicaţi neologismele, realizând corelaţii semantice cu termenii latineşti: punitiv, laborios, similitudine, conservă, instituţie, arborescent, librar, vastitate, augmentativ, acvariu, latifundiar, lapidar.

Tertĭum capitŭlum

Mythologĭca

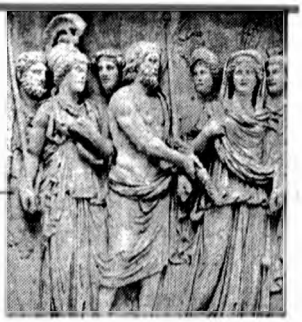

IUPPITER, IUNO, MINERVA

1. Triada Iuppiter, Marte şi Quirinus corespunde unui grup de trei divinităţi de origine indo-europeană, în cadrul căreia fiecare zeu era reprezentantul unei funcţii sociale religioase (preoţii), militare (războinicii), civile (agricultorii).*

Iuppiter, Mars, Quirinus

• ***IUPPITER*** era marele zeu al panteonului roman, zeul cerului, al luminii diurne, al trăsnetului şi fulgerului (*Elĭcĭus*).

Cu ocazia celebrării cultului lui *Iuppiter Optĭmus et Maxĭmus*, ca o consecinţă a sincretismului greco-roman se operează un transfer şi apare o nouă triadă: *Iuppiter, Iuno, Minerva*.

Treptat, marele zeu devine autoritatea supremă în religia romană, poate şi datorită influenţei greceşti, a autorităţii marelui Zeus. Aşa se explică rangul înalt ocupat de de *flamen Dialis* şi de *flamĭnĭca*, soţia lui, simbol al cuplului divin Iuppiter–Iuno, legaţi pe viaţă printr-o ceremonie solemnă, care, prin complexitatea ritualică, atestă vechimea acestei funcţii.

• ***MARS***, prescurtarea de la *Mavors*, era venerat ca zeu al războiului, personificare a curajului, îndrăznelii şi vigilenţei. Ca zeu al războiului, era numit *Gradīvus*, ca patron al agricultorilor, *Silvanus*, ca patron al cetăţenilor Romei, *Quirīnus*.

Era şi zeu al primăverii (pentru că în martie începea sezonul războaielor), al tinereţii (deoarece, conform ritualului, în timpul „primăverilor sacre", *ver sacrum*, tinerii „roiau" precum albinele spre alte ţinuturi, în căutarea norocului. De fapt, erau trimişi peste hotare, ca să întemeieze colonii).

• ***QUIRINUS***, una dintre cele mai vechi divinităţi romane, a fost de timpuriu identificat cu Romulus, patronul „adunărilor de cetăţeni", *Quirītes*, zeul organizării curiale, *Curiae*, şi al agricultorilor, al bunăstării materiale.

2. *LARES, PENATES, VESTA*

• ***LARII***, divinităţi romane secundare, vegheau împrejurimile casei şi răscrucile. Fiecare casă avea un *Lar Familiāris*. Erau reprezentaţi ca nişte adolescenţi sprinteni şi ţineau în mână un corn al abundenţei. Statuile lor de cult se păstrau în *lararium*.

• ***PENAŢII*** au fost multă vreme zeii „nevăzuţi" ai vetrei şi ai căminului casei. Aeneas aduce în Latium zeii Penaţi protectorii casei şi ai statului.

• ***VESTA*** era zeiţa ocrotitoare a focului din vatră, a căminului, a vieţii domestice, ce-i ţine uniţi pe membrii familiei în jurul altarului în care arde focul, tot aşa cum îi ţine uniţi şi pe cetăţeni în jurul altarului public. Sanctuarul se afla în for, între Capitolium şi *Palatinus mons*; edificiul circular imita vechea colibă din trestie — casa şi căminul regelui; în interior, nu existau statui, doar focul sacru, care ardea continuu. Preotesele vestale care-l păzeau aveau grijă să nu se stingă niciodată. Ele se aflau sub autoritatea directă a lui *pontifex maxĭmus* şi slujeau

* GEORGES DUMÉZIL, *Iupiter, Mars, Quirinus*, Paris, 1941.

VESTALĂ

zeiței timp de treizeci de ani, într-o deplină curățenie morală și fizică (vestala care nu păstra jurământul de castitate era îngropată de vie).

• *IANUS* „trecere", „poartă" era zeul porților, zeul începutului – *Ianuarius* –, reprezentat cu două fețe (*Bifrons*), una privind spre stânga, a unui bătrân, alta privind spre dreapta, a unui tânăr. În vreme de război, poarta templului său, din ordinul regelui, se ținea deschisă, ca zeul să-i ajute pe războinicii romani, și închisă în vreme de pace, ca zeul să nu fugă din cetate.

Timp de o mie de ani, poarta a fost închisă doar nouă luni.

IANUS

Ad alĭter testandum

pentru a testa altfel

MINIPROIECT: ***Horatii et Curiatii — fortes viri.***

• Valorificarea complexă a unui text latin necunoscut.

Echipa care se angajează în miniproiect va avea de parcurs următoarele etape:

1) plasarea temporală și spațială a acțiunii (identificarea pe text);

2) personajele legendei (nume latinești);

3) împrejurările istorico-legendare (prezentare realizată în urma studierii din manual a textului livian *De la întemeierea Romei*);

4) stabilirea nucleului narativ (în română);

5) rescrierea cât mai simplificată (în latină) a propozițiilor care se constituie ca momente ale subiectului;

6) specificul mentalităților vremii (de exemplu, Camilla, logodnica unui Curiat, și soarta acesteia; pedepsirea simbolică a romanului victorios). Bibliografie: Titus Livius, *De la întemeierea Romei*, cartea I.

7) Verificarea elementelor de gramatică studiate: substantivele de declinarea a IV-a (identificarea, traducerea lor corectă în context, fișă-model de gramatică).

HORAȚII

TEMPORE REGIS TULLI HOSTILII

Tempŏre regis Tulli Hostilĭi Romani cum Albanis bellum gerunt.

Forte in duōbus exercitĭbus erant trigemĭni fratres: Horatĭi apud Romanos, Curiatĭi apud Albanos.

Primo concursu duo Romani cadunt, tres Albani vulnerati sunt (au fost răniți). *Exercĭtus Albanus gaudĭo conclamat.*

Tunc Romanus intĕger fugam simŭlat et unum ex Curiatĭis interfĭcit. Deinde magno impetu Romanus secundum et tertĭum fratrem occīdit.

Romani laeti Horatĭum victōrem per portam Capēnam accipĭunt.

(Legendă repovestită după TITUS LIVIUS)

Tertĭum capitŭlum

Pagĭna mea

1. *Aenigma septimānae!*

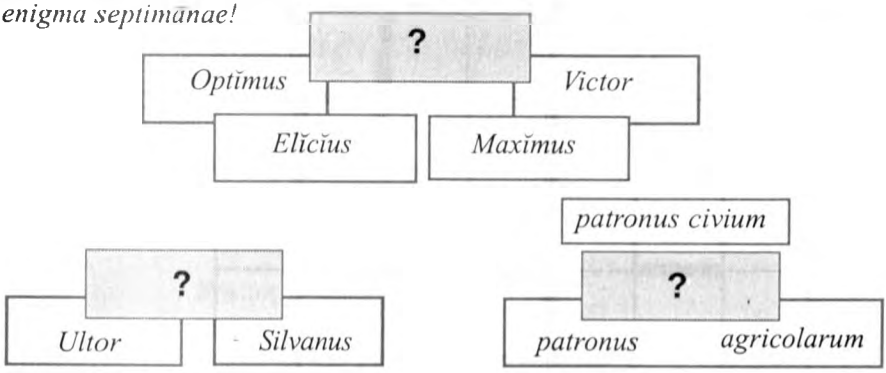

b) Desenați păsările iubite de zeii următoarei triade (sau găsiți imagini pe internet sau ilustrații).

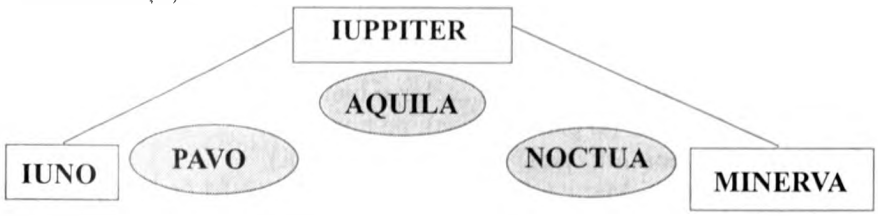

2. Numiți divinitățile din imagine, folosind însemnele-simboluri de mai jos: *tridens et fulmen*, *caducĕus et alae*, *arcus*, *lyra*, *malleus et incus*, *uvae et vinum*, *Cerbĕrus*, *Medusa et scutum*

3. *Num hodie perspicacior sum? Temptabo...*

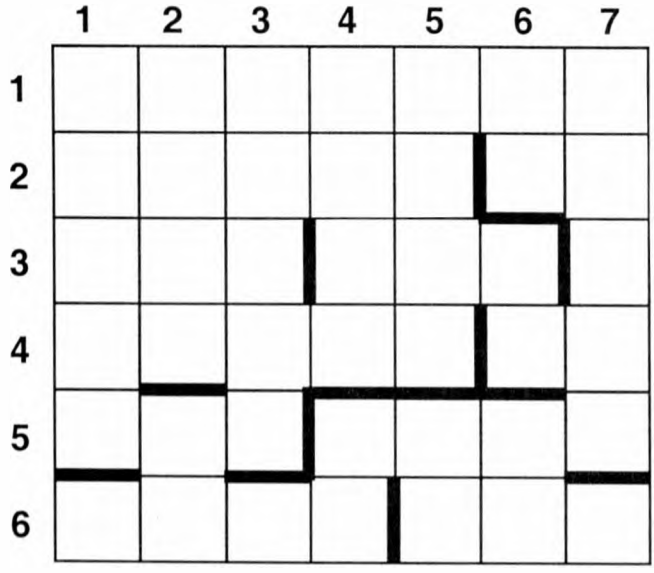

ORIZONTAL:

1. Zeul suprem „cel mai mare" și „cel mai bun", în română.
2. Rex A... Marcius (al patrulea rege); pe tine (*lat.*).
3. Oare (*lat.*)?; noi (*lat.*) pers. I pl.; Marcus (*abrev.*).
4. Cognomen al lui Marte („Răzbunătorul"); prima silabă (zeița căsătoriei).
5. Sare (*lat.*) — radicalul existent în cuvântul românesc „salină"; zeul războiului la greci.
6. Zeul războiului la romani; *et cetera* (*abrev.*).

VERTICAL:

1. Zeul *Bifrons*; Marcus (*abrev.*)
2. *Una* (articulat, masculin, în română); *Acca*, *Anna* (inițiale).
3. *Post cursum miles tenet laurum* (inițiale); *rex* (inițială).
4. O divinitate a triadei capitoline. Monedă cu valoare mică (finalul formei verbale *amas*).
5. ***Turnus occidet! Rumor evadit!*** Prefixul lui *revenīo*, *-īre*.
6. Și (*fr.*). Dacă (*lat.*, *fr.*). Și (*lat.*, *fr.*).
7. *Frater Romuli. Caius* (inițială).

Lectiones 15-18
quindecim–duodeviginti

Quartum capitŭlum

- *Historĭa*

  Brutus şi republica

  Ad plus legendum

  Instituţii şi mentalităţi

Brutus, primus consul

Ad melĭus comprehendum

Repetivĭmus unā grammaticam

Pronumele personal, reflexiv, posesiv

NOVA!

Adjectivul. Comparaţia neregulată.
Substantivul. Declinarea a V-a.
Verbul. Indicativ perfect.
Prepoziţii: *ante*, *post*, *de*, *sine*.

Omnes exercendo didicērunt

- *Mythologĭca*
- *Ad plura testandum*
- *Pagĭna mea*

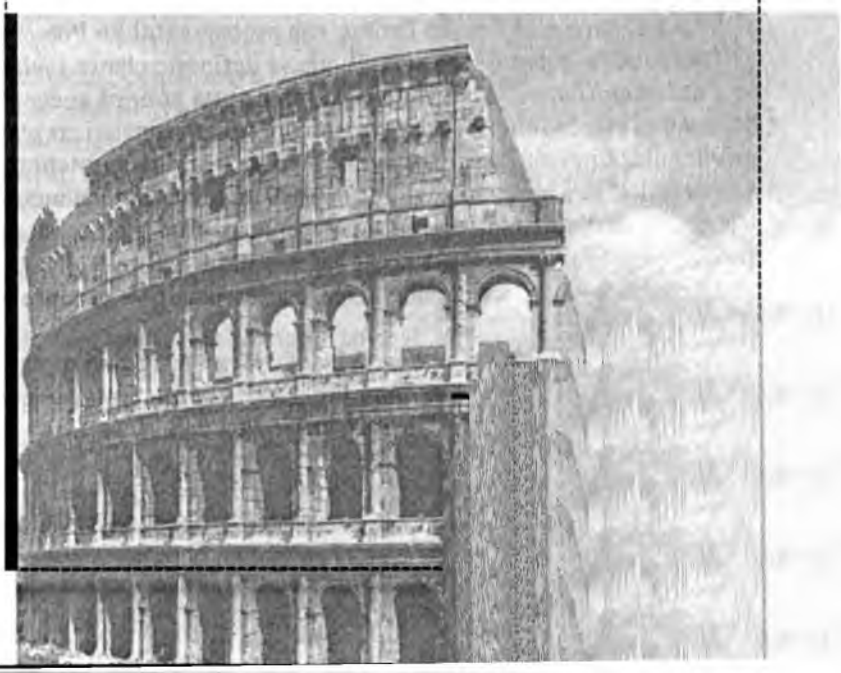

BREVIARĬUM AB URBE CONDĪTA**

BRUTUS ŞI REPUBLICA

Eutropius, în *Breviar de la întemeierea Romei*, narează episodul din 509 a.Chr. a revoltei nobilimii romane, în fruntea căreia s-au aflat Lucius Iunius Brutus şi Lucius Tarquinius Collatinus.

Pretextul l-a constituit sinuciderea Lucreţiei*, soţia lui Collatinus, un model feminin de virtute. Comandantul gărzii regale de cavaleri (*Celĕres*) a obţinut acordul senatului şi al adunării poporului, convingând poporul de necesitatea expulzării regelui Tarquinius Superbus.

Se aleg doi consuli: Brutus şi Collatinus; se recurge la „colegialitate" — relatează Eutropius —, pentru a se evita orice tentaţie a puterii şi, pentru a împiedica orice abuz din partea consulilor prin durata prea mare a puterii (*per diuturnitātem potestatis*), magistraţii sunt în funcţie un singur an. Puterea legală (*potestas*) se transferă astfel unor magistraţi (*magistratus, -us*), iar atribuţiile religioase sunt preluate de un *rex sacrōrum*, prezidat de un *pontifex maxĭmus*, după cum ne informează Titus Livius.

Lui Tarquinius Superbus îi vine în ajutor, în 507 a.Chr., regele tuscilor (etruscilor), Porsenna, originar din Clusium. Acesta încearcă să cucerească cetatea şi să reinstaureze regalitatea. Impresionat însă de vitejia romană a lui Horatius Cocles, Cloelia sau Mucius Scaevola, se pare că ar fi renunţat la planurile sale. O altă tradiţie însă susţine că Roma ar fi trecut, după moartea lui Brutus, sub protectoratul lui Porsenna (498 a.Chr.).

Începând cu această perioadă, Roma se defineşte clar ca *civĭtas*.

Patricienii (*patres*) constituie la Roma o forţă politică şi economică. Înconjuraţi de susţinători, clienţi (*clientes*), aceşti mari proprietari funciari crescători de vite îşi sporesc privilegiile. Erau singurii care aveau dreptul de a lua auspiciile, de a interpreta direct voinţa zeilor, fără ajutorul preoţilor, şi acest fapt le-a asigurat monopolul magistraturilor. Contradicţiile dintre interesele cultivatorilor de pământ şi ale meşteşugarilor (*plebes, plebs*) şi cele ale patricienilor se adâncesc tot mai mult.

„Republica — patriciană, oligarhică, conservatoare — se consolida atât pe plan politic, cât şi pe plan mental."***

Legea celor XII table (*Lex duodĕcim tabulārum*) constituie premisa instituirii legalităţii republicane şi unicul izvor al dreptului public şi privat (rămas în vigoare până în epoca lui Iustinian, în secolul al VI-lea p.Chr.).

---

* vezi şi pp. 63–64.

** Eutropius, *Breviar de la întemeierea Romei*, ed. îngrijită de Gh. I. Şerban, Istros, Brăila, 1997.

*** E. Cizek, *op. cit.* p. 97.

Legea consemna deosebirea dintre bogaţi (*assidui*) şi săraci (*proletarii*), ocrotea proprietatea privată şi manifesta grijă pentru creditor în vederea recuperării sumelor împrumutate, iar în relaţiile de familie consfinţea autoritatea aproape nelimitată a tatălui *pater familias*, exercitată asupra soţiei, copiilor, sclavilor.

Ad plus legendum
pentru a citi mai mult

INSTITUŢII REPUBLICANE

Cicero explică semnificaţia termenului *res publica* astfel: *est res publica res populi* „Treburile publice sunt treburile poporului" (*Rep.*, I, 25, 39). Republica romană este, aşadar, o organizare juridică în care cetăţenii (*populus Romanus*) îşi exercită pe deplin drepturile.

Formula *Senatus populusque Romanus* (abreviat *SPQR*) operează încă o distincţie clară între popor şi senat (vezi etimonul cuvântului *senatus* < *senex*, *senis* „bătrân"); această individualizare (senat şi popor) indică importanţa mai mare a senatului, un corp unitar învestit cu *auctoritas*, faţă de popor, divizat în comiţii (*comitia centuriata*).

Funcţionarea senatului, atribuţiile şi puterile sale pun în evidenţă înclinaţia romanilor spre respectarea formelor şi a tradiţiilor.

Nu se întrunea decât convocat de un magistrat superior, nu oferea decât propuneri (*sententias dicere*) care se concretizau în *senatus consulta* (abreviat *S.C.*). Poporul era cel care emitea legi (*leges*). Treptat, deciziile senatului vor deveni hotărâri cu putere normativă (decrete), deşi, de multe ori, aceste hotărâri au fost blocate de comiţii şi de tribunii plebei.

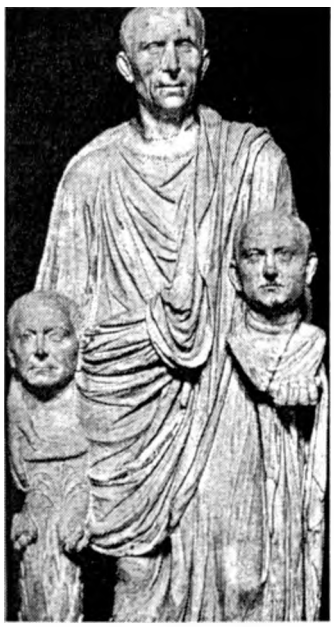

MAGISTRAT ROMAN CU IMAGINILE STRĂMOŞILOR (*IMAGINES*)

Atribuţiile senatorilor erau **religioase** (vegheau la respectarea tradiţiilor religioase), **financiare** (administrau tezaurul public, *aerarium Saturni* „vistieria lui Saturnus", pământul public, *ager publicus*, şi erau autorizaţi să fixeze cota de impozit, *tributum*) şi de **politică externă** şi **militară**. Poporul, de exemplu, vota doar declanşarea unui război, în schimb la încheierea unui tratat de pace era necesară hotărârea (*iussum*) senatului, deopotrivă cu cea a poporului.

Senatul se ocupa, de asemenea, de recrutarea soldaţilor (*dilectus*), de plata soldelor şi de lăsarea la vatră.

Avea şi atribuţii **juridice**: se pronunţa în procese politice şi religioase (conspiraţii, revolte ale sclavilor, instigări religioase).

Quartum capitŭlum

Brutus, primus consul

Popŭlus Romānus Tarquinĭum Superbum expŭlit. Post tribunicĭas procellas et certamīna plebēi cum patrĭbus Iunius Brutus primus fasces habŭit.

Vir acer, vindex libertatis et custos reipublĭcae fuit. Brutus numĕrum patrum conscriptōrum explēvit et equestres in senatum accepit. Novus senatus concordĭam civitatis creavit et plebem patrĭbus iunxit.

Brutus vero non solum rempublicam servavit, sed etĭam egregĭum virtūtis exemplum praebuit.

(După TITUS LIVIUS)

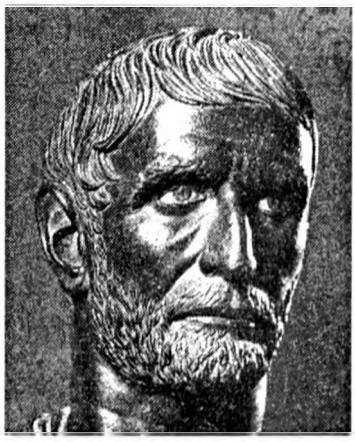

BRUTUS

VOCABULA

popŭlus, -i *s.m.* – popor
Tarquinĭus, -ii, *s.m.* – Tarquinĭus
superbus, -a, -um *adj.* – trufaș
Superbus – cognomenul lui Tarquinĭus
tribunicĭus, -a, -um *adj.* – tribunician, de tribun (al plebei)
procella, -ae *s.f.* – furtună, agitație
certamen, -ĭnis *s.n.* – luptă, rivalitate
habĕo, -ēre, habŭi *v.t.* – a avea, a deține
acer, acris, acre *adj.* – energic, aprig
vindex, -ĭcis *adj.* – garant, apărător
libertas -ātis *s.f.* – libertate
custos, -ōdis *s.m.* – păzitor, apărător
respublĭca, reipublĭcae *s.f.* – republică, stat
numĕrus, -i *s.m.* – număr
patres conscripti – senatori
expleo, -ēre, -plēvi *v.t.* – a completa
equestĕr, equestrĭs, -e *adj.* – de cavaler
senatus, -us *s.m.* – senat
novus, -a, -um *adj.* – nou
concordĭa, -ae *s.f.* – armonie, înțelegere
civĭtas, -atis *s.f.* – cetate, stat
iungo, -ĕre, iunxi *v.t.* – a uni, a alătura
vero *conj.* – însă, dar
solum *adv.* – numai
non solum..., sed etĭam – nu numai..., dar chiar
egregĭus, -a, -um *adj.* – deosebit, admirabil
virtus, -ūtis *s.f.* – bărbăție, virtute
exemplum, -i *s.n.* – model, exemplu
praebĕo, -ēre, praebŭi *v.t.* – a oferi

Ad melĭus comprehendum

pentru a înțelege mai bine

1. Citiți textul latinesc *Brutus, primus consul* și identificați următoarele:

- timpul desfășurării evenimentelor;
- frământările sociale;
- primul consul;

PATRICIAN

PLEBEU

- trăsătura de caracter dominantă a acestuia;
- Brutus, simbol al unei valori-cheie a cetății republicane;
- democratizarea vieții politice.

2. Completați datele oferite de text, utilizând:

a) sursele din manual (vezi *Historĭa*);

b) orice istorie, capitolul *Republica*;

c) textul latinesc (miniproiect, rubrica *Ad alĭter discendum*)

d) informațiile de mai jos:

Plebea, exclusă de la putere, se retrage din Roma pe Muntele Sacru, sub protecția zeiței Ceres, patroana plebei. Spiritele agitate s-au calmat după ce s-a creat instituția tribunatului (*tribunatus*), un colegiu de doi tribuni ai plebei (*tribuni plebēi*) cu drept de *veto*, apărați de *lex sacrata*, ce le asigura inviolabilitatea. Prin puterea tribuniciană (*tribunicia potestas*), tribunii plebei deveneau sacrosanți, având dreptul de a-i scoate în afara legii (prin rostirea formulei *Sacer esto!* „Să fie blestemat!") pe cei abuzivi, cărora li se confisca averea. Învestiți cu *imperium* (ca și consulii), puteau să se apere energic contra abuzurilor patricienilor.

3. Realizați un scurt portret: Marcus Iunius Brutus.

a) Ce indicii oferă porecla „nătângul"?

b) Observați imaginea în bronz (Roma, Palatul Conservatorilor) de la p. 56 din perspectiva trăsăturilor de caracter ale lui Brutus.

4. Incriminați duplicitatea lui Brutus, sau o apărați? Formulați câteva puncte de vedere. Actualizați!

5. a) Descoperiți în text termenii latinești referitori la instituțiile republicii:

- a avea fascii • senatori • senat • plebe •cavaleri

b) Accesul la magistratura supremă presupunea obligativitatea parcurgerii celorlalte funcții, astfel ierarhizate:

- Completați numele magistraturilor, având ca model numele magistraților.
- În ce domenii se mai păstrează azi denumirile vechilor magistrați/magistraturi?

CURSUS HONORUM

MAGISTRATUS:	ORDINARII	EXTRAORDINARII
		DICTATOR
	CONSUL ..... consulatul	
	PRAETOR ..... pretura	
	AEDILIS ..... edilitatea	
	QUAESTOR ..... cvestura	
	CENSOR ..... cenzura	
	TRIBUNUS PLEBIS ..... tribunatul	

6. Magistraturile de mai sus se constituie în *cursus honōrum* „trepte ale onorurilor", neremunerate; cele de mai sus se numesc *ordinarii* „obişnuite". Existau şi *extraordinarii* „neobişnuite", cum este *dictatura*. Verbul *dicto, -āre*, înseamnă „a dicta, a porunci". Există legătură semantică între verb şi instituţia „dictaturii"? Explicaţi!

7. Atributele unui *rex* (*dux, iudex, pontifex maxĭmus*) au fost preluate de consuli.

Duo consules:
- *potestatem*, *imperium* } habebant
- *duces*, *iudĭces* } erant
- *rempublicam* administrabant
- *aerarium* ministrabant
- *foedera* feriebant aut rumpebant

• Ce prerogative ale consulilor identificaţi în propoziţiile / frazele din exerciţiul 7?

8. *Insignia* „însemnele" regale sunt adoptate, cu unele modificări, şi de consuli. Comparaţi şi concludeţi:

CORONA AUREA *SCEPTRUM* *SELLA CURULIS* *TOGA PURPUREA*	 *SELLA CURULIS* *TOGA PRAETEXTA*
duodĕcim lictores cum fascĭbus	

SCAUN CURUL

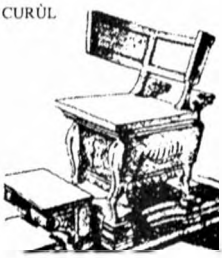

9. Un fapt admirabil: cetăţeanul era implicat permanent în viaţa cetăţii. Convocat pentru recensământ, recrutare, alegeri, adoptarea de legi, participant activ la jocuri, spectacole, triumfuri, funeralii şi procese, cetăţeanul roman îşi forma un sistem specific de valori şi atitudini*. Ce drepturi civile recunoaşteţi în sintagmele:

• *ius habendi tria nomĭna* (*praenomen, nomen gentilicĭum, cognomen*)

• *ius conubĭi* (cu implicaţiile corespunzătoare şi drept la succesiune)

• *ius commercii* (drept de proprietate; drept de a vinde, de a cumpăra, de a încheia un testament, de a apărea ca martor).

Dintre drepturile politice, recunoaşteţi:

• *ius suffragĭi*;

• *ius honōrum* (conform acelui *cursus honōrum*);

• *ius militĭae* (*legiones* erau formate din *cives Romani*);

• *ius provocationis ad populum* (dacă un cetăţean era pedepsit de un magistrat, putea face apel la adunarea poporului pentru a fi judecat; procesele politice şi religioase aveau loc numai la Roma).

10. În ce măsură mesajul transmis de textul de mai jos mai are ecou în sufletul omului contemporan?

„LIBERTATEA. Unul dintre darurile cele mai de preţ pe care cerul le-a dăruit oamenilor; cu ea nu pot fi asemuite nici bogăţiile pe care le ascund pământul şi marea; pentru ea, ca şi pentru cinste, poţi şi trebuie să-ţi dai viaţa; iar pierderea ei e cel mai mare rău ce ţi se poate întâmpla." (MIGUEL DE CERVANTES, *Don Quijote*)

* Vezi CLAUDE NICOLET, apud E. CIZEK, *op. cit.*, p. 65.

REPETIVĬMUS UNĀ GRAMMATĬCAM

AM REPETAT ÎMPREUNĂ GRAMATICA

PRONUMELE PERSONAL, REFLEXIV, POSESIV ŞI ADJECTIVUL POSESIV (VEZI TABELUL DE LA P. 124)

1. Identificaţi pronumele din exemplele de mai jos:

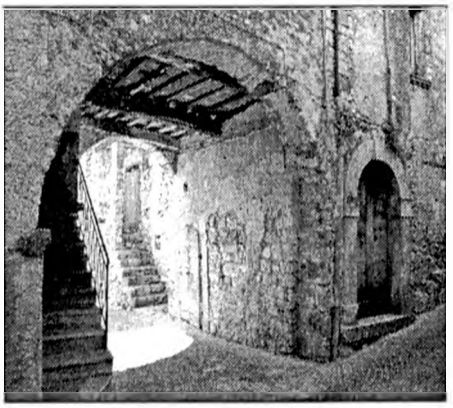

VILLA RUSTICA

a) *Ego Cornelia sum, tu Cornelius es.*
b) *Mihi, non tibi mater bona verba dixit.*
c) *Ille est accusator mei.*
d) *Me, non te Lucius congnoscit.*
e) *Lucretĭa, uxor Collatini, se occĭdet.*
f) *Amorem sui sapiens non monstrat.*
g) *Sibi malum facit.*
h) *Nos cantavĭmus, vos scripsistis.*
i) *Tu, Lucili, mi fili, veni!*
j) *Vos, amici, boni estis!*
k) *Vobiscum mei amici venērunt.*
l) *Nobis magister fabulas dixit.*
m) *Cave metum tui!* (Păzeşte-te de frica de tine!)
n) *Hostes fugērunt, nostri vicērunt.*
o) *Parentes vestri nostros cognoscunt.*
p) *In nostris villis multae statuae erant.*
r) *Pueri sui cantabant, mei scribebant.*
s) *Mater sua pulcherrima est, mea sapientissima est.*
t) *Villa meorum magna erat.*

2. Completaţi spaţiile libere cu a) pronumele şi b) adjectivele pronominale recapitulate:

a. .... *pater videt in horto.* .... *non placet odium* (ura) *inter homines.*

b. .... *mater narrat* *de* (*canis*) *de* (*feles*) *de* (*equus*) ....

c. ..... *audaces,* ..... *audaciōres sunt.*
..... *pulchrae,* ..... *pulcherrimae erant,*
..... *laeti,* ..... *laetissimae estis.*
..... *laetiōres,* ..... *tristiōres sumus.*

NOVA NOȚIUNI NOI

ADJECTIVUL

COMPARAȚIA NEREGULATĂ A UNOR ADJECTIVE:

	Pozitiv	Comparativ	Superlativ
1	*bonus* (3)	*melĭor, melĭus*	*optĭmus* (3)
2	*malus* (3)	*peĭor, peĭus*	*pessĭmus* (3)
3	*magnus* (3)	*maior, maius*	*maxĭmus* (3)
4	*parvus* (3)	*mĭnor, minus*	*minĭmus* (3)
5	*multi, -ae, -a*	*plures, plura*	*plurĭmi, -ae, -a*

1. Aflați sensul adjectivelor neregulate de mai sus, apelând la cuvinte românești de origine latină:
   a) Tu ești prea bun pentru mine.
   b) S-au ameliorat condițiile de trai în Deltă.
   c) Condiții optime de viață nu există pretutindeni în România.
2. a) Peiorativele sunt termeni cu valoare negativă.
   b) Să n-ai de-a face cu pesimiștii!
3. a) Tatăl lui este majordom.
   b) Temperaturile maxime au atins 42° C.
4. a) Eu sunt minor, dar tu ești major (*i* consonantic din latină —> j).
   b) Șapte minus patru fac trei.
   c) Temperaturile minime au ajuns la –25° C.
5. a) Sunt mulți ca tine.
   b) La plural să tot numeri.
   c) Pluripartit și pluricelular au același prefixoid.

NOVA NOȚIUNI NOI

SUBSTANTIVUL

DECLINAREA A V-A

REGULA 1. Substantivele de declinarea a V-a sunt de genul feminin, cu excepția cuvântului *dies, -ēi* „zi" și a compusului său *meridĭes, -ēi* „amiază", care sunt de genul masculin. Când semnifică o zi anumită, *dies* este de genul feminin (*dies constituta* „zi stabilită", *dies certa* „zi sigură").

REGULA 2. Vocala tematică specifică declinării a V-a este *e*.

REGULA 3. Forma de genitiv este *-ei*; ex.: *res, rei, dies, -ei, facies, -ei* (desinența *-i* este precedată întotdeauna de vocala tematică).

REGULA 4. La singular, se semnalează forma de dativ singular, care urmează modelul declinărilor a III-a şi a IV-a (*-i* adăugat la temă).

EXEMPLA: (pentru numărul singular)
Facies pueri tristis erat.
Lineamentum pulchrum faciei inspiciebat.
Faciēi tuae gaudium da!
Laetam faciem puellae video.
Dies, clare es!

REGULA 5. La numărul plural, se aplică la genitiv regula declinărilor I sau a II-a, *-rum* la temă; la dativ şi ablativ plural, modelul declinării a III-a, *-ibus*, căreia i se schimbă vocala tematică *-ebus*.

EXEMPLA: (pentru numărul plural)
Facies puellarum laetae sunt.
Mihi claritas dierum placet.
Faciebus vestris gaudĭum date.
Tristes facies puellārum videbamus.
Dies, clari este!

NOTA BENE!
Cuvinte de declinarea a V-a moştenite în română:
glacies > *glacia* > *gheaţă*
facies > *facia* > *faţă*

NOVA NOŢIUNI NOI

VERBUL

INDICATIV PERFECT

REGULA DE BAZĂ: tema de perfect şi desinenţele / terminaţiile *-i*, *-isti*, *-it*, *-imus*, *-istis*, *-ērunt* (*-ēre*).

Etape preliminare:

1. *amo*, *āre*, *-āvi* • formele din dicţionar ale verbului
2. *amāvi* • se preia a treia formă;
3. *amav-* • se elimină desinenţa de pers. I sg. *-i* pentru a obţine tema perfectului
4. *amav-isti*, *amav-ĭt*, *amav-ĭmus*, *amav-istis*, *amav-ērunt/ēre* • se adaugă desinenţele (terminaţiile) alăturate la tema de perfect

EXEMPLA:

Pueri cantavērunt.
Vos tardē venistis.
Nos bene laboravĭmus.
Parentes nobiscum venēre.
Nostros hostes conspexērunt.
Vos in horto fuistis.
Tu in silva fuisti.
Puella plurĭma scripsit.
Tu meam dolorem consolando levavisti.

Omnes exercendo didicērunt
toţi au învăţat exersând

1. Completaţi cuvintele de mai jos: *glacies*, *-ēi* „gheaţă", *acies*, *-ei* „linie de bătaie, câmp de luptă" şi verbele la indicativ perfect: *video*, *-ēre*, *vidi*; *duco*, *-ĕre*, *duxi*; *cado*, *-ĕre*, *cecĭdi*.

- *Per glaci*❑❑ *pisces ego vid*❑❑ (*per* + Ac.).
- *De glaci*❑ *lacus multa non scribam* (*de* + Abl.).

- *Sine glacī❑ vinum bibam.* (*sine* + Abl.).
- *Post primam aci❑❑ non secunda acies erat.* (*post* + Ac.).
- *Caesar copias in aci❑❑ dux...* (*in* + Ac.).
- *Plures Romani in aci❑ cecĭd...* (*in* + Abl.).

MUCIUS SCAEVOLA

2. Analizaţi verbele la indicativ perfect din *Exempla*, p. 61.

3. Adăugaţi verbe la indicativ perfect, la persoanele şi numerele potrivite ca sens în propoziţiile:

- *Mater mea in horto heri* ..... (*esse*).
- *Pater meus in forum heri* ..... (*venīre*).
- *Sorores meae litteras* ..... (*scribĕre*).
- *Vos semper ad me*..... (*venīre*).
- *Tu bene* ..... (*facĕre*).

4. Vă propunem un joc de roluri.

Se vor puncta: • Pronunţia • Intonaţia • Gesticulaţia • Costumaţia

(Minisceneta se poate prezenta şi la sesiunea de comunicări a elevilor.)

Titŭlum: *Scaevōla, exemplum fortitudĭnis*

MAGISTRA: *Dicīte, discipuli, illustrĭum virōrum nomĭna.*
QUINTUS (QUINTA): *Cognosco Mucĭum Scaevōlam et sua illustrĭa verba quae* (pe care), *post captum suum, Porsennae dixit.*
SEXTUS: *Ego scio sua dicta: „Romanus civis sum. Te, Porsennam, occidĕre volŭi"* (am vrut).
SEPTIMĪUS: *Quare* (de ce) *Porsennam occidĕre voluit* (a vrut)*?*
OCTAVĬA: *Rex Porsenna Etruscus erat. Regnum Romae optabat.*
MAGISTRA: *Quid* (ce) *Mucius aget?*
DECIMUS: *Sine metu dextram suam in foculum inicĭt et idĕo manus sua arsit.*
MAGISTRA: *Sed Porsenna? Attonĭtus fortitudĭne iuvĕnis, quid dixit?*
Sextus (Sextĭa): *Nunc, iure belli, libĕrum te hinc dimitto".*
CORNELĬA: *„Non centum sed trecenti principes iuventutis Romanae venĭent ut te occīdant", respondit Mucĭus.*
DECĪMUS: *Timore, Porsenna Romam ire permisit.*
SEPTIMĪUS: *Idcirco* (de aceea) *suum cognomen Scaevōla... Sua dextra arsit.*
OCTAVIA: *Scaevōla verus vir fuit!... Ubi sunt qui ante nos in mundo fuĕre?*
QUINTUS: *Mucĭus libertatem Romae plurĭmum amavit.*
OCTAVĬA: *Fortitudo* (tărie de caracter) *sua mirabĭlis fuit...*
MAGISTRA: *Nos lectionem finivĭmus. Vobis gratĭas ago. Valde bene! Omnes decem accipĭtis.*

Mythologĭca

Sacra agrarĭa

1. ***Paganalia*** erau sărbători religioase romane care se desfășurau în ianuarie, pentru a se stimula încolțirea grâului.

Numele lor provine de la *pagi*, satele romane reorganizate de Servius Tullius. Cu ocazia acestor sărbători, toți locuitorii satelor ofereau monede, diferite după vârstă, sex, utilizate la recensământul populației. Asemănătoare cu Paganaliile erau *Sementivae* (*feriae*), sărbători ale semănatului, dedicate zeițelor Ceres și Tellus (divinitate romană arhaică a fertilității pământului, care reglementa activitățile agricole).

2. ***Cerealia*** (19 aprilie) erau sărbători dedicate zeiței Ceres. Inițial, Ceres era o divinitate italică a vegetației, identificată în scurt timp cu Demeter. Cultul zeiței a fost introdus la Roma după ce au fost consultate Cărțile Sibiline, pentru a alunga foamea ce amenința Roma, pe când era atacată de regele etrusc Porsenna.

Deoarece îi ocrotea pe plebei, după cum spune Titus Livius, în timp edilii plebei vor organiza *ludi cereales* (jocuri în cinstea zeiței Ceres cu spectacole de circ, iar mai târziu și spectacole de teatru). Cu ocazia acestor sărbători, exista un obicei ciudat și crud: de coada unor vulpi, se legau torțe aprinse, apoi erau lăsate pe câmp să alerge, pentru a se favoriza renașterea vegetației.

3. ***Saturnalia*** (17–23 decembrie). Saturnaliile erau sărbători romane de origine rustică, instituite, după opinia lui Titus Livius, în 497, cu ocazia inaugurării templului lui Saturnus.

Cu prilejul celebrării cultului lui Saturnus, se sacrifica o scroafă și avea loc un banchet sacru. Urmau câteva zile de sărbători particulare, în care în fiecare casă i se jertfea zeului un purcel și se ofereau mici daruri (mâncare, lumânări de ceară, păpuși din aluat sau argilă). Gazda le dăruia invitaților mici cadouri.

CERES

Ca și sărbătorile grecești Cronia (în cinstea lui Cronos), în timpul acestor zile se inversau rolurile între stăpâni și sclavi, fapt imposibil în restul anului: sclavii erau serviți la masă de stăpâni, iar stăpânii (*servi domini*) se îmbrăcau în sclavi.

Caracterul de farsă s-a menținut până astăzi în sărbătorile carnavalului.

Sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou au preluat o serie de elemente și le-au menținut până astăzi.

Ad alĭter testandum

pentru a testa altfel

Miniproiect

Tempŏre ultĭmi Etrusci regis, Tarquinĭus iunĭor, nobilissĭmam femĭnam Lucretĭam, uxŏrem Collatīni, violāvit. Lucretĭa de iniuriā marito et patri et amicis questa est (s-a plâns) *et in omnium conspectu se occīdit.*

Brutus populum concitāvit et Tarquinĭo imperium adēmit. Rex cum uxōre et libĕris suis fugit.

Hīnc, pro uno rege, duo consŭles, L. Iunĭus Brutus et Tarquinĭus Collatīnus, fuēre.

(Text latin adaptat după *Breviarĭum ab Urbe condita* DE EUTROPIUS)

Câteva propuneri pentru distribuirea sarcinilor de lucru:

1. Fişe de personaje: Tarquinius Superbus, Lucretia, Brutus, Tarquinius Collatinus.

2. Circumstanţe istorico-legendare — identificate în textul propus.

3. Povestea (*fabula*) Lucreţiei — justificare poetică a faptului istoric (căderea monarhiei) (rezumare; completare în română: vezi Titus Livius, *De la întemeierea Romei*, vol. I; Eutropius, *Breviar de la întemeierea Romei*; Montanelli, *Roma, o istorie inedită*, p. 39).

4. Traducerea textului de mai sus în româneşte şi prezentarea ideilor principale.

5. Valorificarea elementelor de gramatică de curând studiate: rolul perfectului într-o naraţiune.

6. Dramatizarea. Concepcrea unui scurt scenariu, în română, în registru grav.

7. Mitul ultimului Tarquinius există şi în drama *The Rape of Lucretia* de Ronald Duncan şi transpusă muzical de Benjamin Britten. Comparaţi cu originalul latin!

PAGĬNA MEA
Hodie melĭor, perspicaciŏr sum

Istorioare cu tâlc:

1. De teamă să nu aibă soarta tatălui şi a fratelui său, asasinaţi din ordinul regelui Tarquinius, Brutus *simulavit modestĭam, stultitĭam aut industrĭam?* (cheia răspunsului se află şi în cognomen!)

2. Tânărul Brutus a fost trimis la templul lui Apollo din Delphi, împreună cu fiul regelui. Oracolul a prezis tinerilor că supremaţia în Roma o va deţine acela care cel dintâi îşi va săruta la întoarcere mama: *imperium summum Romae habebĭt, qui primus, o iuvenes, osculum matri tulerit* (vezi *fero*).

Ce a sărutat la întoarcere Brutus?

matrem suam magnae virtutis	*terram, matrem omnium Romanōrum*	*Iunōnem, matrem omnium*

3. a) Dezvoltaţi ideea formulată de Goethe (în *Dichtung und Wahrheit*, 12).

Je freier man ist, desto freier will man sein „Cu cât suntem mai liberi, cu atât vrem să fim mai liberi".

b) Explicaţi, comparând, termenul *libertate* în accepţia contemporanilor lui Brutus şi în accepţia voastră. Conchideţi, referindu-vă la schimbările de mentalitate şi cauzele acestora! (Corelaţi informaţiile, apelând şi la citatul de la p. 58.)

c) Redactaţi „minieseul sincerităţii" cu tema: „Ce fac cu propria-mi libertate?" (sau discutaţi pe tema aceasta la ora de consiliere).

Lectiones 19–22

uundeviginti–undeviginti et duo

Quintum capitŭlum

Historĭa

RĂZBOAIELE PUNICE

Ad plus legendum

ROMANI APUD CANNAS

• *Ad melĭus comprehendum*

NOVA!

Pronumele demonstrativ (prezentare generală)
hic, ille
Verbul. Participiul prezent

• *Omnes, cottidĭe exercentes, discent.*

• *Mythologĭca*: Horae, Gratiae, Musae, Furiae

• *Ad alĭter testandum*

• *Pagĭna mea*

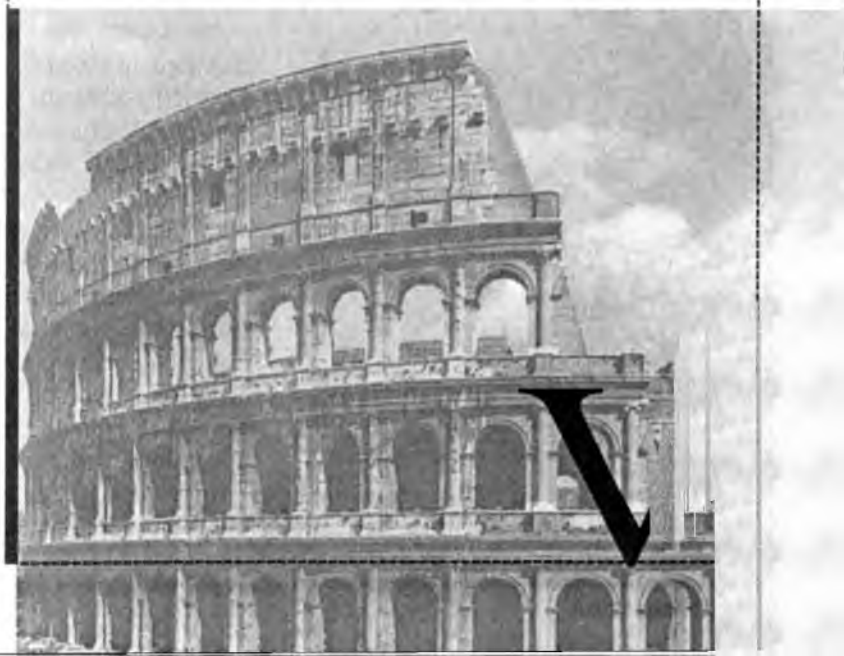

Războaiele punice

În a doua jumătate a secolului al III-lea a. Chr., Roma intră, pentru o sută optsprezece ani, în conflict cu renumita cetate Carthagina, o puternică „thalassocraţie" (putere maritimă) în Mediterana occidentală, ce-şi înfipsese deja un pinten în Sicilia, stârnind mari nemulţumiri în rîndurile oraşelor greceşti din Magna Graecia şi ale italicilor.

Romanii au înţeles preabine, în timpul primului război punic (264–241 a.Chr.), că duşmanul trebuie învins cu propriile lui arme. Şi-au construit, aşadar, o flotă nouă, dar drumul spre victorie va fi lung şi anevoios.

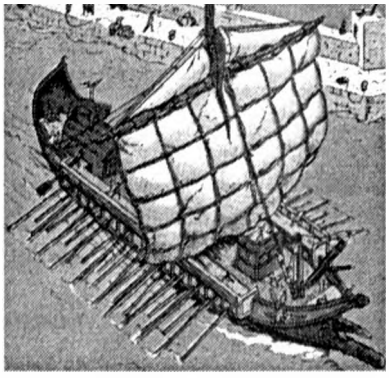

Corabie romană

Capua, nod rutier spre Italia de sud

Deşi pierde Sicilia, clanul Barca din Carthagina caută o nouă piaţă de desfacere, în Hispania. Aşa apare pe hartă Nova Carthago.

Şi romanii acţionează: şi-au instituit protectoratul în Marea Adriatică (înfrângându-i pe illyri), i-au învins pe năvălitorii galli, care atacaseră Gallia Cisalpină şi şi-au asigurat pacea cu punii, stabilind o graniţă naturală (Ebrul).

Un fapt neprevăzut a scăpat calculelor de cucerire romană: voinţa lui Hannibal, izvorâtă dintr-o ură viscerală, în faţa căreia întreaga Romă intră în criză. Războiul cu Hannibal, „cel de-al doilea război punic" (218–201 a.Chr.), a fost provocat cu bună ştiinţă de generalul carthaginez prin violarea tratatului de pace.

Romanii, aflaţi în război cu gallii, sunt luaţi pe nepregătite, în 217, de armata lui Hannibal, care ajunsese în Italia centrală, după o cutezătoare trecere a Alpilor prin

trecătoarea numită azi Petit-Saint-Bernard. Consulul C. Flaminĭus îl aştepta la Arretium (Arezzo), dar armata sa e atacată lîngă lacul Trasimenus şi zdrobită.

Drumul spre Roma era liber, declară succint Pierre Grimal*, şi totuşi Hannibal evită să atace Roma. Se-ndreaptă spre sud, în speranţa unor coaliţii cu populaţiile locale: greşeală fatală. Armata romană se reface şi tactica de tergiversare a lui Fabĭus ar fi putut da roade. Însă C. Terentius Varro, unul dintre consuli, fire ambiţioasă, înfruntă în 216 armata lui Hannibal. Înfrângerea romanilor de la Cannae a constituit „un dezastru fără precedent", care a convins tot sudul Italiei să treacă de partea învingătorilor.

Romanii şi-au reunit însă forţele şi au cucerit oraşul rebel Capŭa, iar în Hispanĭa Publĭus Cornelĭus Scipĭo — pentru a-şi răzbuna tatăl şi unchiul ucişi de puni — a cucerit Nova Carthago, nereuşind însă să-l împiedice pe Hasdrubal, fratele mai tânăr al lui Hannibal, să treacă Pirineii.

Roma era prinsă ca-ntr-un cleşte de cei doi fraţi.

Numai un miracol a salvat Roma şi curajul unor comandanţi romani care l-au învins pe Hasdrubal înainte de a-şi uni armata cu cea a fratelui său. Trupul acestuia, aruncat în tabăra lui Hannibal — un adevărat mesaj funebru — îl demoralizează pe general.

Evenimentele s-au derulat în favoarea Romei. Scipĭo are o iniţiativă îndrăzneaţă. Mută câmpul de luptă în Africa, lângă Utĭca. Pentru a-şi salva patria, Hannibal se întoarce acasă, însă este înfrânt la Zama, în 202 a.Chr.

Roma, stăpână a întregii peninsule prin ruinarea „imperiului" carthaginez, îşi sporeşte nu numai prestigiul în lumea mediteraneană, dar este atrasă tot mai mult de jafuri şi noi cuceriri.

Al treilea război punic (149–146 a.Chr.) se încheie în mod simbolic cu distrugerea până la temelii a străvechii cetăţi Carthago de către Scipĭo Aemilianus (al doilea Africanus) şi, totodată, cu pustiirea Corintului, ultimul bastion al rezistenţei greceşti.

Ad plus legendum

pentru a citi mai mult

HANNIBAL

Geniu politic şi militar cartaginez;

– a provocat izbucnirea celui de-al II-lea război punic, cucerind *Saguntum* din Hispania;

P. CORNELIUS
SCIPIO AFRICANUS
MAIOR

Geniu politic şi militar roman, care s-a remarcat în bătăliile de lîngă Ticino şi de la *Cannae*; declanşează un război în Hispania şi cucereşte oraşul-port Cartagina Nouă (*Carthago Nova*); îl înfrânge pe Hannibal

* Vezi PIERRE GRIMAL, *Civilizaţia romană*, trad. rom. E. Cizek, Editura Minerva, Bucureşti, col. „Biblioteca pentru toţi", 1973, vol. I, p. 51.

– trece munţii *Pirinei*, apoi, de-a lungul coastei sudice a Galliei, pătrunde în defileul munţilor *Alpi*, prin valea fluviului *Ron*;
– străbate în paisprezece zile *Alpii* şi coboară în *Gallia Cisalpină*;
– în *Câmpia Padului*, pe râurile Ticino şi Trebbia, îi înfrânge pe romani, apoi obţine un succes răsunător lângă lacul Trasimenus;
– după bătălia de la *Cannae*, în Apulia, oraşul *Capŭa* trece de partea punilor;
– în încercarea de a-i ajuta pe capuani, atacă pentru scurt timp Roma (*Hannibal ad portas*);
– din Campania, prin sudul Italiei, revine în ţară, chemat de senatul carthaginez pentru a salva *Utica*.

în Africa, la *Zama*, în 202 a.Chr.; primeşte cognomenul *AFRICANUS*, fiind cunoscut ca Scipio Africanul.

P. Cornelius **Scipio** Aemilianus **Africanus** Minor distruge Carthagina în al III-lea război punic (146 a.Chr.). În urma cuceririi cetăţii *Numantia* din Hispania (133 a.Chr.), primeşte supranumele *Numantinus*, fiind cunoscut apoi sub numele de Scipio Numanţianul.

• Marcus Porcius Cato, supranumit cel Bătrân sau Cenzorul, renumit pentru severitea şi austeritatea moravurilor, contemporan cu Scipio Maior, îşi încheia fiecare discurs în senat astfel: *Carthago delenda est* „Carthagina trebuie distrusă".

De ce Cato formula acest insistent apel către senat?

• Refaceţi pe hartă traseul lui Hannibal din timpul celui de-al II-lea război punic.

Traseul lui Hannibal

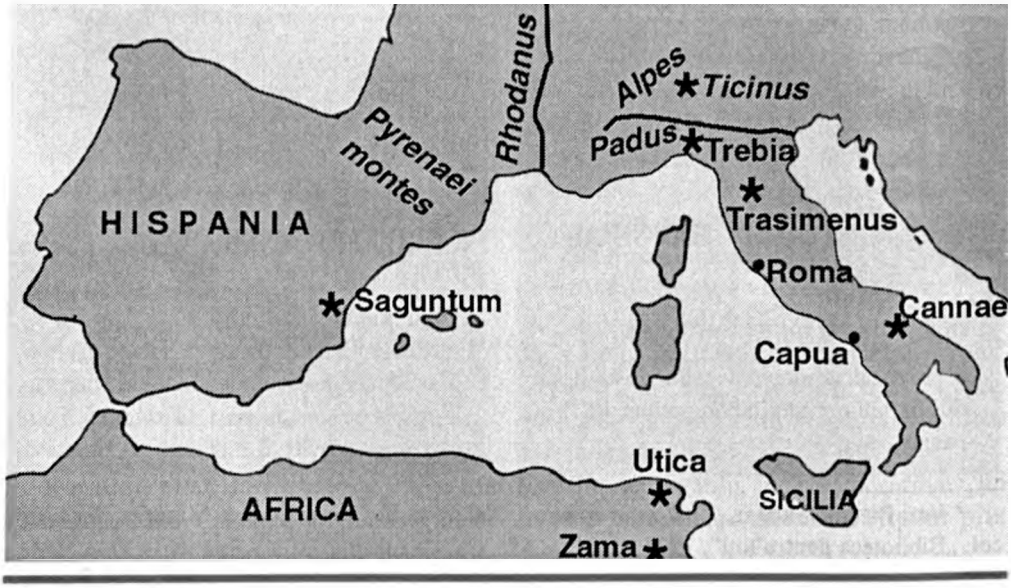

Quintum capitŭlum

Romani apud Cannas

Hannĭbal in Apulĭam pervēnit. Lucius Aemilĭus Paulus et C. Terentĭus Varro consŭles apud Cannas castra posuērunt. Ibi maxĭma clades Romanōrum fuit.

L. Aemilĭus Paulus ipse, in prima aciē pugnans, gravi vulnĕre cecĭdit.

Lentŭlus, tribunus milĭtum, videns consulem sedentem saxo cruore plenum, dixit:

„Aemĭli, cape hunc equum et effŭge!"

Ad ea verba consul tribūno respondet: „Abi, nuntĭa publĭce Patrĭbus Urbem muniant."

(După Titus Livius)

Soldat roman luptând

VOCABULA

Cannae, -ārum *s.f. pl.* — Cannae
Apulĭa, -ae *s.f.* — Apulia (*ținut în sud-estul Italiei*)
parvenĭo, -īre, -vēni *v.i.* — a ajunge
apud (+ *Ac.*) — lângă, la
castra, -ōrum *s.n. pl.* — tabără militară
pono, -ĕre, posŭi *v.t.* — a pune, a așeza
ibi *adv.* — acolo
clades, -is *s.f.* — înfrângere, dezastru
ipse, ipsa, ipsum *pron.* — însuși
pugno, -āre, -āvi *v.i.* — a lupta
acies, -ēi *s.f.* — linie de luptă
pugnans, -ntis *part. prez.* — luptând
gravis, -e *adj.* — grav
cado, -ĕre, cecĭdi *v.i.* — a cădea
tribūnus milĭtum *s.m.* — tribun militar
videns, -ntis *part. prez.* — văzând
sedens, -ntis *part. prez.* — care ședea, șezând
saxum, -i *s.n.* — stâncă
cruor, -ōris *s.m.* — sânge (vărsat dintr-o rană)
plenus, -a, -um *adj.* — plin (de)
dico, -ĕre, dixi *v.t.* — a zice
capĭo, -ĕre, cēpi *v.t.* — a lua
hic, haec, hoc *pron.* — acesta
equus, -i *s.m.* — cal
effŭgĭo, -ĕre, -fūgi *v.i.* și *v.t.* — a fugi (de)
is, ea, id *pron.* — acesta
verbum, -i *s.n.* — vorbă
respondĕo, -ĕre, respondi *v.t.* — a răspunde
abĕo, -īre, -i(v)i *v.i.* — a pleca (ab + eo, -īre)
nuntĭo, -āre, -āvi *v.t.* — a da de veste
publĭce *adv.* — public, oficial
Urbs, Urbis *s.f.* — Roma
munĭo, -īre, -īvi *v.t.* — a întări, a apăra

Ad melĭus comprehendum

pentru a înțelege mai bine

1. Alegeți informația corectă:

- Bătălia de la Cannae, un răsunător succes al lui Hannibal, s-a desfășurat în:
  - **a)** *primum bellum Punĭcum* (264–241 a.Chr.)
  - **b)** *secundum bellum Punĭcum* (218–201 a.Chr.)
  - **c)** *tertĭum bellum Punĭcum* (149–146 a.Chr.)

2. Roma este în primejdie de a fi asediată de Hannibal, în 211 a.Chr. Care sunt variantele corecte care exprimă iminența unui pericol, utilizate în contexte livreşti şi astăzi:

a) *Hannibal post portas!*

b) *Hannibal ante portas!*

c) *Hannibal ad portas!*

3. a) Fabius Maximus Cunctator va fi singurul comandant care dejoacă planurile lui Hannibal. *Cunctator* este un cognomen. De ce credeți că a primit această poreclă?

Sensurile cuvântului sunt: – şovăielnic, nehotărât;

– cel care amână, prudent.

b) Se fac alegeri consulare: C. Terentius Varro, sprijinit de plebei, şi L. Aemilius Paulus, susținut de patricieni. La plecarea din Roma, Fabius îi atrage lui Aemilius atenția asupra dublei primejdii.

Colegul cu siguranță îl va face să sufere mai mult, pentru că pe Hannibal îl va înfrunta bărbăteşte pe câmpul de luptă, dar Varro poate să-i dea de furcă oricând.

Concetățenii sunt uneori mai primejdioşi decât dușmanii. Nu întâmplător se spune:

• *Concordĭa civĭum, murus urbĭum.*

• Fereşte-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc singur.

Discutați, utilizând aceste puncte de vedere oferite de textul livian şi de formulările sentențioase de mai sus.

4. Consulul Varro porneşte atacul fără încuviințarea lui Aemilius, iar armata romană, înşelată de tactica dușmanului, cade în cursă. Aemilius intră şi el în luptă. Dispozitivul de atac roman în triunghi pătrunde adânc în corpul central al armatei dușmane şi, printr-o manevră de învăluire, carthaginezii prind ca într-un cleşte trupele romane, care se avântaseră cu nesocotință în centrul frontului. Consulul Aemilius, grav rănit încă de la începutul luptei (de o piatră aruncată cu praştia), a pornit la atac, în mai mult rânduri, contra lui Hannibal. Starea i se agravează şi, deşi i se propune să se retragă, alege mai degrabă moartea pe câmpul de luptă decât fuga dezonorantă. În schimb, consulul Terentius Varro scapă fugind.

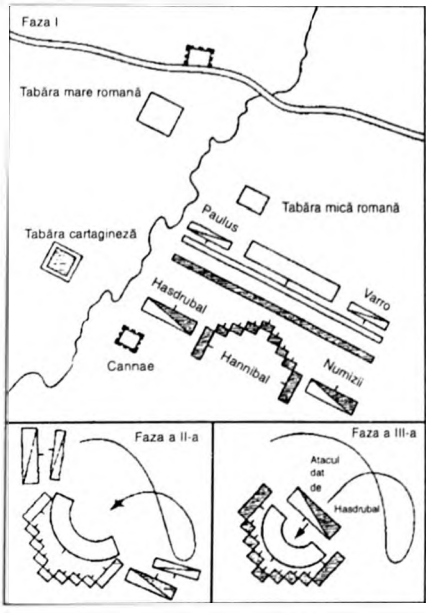

CANNAE, 216 a.Chr.

• Pierderile romane au fost impresionante: 40.000 de soldați uciși şi 20.000 de soldați capturați.

Urmăriți pe hartă greşelile tactice ale armatei romane!

5. Repovestiți episodul bătăliei de la Cannae, valorificând toate sursele de informație existente în manual:

• urmăriți filmul evenimentelor;.

• descrieți personajele în funcție de rolul jucat în evenimente,

• formulați câteva aprecieri finale, concluzii

NOVA NOTIUNI NOI

PRONUMELE DEMONSTRATIV.

Prezentare generală

	NOMINATIV sg.				GENITIV sg.	DATIV sg.
	m.	**f.**	**n.**			
1.	hic	haec	hoc:	acesta (de lângă mine)	huīus	huīc
2.	iste	ista	istud:	acesta (de lângă tine)	istīus	isti
3.	is	ea	id:	acesta (de lângă el)	eīus	eī
4.	ille	illa	īllud:	acela	illīus	illī
5.	ipse	ipsa	ipsum:	însuşi	ipsīus	ipsī
6.	idem	eadem	idem:	acelaşi	eīusdem	eīdem

NOTA BENE!

La celelalte cazuri, se declină având ca model declinările I şi a II-a (vezi tabelul declinării la p. 125).

1. Declinarea pronumelui şi a adjectivului pronominal demonstrativ *hic*, *haec*, *hoc*.

a) D. sg. — desinenţa pronominală *-i* se regăseşte întocmai în română, la pronumele interogativ *cui*; aşadar, *huic*; *c* — provine din particula deictică *ce* (cf. expresia *Ecce homo!*)

b) G. sg. — desinenţa pronominală *-ius*: *huius*.

c) La celelalte cazuri, modificările intervin din cauza consoanei *-c* (velară), care modifică (la Ac. sg.) nazala labială *-m* în nazala dentală *-n*; aşadar, *humc* > *hunc*; *hamc* > *hanc*.

d) Nu există forme de vocativ.

EXEMPLA: *Huic omnes libros date!*
Hic Maximus et Optimus deus est.
Haec bona mea amica fuit.
Hoc templum videamus!
Templum huius dei magnum est.
In hōc templō statua Iunonis est.
In hāc villā habitāmus.
Hunc, non hanc vidi.
Hoc monumentum exegi (exīgo).
Hae servae sedulae erant.
Hi cives in forum veniunt.
Virtus hōrum nota est.
Pietas hārum matronārum magna est.
Haec signa mirifica sunt.
Hos, non has cognoscĭmus.
Non vae victis, sed vae his!
His discipŭlis multas fabulas magister narrat.
In his lacŭbus plurĭmi pisces erant.

LAC ÎN ITALIA CENTRALĂ

2. Declinarea pronumelui şi a adjectivului pronominal *ille, illa, illud.*

a) G. sg. — desinenţa pronominală *-īus* —> ***illīus***

D. sg. — desinenţa pronominală *-ī* —> ***illī***

b) La celelalte cazuri, există aceeaşi flexiune ca la substantivele de declinările I şi a II-a; la neutru plural, **-ă** —> **illă**, la nominativ şi acuzativ.

EXEMPLA: *Illi Romam venient.*
Illae in mea urbe habĭtant.
Illud tectum altum est.
Libri huĭus novi, illīus vetĕres sunt.
Illo tempŏre viri audaces erant.
Illī verba sincēra dic!
Illos, non illas, laudate!
Opus illōrum optĭmum, illārum pessĭmum erat.
In illis silvis Germanōrum plures ferae erant.
Illa carmĭna pueri recĭtant.

NOVA NOŢIUNI NOI

VERBUL.

Participiul prezent

1. Participiul prezent se formează de la:

• tema prezentului + terminaţia *-ns* (< sufixul *-nt* + desinenţa *-s* [N. sg.]) şi *-ntis* (< sufixul *-nt* + desinenţa *-is* [G. sg.]) pentru conjugările I–a II-a;

• tema prezentului + *e* + terminaţia *-ns* la N. sg. şi *-ntis* la G. sg., pentru conjugările a III-a şi a IV-a;

2. Se declină ca un adjectiv cu o terminaţie din clasa a II-a; când are valoare verbală, Abl. sg. *-e*, iar când are valoare de adjectiv, Abl. sg. *-i*.

3. Se traduce prin gerunziul românesc sau ca o subordonată relativă ori circumstanţială.

EXEMPLA:
- *Lentulus, videns consulem, dixit...*
  Lentulus, văzându-l pe consul, a zis...
- *Consulem sedentem in saxo videt.*
  Îl vede pe consul, care şedea (şezând) pe o stâncă.
- *Tarde venientĭbus ossa!*
  Celor care vin târziu (la masă) daţi-le oasele!
- *Romani, in prima aciē pugnantes, hostes compellunt* (îi resping).
- *Virtus pugnantĭum mirifĭca.*
  Vitejia celor care luptă este extraordinară.
- *Rex Porsenna manum Scaevōlae, lente ardentem, videt.*
- *Lentulus Aemilio hic* (aici) *sedenti haec verba dicit.*
- *Cum homĭne intellegenti, ad me venias.*
- *Cum intellegente ad me venias.*
- *Ex venientĭbus ad te nemĭnem* (pe nimeni) *cognosco.*
- *Audentes* (*audeo, -ēre* = a îndrăzni) *fortuna iuvat.*
- *Praesenti tempore magnae urbes sunt.*

Omnes, cottidĭe exercentes, discent

toţi, exersând zilnic, vor învăţa

1. Completaţi!

a) *H□nc discipŭlum*
H□nc discipŭlam
H□□ discipŭlos
H□□ discipŭlas
→ *magister docet.*

b) *Hu□c discipŭlo*
H□□ discipŭlis
→ *magistra narrat.*

c) *Libri hu□□□ novi sunt.*
Libri h□□□□ puerōrum novi erant.
Libri h□□□□ puellārum pulchri erunt.

d) *In h□□ hortō rosae erant.*
In h□□ silvā viōlae erant.
In h□□ silvis gracĭles viōlae erant.

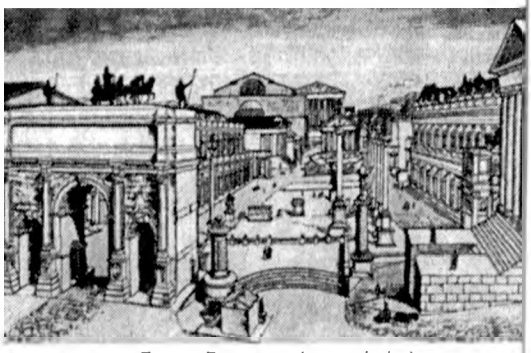

FORUM ROMANUM (reconstituire)

2. Completaţi!

- *Ill□□ non h□□ montes ascedēmus.*
- *Caesar ex ill□ equo descendit.*
- *Ill□ cives in forum descendunt.*
- *Ill□□ temporibus, mores auster□□ fuerunt.*
- *Sententiae ill□□□□ philosoph□□□□ optim □□ erant.*

3. Se dă textul:

Ille tyrannus Syracusārum, Hierōnўmus, cum Hannibăle societātem fecit.

Bello secundo Punĭco exercĭtus Romānus terră marĭque Syracūsas oppugnābat.

Ibi ille Archimedes, unĭcus spectātor caeli, inventor ac machinātor bellicorum tormentōrum habitābat.

Miles Romanus ignarus forte hunc occīdit, ut statim (îndată ce) *Archimēdes milĭti clamāvit.*

Nōli tangĕre circŭlos meos!

a) Reţineţi şapte cuvinte care v-au atras atenţia în latină, cu explicaţiile în română!

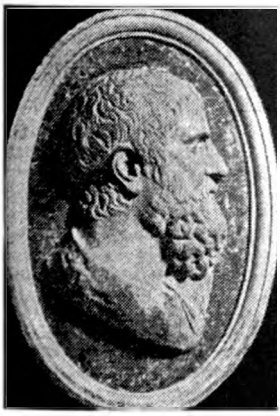

ARHIMEDE

tyrannus, -i *s.m.* — tiran (*în coloniile greceşti*)
societās, -ātis *s.f.* — alianţă (socĭus, -ii *s.m.* „aliat, tovarăş")
exercĭtus, -us *s.m.* — armată (exerceo, -ēre *v.* „a exersa, a face exerciţii")
oppugno, -āre *v.t.* — a asedia (pugno, -āre *v.* „a lupta"; pugna, -ae *s.f.* „luptă"; pugnus, -i *s.m.* „pumn")

b) Încercaţi să traduceţi, utilizând din lista dată mai sus cât mai puţini termeni!

c) Identificaţi pronumele şi adjectivele demonstrative din textul dat!

terrā marīque — pe pământ și pe mare
tormentum, -i *s.n.* — mașină de război
spectātor, -ōris *s.m.* — observator
machinātor, -ōris *s.m.* — constructor (māchina, -ae *s.f.* — mașinărie, mecanism, construcție)
bellīcus, -a, -um *adj.* — de război
habīto, -āre — a locui
caelum, -i *s.n.* — cer
miles, -ītis *s.m.* — militar, soldat, războinic
ignarus, -a, -um *adj.* — neștiutor (*rad. gn-* în gnosco, -ĕre *v.* „a cunoaște")
forte *adv.* — din întâmplare (*vezi neologismul rom.* fortuit)
clamo, āre *v.* — a striga zicând (*rom.* a clama; a de-clama; a re-clama)
noli + inf. (tangĕre) — nu atinge (*vezi neologismul rom.* tangibil)
circulus, -i *s.m.* — cerc

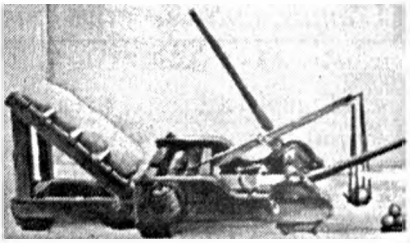

CATAPULTĂ

4. Traduceți în latină:

M. Claudius Marcellus a asediat Syracusa pe pământ și pe mare. În acel timp (*tempus*, *-ōris*), locuia în cetate (*civitas*, *-atis*) acel om vestit (*clarus*), inventator și constructor de mașinării de război.

Un soldat neștiutor calcă (*tero*, *-ĕre*) cercurile marelui matematician (*mathemātĭcus*). Știința (*scientia*, *-ae*) unică a acestuia nu i-a mai (*iam*) salvat (*servo*, *-are*) viața.

5. Completați formele verbale, conform indicației:

- *ardent....* – celui care arde
- *habitant....* – cei care locuiesc
- *habitant....* – al celor care locuiesc
- *invitant....* – pe cel care invită
- *cum habitant....* – împreună cu cei care locuiesc

6. Completați formele verbale, ținând seama de context:

- *Puerum legent... video.*
- *Puellas cantant... audio.*
- *Canem multum latra...em punio.*
- *Canis multum latr... malus est.*
- *Pater innocentes puni...ns errat.*
- *Verba patrum saepe punient... grav... sunt.*

7. Amintiți-vă invențiile marelui matematician și astronom!

CAVE CANEM!

Mythologĭca

Horae. *Horele* (Ὧραι), la greci erau cele trei zeițe ale ordinii în cosmos, ale succesiunii anotimpurilor și orelor. Ele supravegheau porțile Olympului.

La Hesiod, se numesc *Eunomia* „Disciplina", *Dike* „Dreptatea" și *Eirene* „Pacea". La romani, erau fiicele lui Iuppiter și zeițe ale anotimpurilor.

Divinitățile sunt reprezentate ca niște tinere ce poartă fructe specifice fiecărui anotimp.

Gratiae. La greci, Grațiile erau cele trei fiice ale lui Zeus din unirea cu Eurynome: Aglaia, Euphrosyne și Thalia (Χάριτες < χάρις „frumusețe, grație"). *Charites* și *Gratiae*, la romani, personificau, prin frumusețe și farmec, plăcerile vieții: iubirea, muzica, dansul. Însoțeau fie alaiul muzelor, fie pe Apollo sau pe Dionysos-Bacchus, fie alaiul zeiței Afrodita-Venus. Ca divinități ale frumuseții și grației, ele conferă fiecărui lucru calitățile care-i înalță pe oameni și zei, cultivând simțul estetic și iubirea pentru frumos.

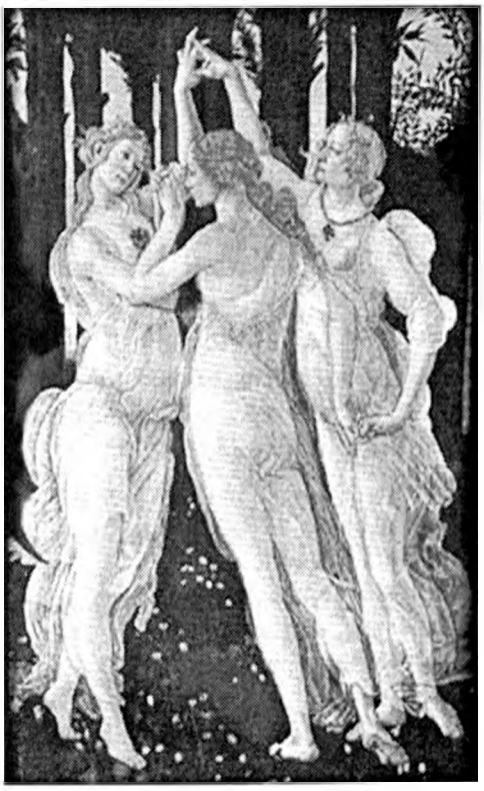

Sandro Botticelli, Cele trei Grații

Dionysos-Bacchus

Musae (Μοῦσαι). Cele nouă surori, născute din dragostea lui Zeus cu titanida Mnemosyne, erau nu numai cântărețe divine ale căror coruri și imnuri îi desfătau pe zei, dar și expresii ale gândirii necesare desfășurării unor activități intelectuale, precum arta oratorică, astronomia, istoria.*

Locul de origine al muzelor era considerat, conform tradiției, fie muntele Pieros din vecinătatea Olympului (de unde denumirea de Pieride, care țineau de cultul lui Orpheus), fie muntele Helicon, în Beoția,

* Cf. Pierre Grimal, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, trad. rom. Mihai Popescu, Editura Saeculum, București, 2001.

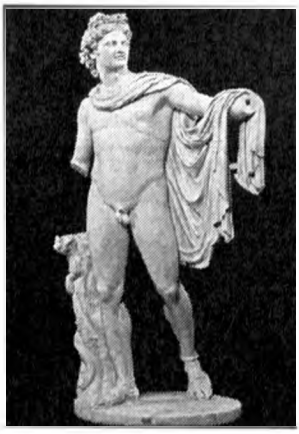

APOLLO

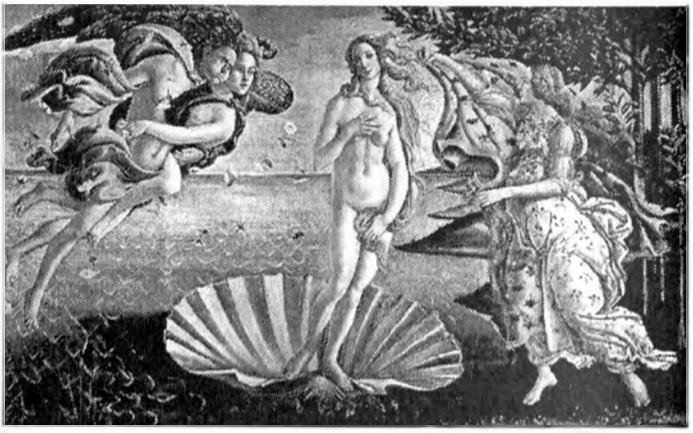

SANDRO BOTTICELLI, NAŞTEREA VENEREI

(de la care provine denumirea de Heliconide) şi erau în slujba lui Apollo. Cele nouă muze ale epocii clasice şi domeniile în care îşi exercitau atribuţiile erau:

CALLIOPE – muza poeziei epice şi a elocinţei;
CLIO – muza istoriei;
POLYMNIA – muza poeziei lirice;
MELPOMENE – muza tragediei;
THALIA – muza comediei;
EUTERPE – muza cântecului din flaut, a muzicii (iniţial muza poeziei lirice);
TERPSICHORE – muza dansului;
ERATO – muza poeziei de dragoste;
URANIA – muza astronomiei.

FŪRIAE (*Dirae*, *Eumenides*) la romani, erinii sau eumenide (Ἐρινύες / Εὐμενίδες) la greci, erau zeităţi ale răzbunării. Foarte temute de muritori, numele lor nu îndrăznea să-l pomenească nimeni. Εὐμενίδες „binevoitoarele" reprezintă, de fapt, un eufemism. Slujeau divinităţii Nemesis (Νέμεσις), zeiţa care pedepsea trufia (ὕβρις), vina. Pentru a-şi exercita atributele, zeiţa se folosea de o vergea de măsurat, un frâu, o sabie şi un bici. Nemesis veghea la aplicarea principiului „Nimic prea mult" *Ne quid nimis* (Μηδὲν ἄγαν), deviză înscrisă pe frontispiciul templului lui Apollo de la Delphi.

Eriniile, figuri feminine înaripate, cu şerpi încolăciţi în păr şi sânge picurând din ochi, îi pedepseau pe toţi aceia ce săvârşeau *culpa* — neascultarea faţă de părinţi, lipsa de respect pentru cei slabi sau vârstnici, sperjurul, încălcarea legilor ospitalităţii.

Furiile sunt personaje în *Orestia* (Eschil), în *Eneida* vergiliană, în *Divina Comedie* (Dante), în *Ierusalimul eliberat* (Tasso), în piesa de teatru *Muştele* (Sartre).

Discutaţi despre divinităţile prezentate, având în vedere şi întrebările de mai jos:

1. Ce diferenţe observaţi între atribuţiile Graţiilor, Muzelor şi Horelor?

2. Eriniile / Furiile erau zeiţe ale răzbunării.

Orgoliul (ὕβρις), orice exces trebuie pedepsit pentru a menţine echilibrul, armonia în lume. În ce situaţie trăită de voi se poate aplica zicala „răzbunarea este arma prostului"?

3. Analizaţi tabloul din imagine şi semnalaţi conexiunile care se pot realiza între imagine şi subiectul mitologic studiat.

4. Care este idealul de frumuseţe fizică şi morală spre care tinde omul modern? Raportaţi-vă la prototipul Antichităţii, καλὸς καὶ ἀγαθός „frumos şi bun".

TEST *Ad aliter testandum*

pentru a evalua altfel

PROPUNERE DE PROIECT

Adunările populare la Roma

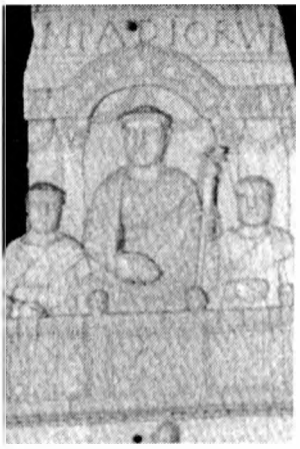

LA TRIBUNĂ, UN CONSUL ŞI MAGISTRAŢI

Sarcini de lucru:

1. În epoca republicii, *populus Romanus* participa la viaţa politică în cadrul a patru adunări distincte. Citiţi cu atenţie explicaţiile şi stabiliţi dacă hotărârile adoptate în adunări aveau caracter preponderent legislativ, electoral sau judiciar.

a) *Comitia curiata*, cele mai vechi, îi reuneau pe cetăţenii (*Quirites*) din cele treizeci de curii (*curiae*). Comiţiile curiate votau legile prezentate, îl „ungeau" pe rege, aprobau propunerile de pace sau război. La începutul republicii, ele pierd prerogativele politice, competenţele lor definindu-se ca funcţii la nivelul sacrului în viaţa cetăţii („inaugurarea" unor preoţi, învestirea lui *rex sacrorum*), al structurii familiei sau al dreptului privat (de exemplu, dreptul de proprietate).

b) *Comitia centuriata*. La început cu pronunţat caracter militar, comiţiile centuriate capătă funcţiile unei adunări politice. Cicero le defineşte atribuţiile în domeniul hotărârilor judecătoreşti (pedeapsa capitală), al dreptului de a elabora legi (*sanctissimae*, *maxime salubres*) şi de a numi magistraţi. Cu timpul, atribuţiile electorale au devenit cele mai importante (de pildă, alegerea magistraţilor superiori).

SCENĂ DE SACRIFICIU

c) *Concilia plebis*, prezidate de tribunii plebei sau edili, au apărut în urma luptei dintre plebei şi patricieni; acest conciliu emitea hotărâri (*scita*) care priveau doar plebea şi care au devenit decizii ale plebei (*plebiscita*); vor concura curând cu legile (*leges*), începând cu anul 287–286 a.Chr. Conciliul plebei se caracterizează prin atribuţii legislative şi electorale specifice.

d) *Comitia tributa*. Societatea civilă a Romei era constituită din maximum treizeci şi cinci de triburi. *Comitia tributa* avea competenţe legislative,

FORUM ROMANUM

electorale și judiciare, care vor crește progresiv în complexitate, o dată cu evoluția republicii. Alegeau magistrații inferiori, votau *leges*, fiind mai ușor de convocat, devenind „organul esențial al suveranității populare" (Claude Nicolet). Rezolvau și probleme juridice (cazurile de apel — *provocatio*)

Respectul romanilor pentru forme, pentru ritualuri a contribuit mult la păstrarea acestui sistem cu patru trepte, manevrat cu ușurință când de partizanii oligarhiei (*optimates*), când de *populares*, adversarii nobilimii.

Totuși, marele legiuitor al romanilor rămâne senatul, apărător al tradițiilor prin propriul prestigiu și spirit conservator, iar magistrații vor constitui, în republica romană, puterea executivă.

2. Realizați un studiu comparativ — poporul roman, ieri / poporul român, azi —> modalități și forme de exercitare a puterii, de participare la viața politică. (Alegeți, eventual, poporul francez sau englez, german sau italian.)

3. Scrieți o listă de termeni politici, juridici actuali de origine latină (unii întâlniți în textul de mai sus sau în manual). Se recomandă utilizarea:

- unor documente ilustrative: decupaje din ziare românești sau străine.
- unui dicționar de neologisme.
- inventarului oferit de limbile străine studiate.

4. Pe o planșă, realizați o schemă a adunărilor populare și prezentați colegilor utilitatea / inutilitatea funcționării în decursul vremii a celor patru adunări.

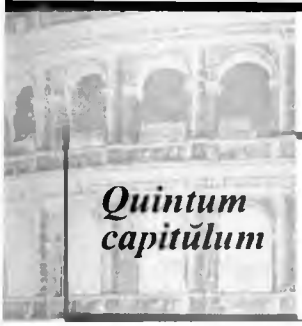

Quintum capitŭlum

Pagĭna mea

1. Ludamus

Aţi putea traduce din latină poezia ritmată despre lunile anului cu ajutorul variantei italiene, o altă limbă romanică decât româna?

• *Menses anni*

Apĕrit ianuam	Apre la porta,
en Ianuarĭus,	ecco Gennaio
viŏlas timĭdas	timide viole
fert Februarĭus;	porta Febbraio;
adventat Martĭus	arriva Marzo
ventis infestus	pei vent infesto,
Aprilis imbrĭbus	April per piogge
adest molestus	giunge molesto;
et Maĭus floscŭlos	e Maggio fa sbocciare
pandit suaves	soavi fiorellini,
circum quos musĭcae	intorno a cui canori
volĭtant aves	svolazzan gli uccellini
Iunĭus lumĭne	Giugno di luce
terram circumdat	la terra circonda,
et iam arborĭbus	e già agli alberi
fructus rotundat	i frutti arrotonda;
compărat Iulĭus	ardenti calori
fervĭdos aestus	luglio procura,
et fulvas segĕtes	e bionde messi
metit Augustus.	Agosto assicura (miete)
Septembri pinguia	Rossi a Settembre
poma rubescunt	i gran frutti diventano,
Octobri dulcĭa	i dolci mosti
musta fervescunt.	d'Ottobre fermentano.
Folĭa cumŭlat	Le foglie accumula
Solo November	al suolo Novembre,
et annum operĭt	e l'anno copre
nive December.	di neve Dicembre.

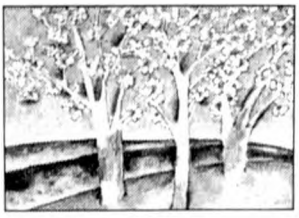

G. VITALI, *Lusus melici* (Jocuri muzicale)

CARAVAGGIO, BACCHUS

2. Aţi putea învăţa câteva versuri, la alegere, pentru lunile voastre preferate?

3. Ce versuri latineşti s-ar potrivi acestui tablou?

Ştiaţi că?

• Anul calendaristic roman începea în luna martie şi era împărţit în zece luni?

Primus mensis	***Martĭus***, *-ii*	– luna dedicată lui Marte
Secundus mensis	***Aprīlis***, *-is*	– luna când natura se deschide, înfloreşte (*aperio*, *-īre*)
Tertĭus mensis	***Maĭus***, *-i*	– lună dedicată zeiţei Maia
Quartus mensis	***Iunĭus***, *-ii*	– lună dedicată zeiţei Iuno
Quintus mensis	***Quintīlis***, *-is*	– luna a cincea (*Iulius Caesar o va schimba în* Iulius)
Sextus mensis	***Sextīlis***, *-is*	– luna a şasea (*în onoarea lui Octavianus, se va numi* Augustus)
Septĭmus mensis	***September***, *-bri*	– luna a şaptea
Octavus mensis	***October***, *-bri*	– luna a opta
Novus mensis	***November***, *-bri*	– luna a noua
Decĭmus mensis	***December***, *-bri*	– luna a zecea.

• **Numa Pompilius, conform tradiţiei, a adăugat două luni:**

Undecĭmus mensis	***Ianuārĭus***, *-ii*	– lună dedicată lui Ianus
Duodēcimus mensis	***Februārĭus***, *-ii*	– luna când aveau loc sărbători de purificare: *februa*, *-ōrum*.

Ordinea lor s-a schimbat. Ianuarie ocupă primul loc, Februarie al doilea, iar Martie abia al treilea. Denumirile vechi s-au păstrat însă până astăzi.

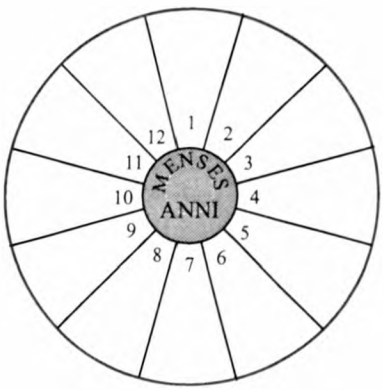

La alegere:

• Veţi scrie în spaţiul numerotat câte un termen latinesc caracteristic fiecărei luni, preluat din poezia anterioară. (Exerciţiul se poate rezolva şi în caiete.)

• Desenaţi în spaţiul numerotat elementul indicat în poezie ca specific unei luni a anului! (Exerciţiul se poate rezolva pe o coală de desen.)

Lectiones 23–28

viginti tres–duodetriginta

Sextum capitŭlum

• *HISTORIA*

CRIZA REPUBLICII
Marius şi Sulla
Pompeius şi Caesar

• *Ad plus legendum*:
Instituţii şi mentalităţi. Dictatura

VIRI ILLUSTRES
Sulla, sollers dux belli
Caesar, unĭcus dux

• *Ad melĭus comprehendum*

NOVA!
Pronumele / adjectivul relativ-interogativ
Verbul. Conjunctiv imperfect şi mai mult ca perfect
Valorile conjuncţiei *cum*
Prepoziţiile *a(b)* şi *de*
Numeralele cardinale
Cifrele romane

Quis cottidie discit? Multa scit...

Ad alĭter bene testandum

Pagĭna mea

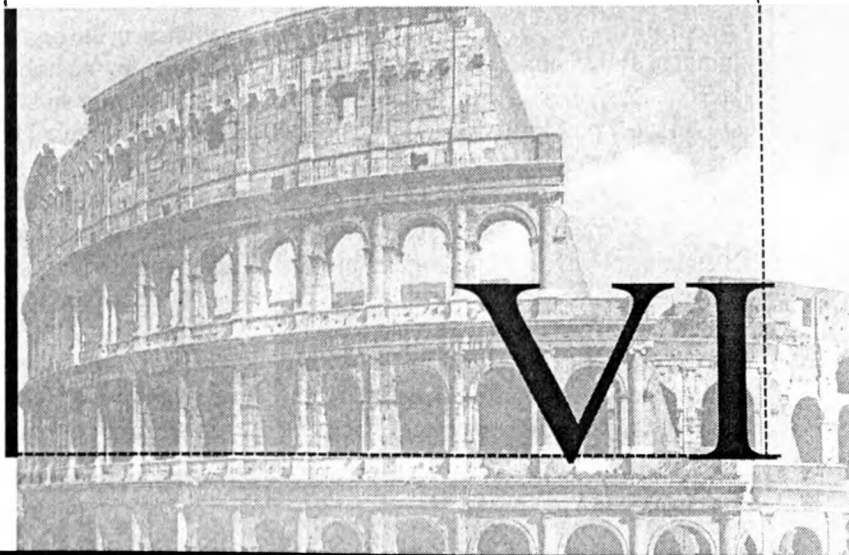

VI

CRIZA REPUBLICII

MARIUS ŞI SULLA

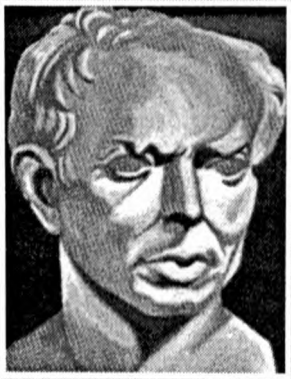

CAIUS MARIUS s-a născut în 157 a.Chr. la Cereatae, lângă Arpinum, într-o familie de plebei. De tânăr, s-a înrolat în armată şi s-a remarcat prin faptele sale de arme. Era un *homo novus*. Datorită calităţilor, dar şi ambiţiei sale, a parcurs *cursus honorum*. Consul în 108 a.Chr., va fi votat *in corpore* pentru a conduce războiul cu Iugurtha, regele Numidiei, război început în anul 112 (111) şi terminat în 105. Statul era în primejdie, iar la Roma se spunea: „Ne trebuie un om"... şi l-au găsit pe Marius.

La sfârşitul secolului al II-lea, cimbrii, împreună cu teutonii, triburi germanice, au coborât spre sud, au pustiit Gallia şi Hispania şi i-au înfrânt pe romani în 105 a.Chr. Au fost zdrobiţi de Marius, cu armata sa de mercenari, la Aquae Sextiae în 102 a.Chr. şi la Vercellae în 101 a.Chr. Plutarh povesteşte că, în urma unei alte lupte în care Marius a repurtat o victorie

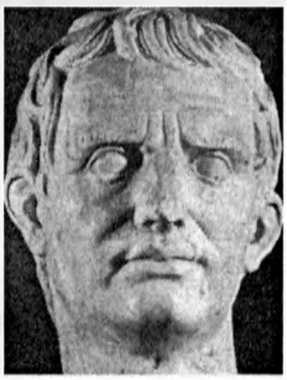

LUCIUS CORNELIUS SULLA s-a născut în 138 a.Chr. într-o familie aristocratică. Şi-a petrecut tinereţea departe de viaţa politică şi militară.

Devine *quaestor* şi-l însoţeşte pe Marius în Africa, unde participă alături de el la războiul cu Iugurtha. Se dovedeşte un comandant rece, şiret şi foarte îndrăzneţ.

Parcurge *cursus honorum* nu din ambiţii politice, ci din orgoliul de aristocrat sărac, dornic de a se îmbogăţi. Când i se încredinţează comanda războiului cu Mithridates VI, regele Pontului, pentru că Mithridates trecuse în Grecia, asediază şi cucereşte mai întâi inexpugnabila Atenă, lăsând-o pradă soldaţilor săi: „Nu se ştie câtă lume a ucis, spune Plutarh, dar sângele a curs şiroaie pe străzi şi a inundat suburbiile."

Se întoarce din Asia în 83 a.Chr. cu 16 000 de corăbii şi 40 000 de oameni, îmbogăţit de pe urma prăzilor de război obţinute

zdrobitoare, localnicii din Massilia (Marsilia de azi) au ridicat garduri din scheletele teutonilor, şi că pământul, îngrăşat cu atâţia morţi, a dat în anul următor o recoltă neobişnuită.
Intră în conflict cu Sulla pentru comanda armatelor împotriva lui Mithridates. Marius dorea să conducă această campanie, stimulat de speranţa prăzii de război, de simpatia de care se bucura în rândul soldaţilor, de dorinţa de glorie. Sulla, revoltat de manevrele lui Marius, mai ales că senatul îşi arătase intenţia de a-i acorda lui conducerea acestui război din Asia, îşi răscoală trupele şi porneşte asupra Romei. Nu se mai văzuse din vremea lui Coriolanus o asemenea îndrăzneală ca un general să pornească în marş asupra patriei. Marius se ascunde şi Sulla pune stăpânire pe Roma. La începutul anului 87 a.Chr., începe campania din Asia. Proscrişii lui Sulla revin la Roma: Marius şi partida sa, partizani ai poporului, *populares*. Urmează cinci zile şi cinci nopţi de masacre, sângele curge de-a lungul şi de-a latul Italiei. Marius domneşte prin teroare, confiscă bunurile lui Sulla, îi anulează legile, îi abrogă hotărârile. În ianuarie 86 a.Chr., e ales pentru a şaptea oară consul, dar o pleurezie îl doboară.
Rămâne în istoria Romei ca un reformator al armatei şi un general remarcabil.

- Comparaţi meritele lui Marius, *homo novus*, cu cele ale aristocratului Sulla.

de la Mithridates, pe care l-a silit să încheie pacea de la Dardănos, şi de pe urma jefuirii templelor greceşti.
În 82 a.Chr., porneşte împotriva Romei, care, paradoxal, îi acordă o primire triumfală.
Ţine din scurt senatul şi-i domoleşte pe cavaleri, proscriind vreo 1 600 dintre ei; dă pe mâna gloatei cinstea, bunurile şi viaţa lor. Este numit dictator fără învestitură consulară, fără vot senatorial, cu un *imperium* excepţional. Acordă cetăţenie romană sclavilor celor proscrişi şi astfel apar 10 000 de cetăţeni romani servili şi cu pofte nemăsurate. Ei vor fi viitorii delatori şi ucigaşi plătiţi, pentru suma de 12 000 de dinari, vreme de jumătate de an. Consecinţele proscripţiilor lui Sulla, ale regimului său au fost dezastruoase: îi ruinează pe cavaleri, instituie curţi marţiale, îi privează de dreptul de *veto* pe tribuni, desfiinţează funcţia de cenzor, Italia rămâne fără armată, din guvernatorii de provincii face comandanţi de armate fără magistraturi.
Dictator absolut, se crede stăpân al statului şi vrea să fie considerat şi favoritul zeilor. Numit de plebe *Felix*, va fi singurul care va purta această poreclă ce evocă fecunditatea şi norocul, va fi singurul căruia i se va ridica o statuie ecvestră triumfală din bronz aurit, singurul căruia i se vor consacra ritualuri şi jocuri.
Sulla inaugurează la Roma cultul personalităţii, pe care „divinul" Caesar, *divus Iulĭus* — titlu decernat lui Caesar la începutul anului 44 a.Chr. —, îl desăvârşeşte.
În 79 a Chr., Sulla abdică de la dictatură şi, după puţin timp, moare.

POMPEIUS și CAESAR

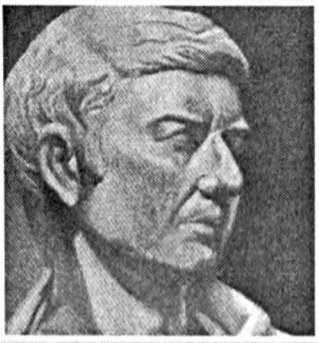

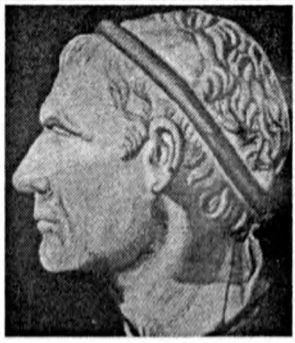

CNAEUS POMPEIUS MAGNUS (106–48 a.Chr.). Steaua lui Pompeius, tânărul venit din Picenum, ținut situat între munții Apenini și Marea Adriatică, atinge pentru o clipă măreția. În timp ce el ocupă avanscena politică, răscoala lui Spartăcus zguduie lumea italică, semnalând schimbări de mentalitate și adânci nemulțumiri la nivel micro- și macrosocial. Răscoala lui Spartăcus este înăbușită de Crassus.

În fața lui Pompeius, se afirmă Crassus, cel mai bogat om al vremii. Senatul îi reconciliază pentru a supraviețui dictaturii militarilor. Din concesii în concesii, puterea senatului slăbește pe zi ce trece. Pompeius atrage de partea sa plebea, care îl susține în campaniile militare, oferă cavalerilor avantaje financiare. Obține un *imperium maius* pentru combaterea pirateriei din Marea Mediterană, apoi comanda supremă în războiul împotriva lui Mithridates VI Eupator.

Îi distruge pe pirați, îl alungă pe Mithridates din regatul său, supune Armenia, își urmează drumul spre Caucaz și Marea Caspică. În 64 a.Chr., cucerește Syria, năvălește în Iudeea, cucerește Ierusalimul. Ajunge să dețină supremația militară.

Câștigurile acestei campanii au fost enorme: au apărut trei noi provincii romane, Creta, Bithynia și Syria; s-a instituit con-

CAIUS IULIUS CAESAR (100–44 a.Chr.), general și om politic de excepție din partida democraților (*populares*), a parcurs *cursus honorum* și este ales consul în 59 a.Chr. În calitate de guvernator, cucerește Gallia; îi înfrânge pe helveți, *Helvetii*, pe belgi, *Belgae*, trece fluviul Rin și înăbușă răscoala nerviilor, *Nervii*, îl înfrânge pe Vercingetorix, cea mai de seamă căpetenie a gallilor, la Alesia.

Războiul cu gallii este relatat de Caesar în *De bello Gallico*.

Frământările sociale și politice, ascensiunea lui Pompeius și demiterea lui Caesar din funcții îl determină pe acesta să treacă cu legiunile sale Rubiconul în 49 a.Chr. și să declanșeze războiul civil, care va dura peste patru ani; evenimentele sunt relatate în lucrarea sa *De bello civili*.

După victoriile sale de la Pharsalus, în Grecia (48 a.Chr.), de la Thapsus, în Africa (46 a.Chr.), și de la Munda, în Hispania (45 a.Chr.), împotriva trupelor lui Pompeius, devine unicul conducător al statului roman, iar în 44 a.Chr. *dictator perpetuus*.

Caesar a instaurat la Roma dictatura și a inițiat o serie de reforme sociale și politice: a întemeiat colonii în Italia și în afara ei; lui i se datorează mari edificii pu-

trolul roman de la Pontus Euxinus până în Arabia; au fost înscăunați regi, dinaști sau potentați devotați lui Pompeius, s-au întemeiat orașe în Cappadocia, Paphlagonia, Armenia și Pontus.
Avantajele lui Pompeius au fost la fel de mari: prăzi uriașe și o glorie militară de necontestat.
Roma preia în Orient ștafeta Macedoniei, Pompeius reaprinde făclia lui Alexandru cel Mare și capătă cognomenul *Magnus*.
Dezamăgit de senat, care refuză împroprietărirea veteranilor săi, se aliază cu Crassus și Caesar și formează primul triumvirat (60 a.Chr.), o alianță politică ce-i permite lui Caesar să ajungă la consulat.
Cei trei își împart puterea: Pompeius alege guvernarea Hispaniei pentru cinci ani, Crassus — a Syriei, Caesar — a Galliei. Moartea lui Crassus și succesele militare ale lui Caesar au condus la destrămarea triumviratului. Senatul, pentru a contrabalansa succesele militare ale lui Caesar, îl alege pe Pompeius *consul sine collega*.
Demiterea lui Caesar în 49 a.Chr. din funcții printr-un *senatus consultum ultimum* și învestirea lui Pompeius cu puteri excepționale duc la izbucnirea războiului civil: bătălia hotărâtoare are loc la Pharsalus. Învins, Pompeius se refugiază în Aegyptus, unde este asasinat din ordinul regelui Ptolemaeus XIII.
Pompeius a fost un mare general, dar nu s-a ridicat, ca om politic, la înălțimea genialului său rival, Caesar.

blice; a reformat calendarul; a mărit numărul senatorilor.
A fost asasinat în senat la idele lui martie, 44 a.Chr.
Caesar dispunea de o rară forță fizică, de claritate în gândire, avea o voință de fier și abilitate diplomatică deosebită.
El rămâne, alături de Alexandru Macedon și Hannibal, unul dintre marii generali și cuceritori din Antichitate.

- Identificați pe hartă ținuturile transformate în provincii romane de Pompeius Magnus!
- Găsiți pe aceeași hartă provinciile guvernate de triumviri!
- Comparați succesele militare și politice ale celor doi oameni de stat!

STATUL ROMAN ÎN SECOLELE I A.CHR. –I P. CHR.

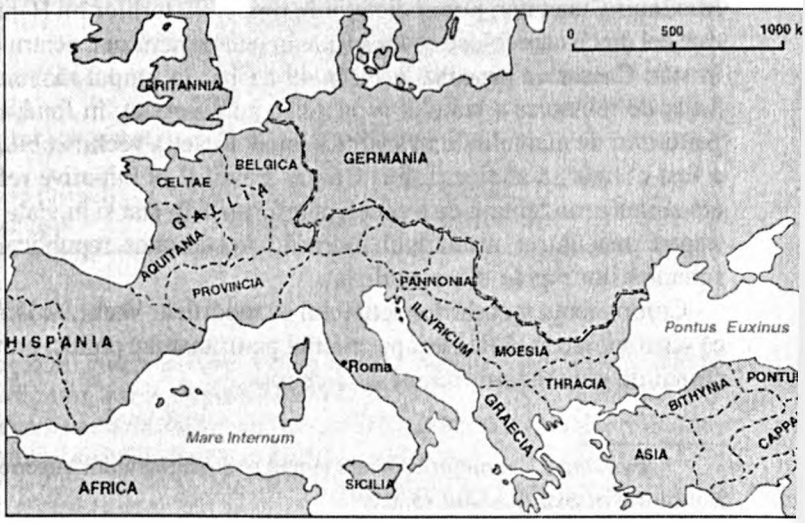

Ad plus legendum
pentru a citi mai mult

Instituții și mentalități

DICTATURA

Conform dicționarului, *imperĭum** are mai multe sensuri, care implică — toate — ideea de putere, autoritate (de exemplu, teritoriul ocupat de Imperiul Roman). *Imperĭum* înseamnă dreptul unui magistrat de a exercita funcții înalte, ca și dreptul unui *dux* de a deține comanda supremă în armată. Ceea ce nu explică dicționarul este încărcătura divină ce i se conferă persoanei care deține *imperĭum*, eficacitatea extraordinară, fundament al oricărei acțiuni politice. De aceea, *imperĭum* nu poate fi împărțit nici măcar între consuli, care-l exercită alternativ — o zi din două —, în timpul activității lor anuale.

Dreptul de a deține *imperium* a fost acordat și pretorului, începând cu anul 367 a.Chr. Tribunii plebei, censorii, questorii, edilii nu vor dobândi niciodată acest drept.

Exista însă o magistratură, numită *dictatura*, ce-i conferea titularului *imperium*, autoritate, putere, singura *sine collēgā* „ne-colegială". Înființarea acestei magistraturi s-a impus pentru situațiile de criză ale statului. *Imperium* anula procedurile curente și permitea dictatorului să ia decizii fără să mai apeleze, de exemplu, la adunarea poporului sau să țină seama de restrictivul *veto* al tribunilor plebei.

Dictatorul (*dictātor*) era un *magistratus extraordinārĭus* „magistrat extra-ordinar", ales de senat pe o perioadă de șase luni, ce concentra în mâinile sale toată autoritatea statului. Un model de dictator, în sens tradițional, a fost Lucius Quinctius Cincinnatus (458 a.Chr.), care, spune Eutropius, a fost învestit cu această funcție de senat (i s-a oferit să îmbrace *toga praetexta*) pe când își ara modestul ogor. După ce „i-a măcelărit pe dușmani" în șaisprezece zile, s-a întors la treburile sale. Dictatori de renume au mai fost și Furius Camillus, învingătorul gallilor, care invadaseră Italia în 390 a.Chr., și Q. Fabius Maximus Cunctator, numit dictator în timpul victoriilor lui Hannibal din anul 216. Sulla este cel dintâi care folosește *imperĭum* în interes personal, pentru a deține puterea supremă în stat. Caesar va proceda la fel în 49 a.Chr., în timpul războiului civil. Tendințele lui Sulla de reînnoire a statului republican au favorizat, în fond, instaurarea monarhiei și perturbări de mentalitate în spațiul roman. Reacția vechii *nobilĭtas* a fost promptă. Sulla a fost obligat să abdice. Iulius Caesar a avut și el inițiative reformatoare, iar dictatura era singura modalitate de a accelera reformele în stat și în viața socială. Cetatea acceptă treptat instaurarea monarhiei, întrucât mentalitatea republicană nu mai corespundea schimbărilor rapide din orașul-stat.

Componența membrilor senatului se modifică. Vechea *nobilĭtas* pierde teren, pentru că senatorii încep să fie aleși pe criteriul partizanatului politic; provinciile sunt administrate numai de guvernatori numiți de dictatori.

---

* *imperĭum*: 1. structură socială și putere a magistraților superiori și a împăraților romani; 2. teritoriu ocupat de statul roman.

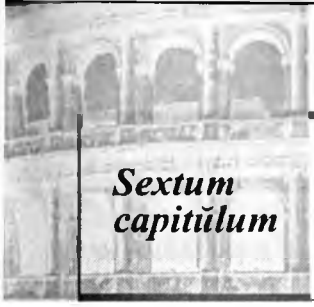

Sextum capitŭlum

Viri illustres

Sulla, sollers dux belli

Cum in Africam atque in castra Marii venīsset, Sulla, qui rudis antēa et ignarus belli erat, sollertissīmus omnium in paucis temporibus factus est: milites benignē appellābat, multis beneficia dabat, ipse ab nullo repetebat; passim aderat, in operibus, in agmine atque ad vigilias; neque interim, quod prava ambitio solet, consulis famam laedēbat.

Cum in Africa esset, Sulla Mario militibusque carissimus factus erat.

(După Sallustius, *De bello Iugurthino*)

VOCABULA

Sulla, -ae *s.m.* — Sulla
sollers, -rtis *adj.* — priceput
cum (+ *Conj. m.m.c.p.*) — după ce (+ *Ind. perf. compus*)
Africa, -ae *s.f.* — Africa
atque *conj.* — şi, ba chiar
castra, -ōrum *s.n. pl.* — tabără militară
rudis, -e *adj.* — nepriceput, neexperimentat
antēa *adv.* — mai înainte
ignarus, -a, -um *adj.* — necunoscător
paucus, -a, -um *adj.* — puţin numeros
tempus, -ōris *s.n.* — timp; an
factus est — a devenit (*fio, -ēri*)
benignē *adv.* — binevoitor
appello, -āre, -āvi *v.t.* — a se adresa
multi, -ae, -a *adj. pl.* — mulţi
beneficium, -ii (dare) — a da recompense
ipse — însuşi
repeto, -ēre, -īvi *v.t.* — a cere (înapoi)
nullus, -a, -um *pron.* — nici unul
passim *adv.* — peste tot
adsum, -esse, -fŭi *v.i.* — a fi de faţă
opus, -ĕris *s.n.* — fortificaţie
agmen, -ĭnis *s.n.* — marş (al armatei)
vigilĭa, -ae *s.f.* — strajă de noapte
neque (nec) *conj.* — nici
interim *adv.* — în vremea aceea
quod *pron.* — ceea ce
fama, -ae *s.f.* — faimă, renume
pravus, -a, -um *adj.* — rău, înclinat spre rău
ambitĭo, -ōnis *s.f.* — ambiţie
laedo, -ĕre, laesi *v.t.* — a vătăma, a prejudicia
consul, -ŭlis *s.m.* — consul
soleo, -ēre *v.t.* — a obişnui
cum (+ *Conj. imperf.*) — pe când (+ *Ind. imperf.*)
factus erat — devenise
carus, -a, -um *adj.* — drag
Marius, -ii *s.m.* — Marius
miles, -ĭtis *s.m.* — militar, soldat

Caesar, unĭcus dux

Interĕa Caesar eā legione quam secum habēbat militibusque qui ex Provincĭa convenērunt a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodănum influĭt, ad montem Iuram, qui fines Sequanōrum ab Helvetiis dīvīdit, milĭa passum XVIII murum in altitūdĭnem pedum XII fossamque perdūcit. Eō praesidĭa dispōnit, castella communit.

(După Caesar, *De bello Gallico*, I, 8)

VOCABULA

interĕa *adv.* — între timp
eā *adj. dem.* < is, ea, id
legĭo, -ōnis *s.f.* — legiune
cum *postpoziție în combinație cu un pronume* — cu
habeo, -ēre, habŭi *v.t.* — a avea
Provincĭa, -ae *s.f.* — Provincia (*provincie a Galliei Narbonensis, situată dincolo de Alpi; actuala Provence*)
convenĭo, -īre, -vēni *v.i.* — a se aduna
Lemannus (Lemānus) *s.m.* — lacul Leman
flumen, -ĭnis *s.n.* — fluviu, apă curgătoare
Rhodănus, -i *s.m.* — fluviul Ron
influo, -ĕre, -fluxi *v.i.* — a curge în, a se vărsa
lūra, -ae *s.f.* — Iura (*lanț de munți care îi despărțea pe sequani de helvești*)
divĭdo, -ĕre, divīdi *v.t.* — a despărți
milia *num.* — mii; milia (*Ac. întinderii*) — pe o lungime de
passus, -ūs *s.m.* — 1. pas; 2. pas (*unitate de măsură = 1, 479 m*); mille passus = 1 479 m
murus, -i *s.m.* — zid (de apărare)
altitūdo, -ĭnis *s.f.* — adâncime; înălțime
pēs, pĕdis *s.m.* — 1. picior; 2. picior (*unitate de măsură = aprox. 0,296 m*)
fossa -ae *s.f.* — șanț, canal (*aici, de apărare*)
que (*encl.*) *conj.* — și
perdūco, -ĕre, -duxi *v.t.* — a duce, a construi
cō *adv.* — acolo
praesidĭum, -ĭi *s.n.* — pichet de pază, garnizoană, detașament de apărare
dispōno, -ĕre, -posŭi *v.t.* — a dispune, a amplasa
castellum, -i (*dim. al lui* castrum) *s.n.* — 1. lucrare de fortificație destinată apărării; 2. redută, fortăreață permanentă
commūnio, -īre, -īvi *v.t.* — a întări (construind fortificații)

Ad melĭus comprehendum

pentru a înțelege mai bine

1. După ce ați citit și ați tradus primul text, fixați-vă câteva repere și completați, acolo unde este cazul, în limba latină:

a) Marius se afla în Africa. Războiul cu Iugurtha a fost lung și extenuant (111–109 a.Chr.), până când regele Numidiei este învins de Marius.

b) Marius primește ajutoare armate în (.....). Printre acestea, sosește în Africa în fruntea cavaleriei un tânăr neexperimentat în ale războiului (.....).

c) Asupra cărei caracteristici insistă aici termenii *rudis*, *ignarus*? Încercuiți-o!
- grosolăniei;
- ignoranței;
- lipsei de experiență;
- necunoașterii vieții de campanie;
- necunoașterii artei războiului.

d) Ce calități își dezvăluie în timp Sulla? Încercuiți-le pe cele care rezultă din text:
- *benignĭtas*
- *magnificentĭa*
- *magnanimĭtas*
- *temperantĭa*
- *patientĭa*

2. a) Care este termenul-cheie ce constituie resortul interior care-l va angrena pe Sulla în războaiele civile? De ce acest termen este exprimat în două cuvinte?

b) Faima (*fama*) unui *homo novus* intră, în viitor, în conflict cu sângele „albastru" al unui aristocrat. Cum ați explica acest enunț?

c) Există un adjectiv epitet care evidențiază popularitatea de care se bucură Sulla în timpul „uceniciei" sale în Africa? Identificați-l!

3. a) Marius, om de arme, a înțeles cât de profund este implicată în viața cetății armata, un instrument redutabil în mâna marilor bărbați ai Romei.

Marius creează premisele transformării unei armate de cetățeni într-o armată alcătuită din militari de profesie. Se recrutează, fără vreo interdicție, cetățeni fără avere (*capĭte censi*). Serviciul militar se reduce la șaisprezece ani, statul oferă soldaților soldă și echipament militar, iar veteranii sunt împroprietăriți. Reforma sa militară va deschide calea războaielor civile.

• Amintiți-vă cine i-a împărțit pe locuitorii Romei în centurii, în funcție de avere, conform claselor de mai jos?

clasa	I	98 de centurii
clasa	a II-a	20 de centurii
clasa	a III-a	20 de centurii
clasa	a IV-a	20 de centurii
clasa	a V-a	30 de centurii

b) Realizați o succintă comparație între *locuplētes / assidŭi / proletārii* (promotorii unei mentalități specifice perioadei regalității) și *legiones* (formate, fiecare, din 10 cohorte, 30 de manipule și 60 de centurii în timpul lui Caius Iulius Caesar), promotoare ale unui alt tip de mentalitate.

4. a) Identificați în textul *Caesar, unĭcus dux* termenii militari!

b) • În vremea războaielor punice, cohorta (*cohors*) era formată din:

1) *hastati* — soldați înarmați cu *hasta*, suliță din prima linie; 1 200 de oameni;

2) *princĭpes* — soldați din linia a doua;

3) *triārĭi* — soldați veterani, formau a treia linie;

• În epoca lui Marius, cohorta era parte componentă a legiunii.

• În timpul lui Caesar, manipulul (*manipulus*) reprezenta o unitate tactică (< *manus*, *-ūs* „mulțime, ceată, corp de trupe") de luptă, care păstrează în continuare cele trei categorii de luptători:

1) *pili / triārĭi* (*pilii* < *pilum* „suliță")

2) *princĭpes*

3) *triārĭi*

• Spiritul conservator, tendința păstrării unor structuri fixe în organizarea armatei au constituit, o lungă perioadă de timp, o frână în politica expansionistă romană sau un avantaj? Motivați alegerea răspunsului!

5. Identificaţi pe hartă toate numele proprii care indică aşezarea geografică, populaţiile!

6. a) Calculaţi lungimea zidului şi adâncimea şanţului construit la porunca lui Caesar. Cum apreciaţi distanţele? Dar efortul depus?

b) Credeţi că cei care ridicau zidurile şi săpau şanţurile erau sclavi, sau soldaţii legiunilor?

c) În armată, a te supune unui ordin înseamnă să execuţi orice sarcină, oricât de grea — în virtutea unui *imperium* deţinut de comandant? Ce trăsătură a mentalului roman aţi recunoscut?

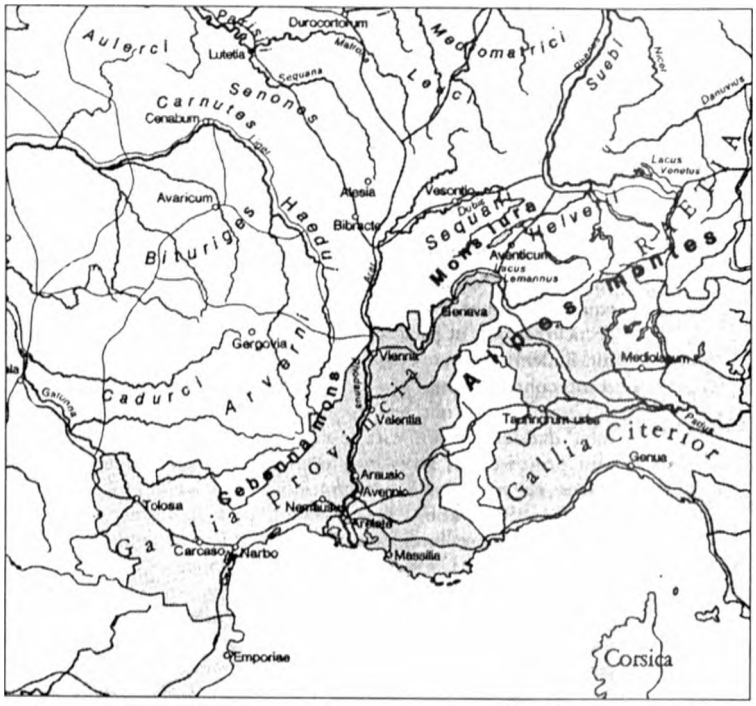

GALLIA (în timpul lui Caesar)

7. Daţi şi alte exemple de fapte, campanii militare deosebite care să justifice titlul: *Caesar, unĭcus dux* (vezi rubrica *Ad alĭter testandum*).

ASEDIUL UNEI CETĂŢI DIN GALLIA

NOVA
NOȚIUNI NOI

PRONUMELE RELATIV ȘI INTEROGATIV

	sg.			pl.					
	m.	f.	n.	m.	f.	n.			
N.	*qui*	*quae*	*quod*	*qui*	*quae*	*quae*	*quis*	*quis*	*quid*
G.	*cuius*			*quōrum*	*quārum*	*quōrum*			
D.	*cui*			*quĭbus*			• **La celelalte cazuri, se declină ca pronumele relativ**		
Ac.	*quem*	*quam*	*quod*	*quos*	*quas*	*quae*			
Abl.	*quō*	*quā*	*quō*		*quĭbus*				

REGULI ȘI EXPLICAȚII

PRONUMELE (ADJECTIVUL) RELATIV se traduce: „care", formă identică pentru toate genurile, la N. sg. și pl.

- **Ca și pronumele demonstrativ, are desinențe pronominale la G. sg. *-ius* și D. sg. *-i*.**
- **Pentru a se evita omonimia cu forma arhaică a conjuncției *cum* — *quum*, s-a utilizat vocala tematică a declinării a III-a *-e-* la Ac. sg., masculin.**
- **Pentru a se evita omonimia cu *quis*, la D., Abl. pl. a fost preluat *-ĭbus* de la declinarea a III-a, inclusiv vocala tematică *-i*.**
- **În rest, se declină ca orice pronume demonstrativ.**

PRONUMELE INTEROGATIV are forme deosebite doar la N. sg. masculin și N. sg. neutru.

- **Cu valoare de adjectiv, are aceleași forme ca pronumele relativ.**
- **Pronumele *quot* „câți, câte" este indeclinabil.**

EXEMPLA:

Qui quaerit invenit. Cel care caută găsește.

Magister laudat → *puerum qui studet.*
puellam quae studet.
discipŭlos qui student.
discipŭlas quae student.

Do librum cui volo. Dau cartea cui vreau.

Filĭus cuius patrem cognosco optĭmus est. Fiul, pe al cărui tată îl cunosc, este foarte bun.

Liber quem legis maximus est. Cartea pe care o citeşti este foarte mare.
Quis hodie adest? Cine este prezent astăzi?
Lentulus adest. Lentulus este prezent.
Quid iam agis? Ce mai faci?
Valde bene! Foarte bine!
Quibusne discipulis haec narrabimus? Oare căror elevi le vom povesti acestea?
Omnibus praesentibus. Tuturor celor prezenţi.
Quot capita, tot sententiae. Câte capete, atâtea păreri!

NOVA NOŢIUNI NOI

VERBUL.
Conjunctiv imperfect şi mai mult ca perfect

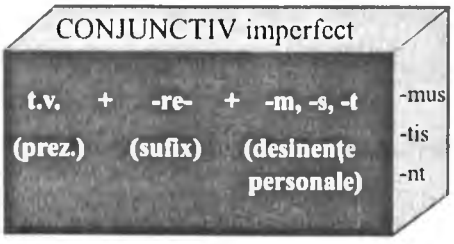

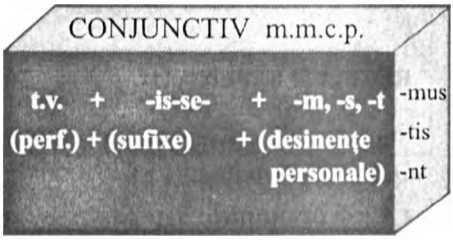

EXEMPLA:

*Si canta-**re**-m me audi-**re**-t dominus.*
Dacă aş cânta, m-ar auzi stăpânul.

*Si tacu-**isse**-s philosophus mans-**isse**-s.*
Dacă ai fi tăcut, filozof ai fi rămas.

De Caesare plurima narrarem.
Despre Caesar aş povesti foarte multe.

Felix essem, si Caesar hodie viveret.
Aş fi fericit, dacă ar trăi Caesar astăzi.

Felicissimi fuissemus, si Caesar hodie vicisset.
Am fi fost foarte fericiţi, dacă Caesar ar fi învins astăzi.

*Cum *Caesar muros et fossas perduceret, Galli bellum secretō comparabant.*
Pe când Caesar construia ziduri şi şanţuri, gallii pregăteau războiul în taină.

*Cum *opera finivisset, Caesar impetum parāvit.*
După ce a terminat lucrările, Caesar a pregătit atacul.

NOTA BENE!

În propoziţiile independente, precum şi în subordonatele condiţionale şi în regentele condiţionalelor, conjunctivul imperfect se traduce prin optativul prezent românesc, iar conjunctivul m.m.c.p. prin optativul perfect românesc.

* Vezi şi tabelul de la p. 94.

NOVA NOȚIUNI NOI

NUMERALUL CARDINAL. Zecile, sutele, miile CIFRELE ROMANE

OBSERVAȚII:

1) Numeralele cardinale care se declină:

unus, una, unum; *tres, trĭa;*
duo, duae, duo; *ducenti, -ae, -a... nongenti, -ae, -a*
mille, milia (vezi tabelul p. 126)

2) Numeralele optsprezece, nouăsprezece, douăzeci și opt, douăzeci și nouă, treizeci și opt, treizeci și nouă se obțin printr-o operațiune de scădere: *undeviginti* (unu din douăzeci) „nouăsprezece", *duodetriginta* (doi din treizeci) „douăzeci și opt".

3) Zecile nu se declină.

4) Sutele, exceptând *centum*, se declină după declinările I și a II-a la plural.

5) Cifrele romane corespunzătoare zecilor, sutelor și miilor sunt următoarele:

decem	*viginti*	*triginta*	*quadraginta*	*quinquaginta*
X	**XX**	**XXX**	**XL**	**L**
sexaginta	*septuaginta*	*octoginta*	*nonaginta*	*centum*
LX	**LXX**	**LXXX**	**XC**	**C**
	ducenti, -ae, -a	*trecenti, -ae, -a*	*quadringenti -ae, -a*	*quingenti, -ae, -a*
	CC	**CCC**	**CD**	**D**
sescenti, -ae, -a	*septingenti, -ae, -a*	*octingenti, -ae, -a*	*nongenti, -ae, -a*	*mille*
DC	**DCC**	**DCCC**	**CM**	**M**
			duo milĭa	*trĭa milĭa*
			MM	**MMM**

QUIS cottidie discit? Multa scit...

1. Completați, utilizând pronume relative / adjective interogative studiate:

Ille est homo ☐ *cognoscis.*
Illi sunt homines ☐ *cognoscĭmus.*
Illae erant mulĭeres ☐ *cognoscĭmus.*
Illa erit puella ☐ *semper amabo.*
Haec villa, ☐ *portam aperio, boni amici est.*
Cu☐ *magistro scribam?*
Qu☐ *magistris scribamus?*

2. Treceţi la plural propoziţiile:

- *Qui non est mecum, contra me est.*
- *Ille est vere beatus cui satis est quod habet.*
- *Prospĕra illa est civĭtas, in qua civis honestus est et legi paret.*
- *Ille vere dolet qui sine teste dolet.*

3. Subliniaţi cu o linie pronumele interogative, cu două adjectivele interogative, cu trei adverbul interogativ:

- *Quā in regiōne vivis?*
- *Quam urbem vidēre optas?*
- *Quas urbes in Italiā pulcherrīmas iudĭcas?*
- *Quos deos antīqui Italĭae popŭli colebānt?*
- *Quot* (câţi) *fuērunt reges Romanōrum? Qui fuēre?*
- *Quis Numae successit? Cui Numa?*
- *Quot annos Graeci cum Troiānis dimicavērunt?*
- *Quot bella Romanōrum in* (împotriva) *Carthaginiēnses fuerunt?*

4. Răspundeţi, în latină, la întrebările 4–8 de la exerciţiul anterior!

5. Identificaţi pronumele / adjectivele pronominale în enunţurile:

- *Quis est hic? A quā urbe venit?*
- *Cui Catullus sua carmina donavit?*
- *Quae fuit causa huius belli, in quō ille* (accl faimos) *rex ipse mortem suam invēnit?*
- *Quem quaerĭtis? Quid optatis?*

Nova

CUM

INDICATIV	CONJUNCTIV	în corelative
temporal { când / de când iterativ –ori de câte ori	cauzal – pentru că concesiv – deşi temporal (*historicum*) { + imperf. (în timp ce) / + m.m.c.pf. (după ce)	*tum* ..... *cum* pe de o parte..., pe de alta dacă....., apoi atât....., cât şi

6. Identificaţi în frazele ce urmează valorile conjuncţiei *cum*, după indicaţiile de mai sus:

Anni octo sunt cum te cognosco.
Cum te video, rideo.
Cum cottidĭe discĭs, multum scis.
Cum meo iudicĭo, tum omnĭum iudicĭo optĭmus es.
Cum plurĭma scias, decem accipĭs.
Cum plurĭma scias, tamen non monstras.
Cum narrāres, ille cantum audiebat.
Ille dormitavit, cum omnem fabŭlam narravisses.

7. Recunoaşteţi căror limbi romanice aparţin pronumele relativ-interogative: *che*, *chi*, *qui*, *que*.

Mythologĭca

1. ***Cybĕle*** (lat. *Cybēla, -ae*, gr. Κυβέλη) Străveche divinitate* de origine orientală din Asia Mică, venerată ca zeiță a fertilității, a forței vitale, a fost identificată în Grecia cu Rhea, fiica zeiței Gaia (Pământul) și a lui Uranus (Cerul). Se număra, așadar, printre marile-mame care simbolizau maternitatea și fecunditatea, al căror cult este reprezentat în diferite regiuni mediteraneene. Conform mărturiilor, zeița era înfățișată ca o femeie cu capul încoronat cu turnuri, într-un car tras de lei, însoțită de un alai de coribanți (preoți frigieni ce-și celebrau cultul prin dansuri sălbatice, în sunete de tobe și cimbale). Stăpână a pământului, a cerului și a mării, îi ocrotea pe tineri și le hotăra soarta, își apăra poporul în războaie. *Turrigĕra* „purtătoarea de turnuri" îl va ocroti pe Aeneas în războiul cu rutulii.

La Roma, a fost adusă în mod oficial în 204 a.Chr., în urma consultării Cărților sibylline, sub forma unei „pietre negre" (probabil, un meteorit), pentru a-i ocroti pe romani în războiul cu Hannibal. I-a fost construit un templu pe Palatin și a fost venerată sub numele de *Magna Mater*, iar celebrarea avea loc în aprilie în timpul jocurilor numite *Ludi Megalenses*. Această sărbătoare și-a găsit mulți adepți în clasa de jos.

2. ***Isis*** (lat. *Isis*, gr. Ἶσις) și ***Osiris*** (lat. *Osiris*, gr. Ὄσιρις)

Divinități egiptene, soț și soție, adoptate ulterior de greci și romani. Osiris, conform mărturiei lui Herodot, „despre care grecii spun că este Dionysos" (II, XLII), îi învață pe oameni agricultura și avantajele vieții civilizate.

Ucis de fratele său Seth, devine stăpânul Infernului.

Cultul său e asociat cu cel al soției sale, Isis. Și în cazul zeiței Isis, se observă același fenomen de **sincretism**. Zeiță a pământului și a Lunii, Isis a fost identificată cu Demeter (Ceres, la romani), probabil pentru că ambele pierduseră ființe dragi, care se aflau în Infern: Demeter pe Persephona (Proserpina), soția lui Hades (Pluto), iar Isis — soțul. Ambele divinități erau sărbătorite prin mistere. În cazul lui Isis, ele presupuneau practici de inițiere personală și un mit liturgic al morții și renașterii. (Isis a reconstituit din bucăți trupul soțului ei și i-a dat din nou viață.)

Către sfârșitul republicii, cultul zeiței Isis a fost introdus la Roma, bucurându-se de mare popularitate. Templul zeiței se afla pe Câmpul lui Marte. Procesiunile în onoarea ei se deosebeau de cele organizate pentru divinitățile grecești și romane prin multe elemente speciale. De exemplu, erau obligatorii prezența unor preoți de origine egipteană și utilizarea apei din Nil.

HADES ȘI PERSEFONA

* Cf. ANNA FERRARI, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, trad. rom. de Dragoș Cojocaru, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu, Editura Polirom, Iași, 2003, *s.v.*

TEST *Ad aliter testandum*

pentru a evalua altfel

I. DICTA PRAECLARA CAESARIS

a) Suetonius narează în *Vitae duodecim Caesarum* „Viețile celor doisprezece cezari" că, înainte de a trece Rubiconul împreună cu legiunile sale, acțiune ce însemna începerea războiului civil, Caesar a ezitat. Pentru că ar fi văzut un bărbat înalt și de o frumusețe uimitoare care a smuls unui soldat trompeta și acel bărbat, trecând râul, a dat semnalul înaintării, Caesar, considerând aceasta drept semn divin, ar fi rostit: „Zarul a fost aruncat."

• În ce context se poate folosi expresia (*Alea iacta est*) și astăzi?

b) Cea mai rapidă victorie Caesar a obținut-o în bătălia contra lui Pharnaces, fiul lui Mithridates, regele Pontului.

Această victorie o anunță laconic: „Am venit, am văzut, am învins."

• În ce alt context ați utiliza expresia aceasta (*Veni, vidi, vici*) și astăzi ?

c) Complotul pus la cale de republicani, în frunte cu Brutus și Cassius, reușește, iar Caesar este asasinat, la idele lui martie, cu douăzeci și trei de lovituri de pumnal.

NOTA BENE!

Se pot construi și propoziții simple în latină.

În clipa în care a fost atacat, Caesar, încercând să se apere, l-a zărit printre conjuraţi pe Brutus, căruia i s-ar fi adresat: Καὶ σύ, τέκνον (lat. *Et tu, fili!*). A căzut, prin ironia sorţii, la picioarele statuii lui Pompeius, care fusese aşezată în senat din ordinul său, în semn de cinstire.

Varianta I

Pentru a se aplica o testare într-o oră, tema pentru acasă va include traducerea textului din Suetonius de la p. 97:

Recunoaşteţi în acest text una dintre legendele ţesute în jurul personalităţii lui Caesar.

a) Repovestiţi-o în română, urmărind firul textului latinesc! **(5 p.)**

b) Localizaţi unde se petrece acţiunea (termeni latineşti) şi de ce se afla Caesar în acel loc! **(2 p.)**

c) Care sunt personajele întâmplării miraculoase (termeni latineşti) şi verbele care exprimă acţiuni curente care dinamizează povestirea? Completaţi spaţiul liber! **(2 p.)**

Caesar ad Rubicōnem flumen, qui provinciae eius (acestei) *finis erat, paulum consistit. Cunctanti Caesari quidam homo repente apparŭit arundĭne canens. Ad hunc cum plurĭmi milĭtes concurrissent, cursu petivit flumen et classĭco canens, contendit ad altĕram ripam. Tunc Caesar: „Venite, inquit, quo dei nos vocant."* ..... *Atque ita exercĭtum statīm traiēcit.*

(După SUETONIUS)

Varianta a II-a

A. Răspundeţi în latină la întrebările:

1. *Ubi* (unde) *Caesar erat?* **(0,50 p.)**
2. *Quae provincia erat? Gallia Cisalpina aut* (sau) *Transalpina?* **(0,50 p.)**
3. *Quis Caesari repente apparuit?* **(0,50 p.)**
4. *Quid ille agit* (face, acţionează)*?* **(0,50 p.)**
5. *Quid milĭtes egērunt?* **(0,50 p.)**
6. *Quo* (încotro) *ille, classĭco canens, contendit?* **(0,50 p.)**
7. *Quid Caesar dixit?* **(0,50 p.)**
8. *Quem statim traiēcit?* **(0,50 p.)**

B.

9. Completaţi spaţiul liber! Alegeţi răspunsul cel mai potrivit / corect din enunţurile 10–14. **(0,50 p.)**

10. Rapiditatea acţiunilor lui Caesar s-ar putea reduce la trei cuvinte (verbe), rostite de acesta după războiul cu Pharnăces … . **(0,50 p.)**

11. Când cineva foarte drag te dezamăgeşte, îi spui *Et tu,* ..., aşa cum i s-a adresat Caesar lui … **(0,60 p.)**

12. Câte forme la modul participiu prezent sunt în textul analizat: trei sau patru? **(0,90 p.)**

13. În text, există prepoziţia *cum* + Abl. sau *cum* narativ + conjunctiv mai mult ca perfect? **(0,50 p.)**

14. De ce unii indici spaţiali capătă o valoare decisivă în situaţia dată? Cu ce efecte asupra acţiunilor politice ale lui Caesar? **(2 p.)**

Sextum capitŭlum

Pagĭna mea

AENIGMA INSCRIPTIŌNIS „TAINA UNEI INSCRIPȚII“

1. La descifrarea inscripției de mai sus, trebuie să știm că:

– L este abrevierea unui *praenomen*;
– V este U majuscul;
– semnul ▶ marchează cuvinte diferite, când există spațiu;
– se verifică în manual dacă acesta este unul dintre Scipionii studiați;
– OREITVS este greu de identificat, dar presupunem că este

• substantiv? **• adjectiv?** **• verb?**

2. Ce divinitate recunoaștem în basorelief? Ce repere am folosit? Din alaiul zeiței, am identificat un ....., pentru că observăm un *tympanum* „tamburină“ și o cască frigiană.

3. Completăm cu creionul inscripţia (graffiti pompeian), din care aflăm că doi fruntaşi (*primor*) mirmilloni (*mirmillōnes* „un fel de gladiatori înarmaţi cu scut, coif gallic şi pumnal"), Aurelianus şi Domitianus, luptă.

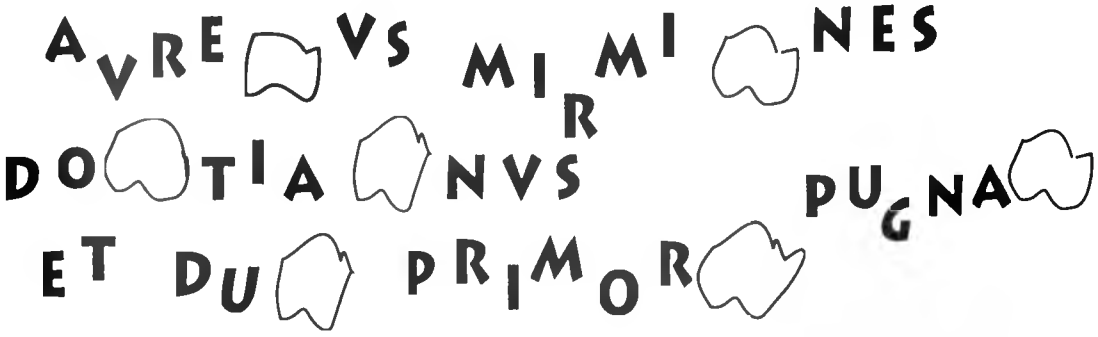

Anno L ante Christum natum totam Galliam, quae, ut (după cum) *vides, erat divisa in partes quinque. Romani occupavērunt. Totamne? Pars minīma manet. En vicus Gallōrum! Hīc* (aici) *incŏlae impavĭdi resistunt legionariis Romanis. Castra Romanōrum erant: Aquarĭum, Babaōrum, Laudanum Parvibonūmque.*

1. a) Am recunoscut o secvenţă din filmul ....., o parodie a războaielor de cucerire a ..... de către ....., în anul .....

b) *Castra Romānorum* au nume semnificative sau identificăm radicalul unor cuvinte cunoscute:

Aquarĭum = rezervor de apă?

Lauda-num => după modelul Lugdunum?

Bab(a)-ōrum => tabăra proştilor? (*babae!* „minunat!"; *babulus* „prost")

Parvi + *bonum* => bun de puţin?

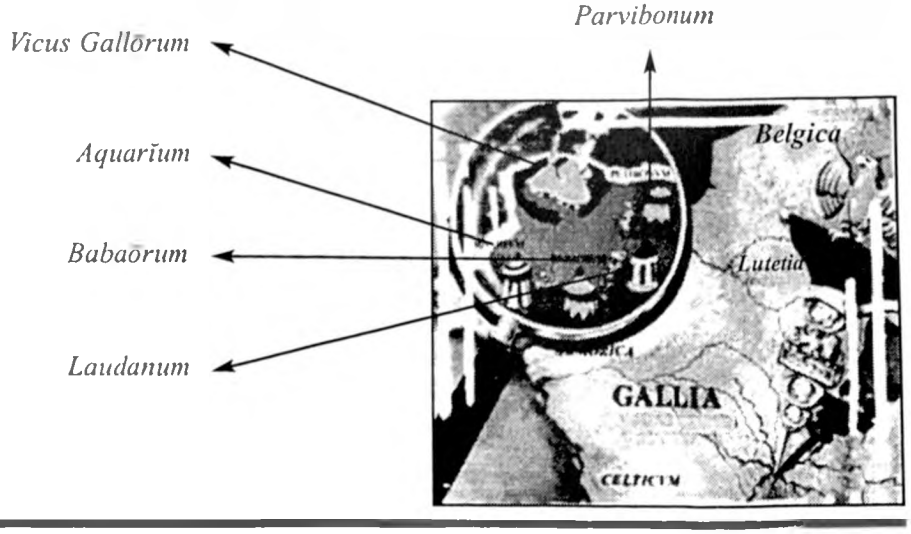

• Vă recomandăm să vizionați caseta video DIVX: *Asterix și Obelix contra lui Caesar*.

• Construiți enunțuri simple în latină, în care să evidențiați caracteristicile personajelor cunoscute de mai sus!

• Considerați că această reclamă vă determină să-i urmați îndemnul? Spuneți două motive! Dar reclama filmului, de la p. 13?

Lectiones 23–32
undetriginta–triginta duo

Septĭmum capitŭlum

Historia. Pax aurea

- Octavianus
- *Ad plus legendum*

Principatus. Instituții și mentalități
- Octavianus Augustus
- *Ad melĭus comprehendum*

NOVA!
Verbul. Indicativ viitor II
Conjunctiv perfect
Infinitiv prezent și perfect
Ne didicĕris ad Kalendas Graecas!

Mythologĭca
Apollo și Ludi Apollinares
Ludi Saeculares

Ad optĭmum testandum

Pagĭna mea

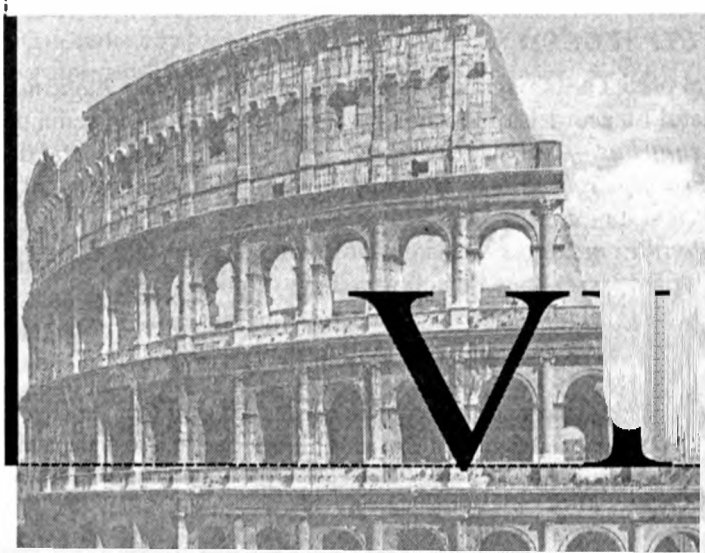

Historĭa. Pax aurĕa

C. Iulius Caesar Octavianus Augustus (63 a.Chr. – 14 p.Chr.)

Octavianus este singura personalitate ce reuşeşte, la sfârşitul războaielor civile, să concentreze în mâinile sale întreaga putere politică şi militară.

Iniţiat de Caesar în arta militară, apoi adoptat şi desemnat prin testament ca unicul moştenitor al dictatorului, îşi înlătură cu abilitate toţi adversarii politici.

Victoria de la Actium (31 a.Chr.) pune capăt unui şir de alianţe politice efemere şi de înverşunate lupte pentru putere, în care cad, rând pe rând, la Philippi, în Graecia, Brutus şi Cassius, ucigaşii lui Caesar, urmează triumvirii Lepĭdus şi Antonius şi, în cele din urmă, Cleopatra, regina regatului Aegyptus, cea care-l sprijinise militar pe Antonius în bătălia de la Actium.

Octavianus devine simbolul păcii şi al prosperităţii pentru întreaga lume romană. Instaurează o nouă formă de guvernământ, principatul (27 a.Chr.); cumulează treptat cele mai importante magistraturi republicane, cărora le conferă un cadru constituţional.

Senatul îi acordă titluri onorifice de prim-cetăţean al statului, *princĕps senatus* şi părinte al patriei, *pater patrĭae*.

Instituie o serie de legi prin care reorganizează statul şi restaurează vechile tradiţii:

- întăreşte religia tradiţională;
- instaurează cultul imperial;
- consolidează familia şi bunele moravuri;
- păstrează graniţele imperiului;
- dezvoltă cultura şi artele;
- reformează justiţia;
- construieşte mult la Roma, în Italia şi în provincii;
- reorganizează provinciile.

După şaizeci de ani de războaie civile, Augustus, mare om de stat, a instaurat *Pax Romana*, pace care va favoriza o puternică dezvoltare economică, socială şi culturală a Imperiului.

Octavianus Augustus

TITULI AUGUSTI

Titlul oficial al lui Octavianus era: *Imperator Caesar*[1] *Augustus, Divi Filius*[2].

Senatul i-a acordat lui Octavianus următoarele titluri în semn de cinstire:

Augustus — cel slăvit, cel divin; titlul a fost apoi adoptat de toţi împăraţii.

Princĕps reipublĭcae et senatūs — omul cel mai important şi cel mai respectat din stat şi din senat.

Pontĭfex maxĭmus — mare pontif, numit pe viaţă, titlu asumat de Augustus şi de ceilalţi împăraţi în calitate de şefi ai religiei de stat;

Pater patriae — părinte, protector al patriei.

Augustus va deţine o serie de prerogative, precum:

[1] *Caesar* – Octavianus a trecut prin adopţie din *gens Octavia* în *gens Iulia*.

[2] *Divi filius* – fiul divinului Caesar; C. Iulius Caesar a fost, după moarte, apoteozat.

- ***tribunicĭa potestas*** — puterea tribunilor plebei, care consta în convocarea adunărilor plebei și în dreptul de a promulga edicte în favoarea acesteia — și dreptul de ***veto***. Caesar a fost primul care și-a asumat această demnitate; după Augustus, toți împărații vor deține *tribunicĭa potestas* pe viață;
- ***imperĭum proconsulare maius et infinītum*** — putere absolută și nelimitată asupra provinciilor din imperiu și a armatei;

Ad plus legendum

pentru a citi mai mult

Principatul. Instituții și mentalități

Cauza nemijlocită a instaurării principatului a fost impactul puternic asupra societății romane provocat de războaiele civile care au avut loc în lanț. Orgoliile nemăsurate ale unor iluștri generali — precum Marius, Sulla, Caesar, Antonius — și-au găsit acoperirea legală în dictatură, iar legiunile romane s-au transformat, din scuturi de protecție ale cetății, în instrumente meschine de satisfacere a unor interese personale. Fidelitatea legiunilor însă trebuia răsplătită. În perioada războaielor civile, mii de soldați au pus stăpânire (prin împroprietărire) pe averea italică, fapt care a determinat mutații complexe în viața socială și economică, accelerând instalarea definitivă a unui nou regim. Modelul conducerii autarhice, dincolo de influențele orientale, se recunoaște în tipul de exercitare absolutistă a puterii părintești (*patria potestas*) sau tipul de relații dintre *patrōnus* „patron" și *clientes* „clienți".

Octavianus își adoptă cu grijă cognomenul *Augustus* pentru conotațiile sale politice și religioase (*augur*; verbul *augeo*, *-ēre* „a face să crească, a spori"; *auctorĭtas*) și creează o formă de guvernământ nouă, *principatus*, bazată pe *auctorĭtas*, menținând în paralel instituțiile magistraturilor.

Abilitatea sa politică reiese din evitarea unei supralicitări a funcțiilor de rang înalt și respectarea, cel puțin în aparență, a tradițiilor republicane. Evită să mai fie consul, evită dictatura și desăvârșește opera începută în 27 a.Chr., principatul. Ca *princeps* al senatului și al tuturora (*universōrum*), devine instanța supremă de apel (*ius provocationis*), în locul adunării poporului, *pater* și *patronus* „protector" al tuturor locuitorilor imperiului. Pârghiile politice cheie — *tribunicia potestas* (23 a.Chr.) și *imperium* — le manevrează în același spirit politic de mare diplomat. Tribunatul îi menține popularitatea în rândul cetățenilor, iar *imperium* constituie pârghia militară, conferită de funcția de comandant suprem. După bătălii, cel aclamat de soldați era el, în calitate de *imperator*, indiferent cine era generalul învingător. Ca *pontĭfex maxĭmus*, Augustus capătă sacralitate, devenind conducătorul religiei romane tradiționale. Ca *pater patriae*, el devine *patronus* „protector", un fel de nou întemeietor al cetății.

Se observă, așadar, un paralelism între vechile instituții și statutul cu totul nou al principelui, asimilat de mentalitatea romană, înclinată să accepte structuri suprapuse, unele vetuste, altele noi. Așadar, magistrații sunt colegi (*collegae*) în continuare (Augustus a avut colegi de consulat timp de doisprezece ani), fiind aleși, nu numiți. Senatorii nu sunt remunerați, dar censul este de un milion de sesterți în vremea lui Augustus, conform censului senatorial. Magistrații superiori își mențin drepturile și puterea (*potestas*, *ius edicendi* „dreptul de a lua decizii", *ius coercitionis* „dreptul de a lua măsuri coercitive").

Prin tendințele sale de concentrare a puterii, principatul va opera un transfer lent și profund, vizibil în timpul lui Tiberius, care va desființa instituțiile tradiționale republicane.

Septĭmum capitŭlum

Octavianus Augustus

Post bella civilĭa, Octavianus Augustus, vir qui non immerĭto ex maxĭma parte deo simĭlis fuit, rem publĭcam per quadraginta et quattuor annos solus obtinŭit.

Nam in bellis nemo felicĭor eo fuit aut in pace moderatĭor.

His XLIV annis, quĭbus solus gessit imperĭum, civilissĭme vixit, in cunctos liberalissĭmus, in amicos fidissĭmus, quos tantis evexit honorĭbus ut (încât) *paene aequaret fastigĭo suo. Nullo tempore ante eum magis Romana res florŭit.*

(După EUTROPIUS)

VOCABULA

immerĭtō *adv.* — nu pe nemerit, pe merit, pe bună dreptate
ex maxĭma parte — în cea mai mare parte, în foarte multe privințe
simĭlis, -e *adj.* — asemănător
per (+ *Ac.*) ... annos — pe o perioadă de...
solus, -a, -um *pron. nehot.* — singur (*G.* -ĭus; *D.* -ī)
obtineo, -ēre, -tinŭi *v.t.* — a avea în stăpânire
nam *conj.* — căci
felicĭor (*aici*) — mai norocos
aut *conj.* — sau
moderatus, -a, -um *adj.* — cumpătat
nemo, -ĭnis *pron. nehot.* — nimeni
eo (*Abl.*) — decât acesta (*complement al comparativului*)
vivo, -ĕre, vixi *v.i.* — a trăi, a se comporta
gero, -ĕre, gessi *v.t.* — a purta, a exercita
civilissĭme *adv.* — foarte popular, foarte simplu
liberalis, -e *adj.* — generos
fidus, -a, -um *adj.* — devotat
in (amicos) (*prep.* + *Ac.*) — față de
eveho, -ĕre, -vexi *v.t.* — a ridica, a înălța
tantus, -a, -um *adj.* — atât de mare
ut (*consecutiv* + *Conj. imperf. din cauza timpului trecut din regentă*) — încât
paene *adv.* — aproape
aequo, -āre *v.* — a așeza la același nivel, a egala (aici, „să așeze la același nivel")
fastigĭum, -ĭi *s.n.* — înălțime, mărire, grandoare
nullus, -a, -um *pron. nehot.* — nici unul (aici adj.)
ante (+ *Ac.*) *prep.* — înainte
magis *adv.* — mai mult
floreo, -ēre, florŭi — a fi înfloritor

Ad melĭus comprehendum

pentru a înțelege mai bine

1) *Bella civilĭa* se referă la războaiele civile în care au fost implicați mari generali romani. Completați lista adversarilor:

Sulla / .....
Caesar / .....
Brutus / .....
Antonius / .....

CORTEGIU DE SENATORI (*ARA PACIS*)

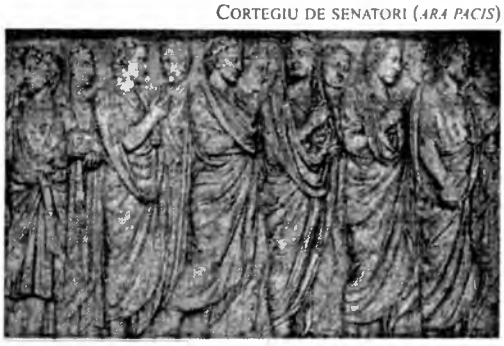

2) a) Cultul personalității a fost introdus la Roma de ....., adoptat de ..... și instaurat definitiv de Augustus ..... (*Divi Iulii filĭus*).

b) Identificați în text termenul care justifică, într-un fel, deificarea lui Octavianus.

3) a) Care este pronumele nehotărât (două ocurențe) care insistă asupra noii situații (*status*) în care se află *res publĭca*

b) *republĭca, de iure* .....

..... *de facto*

4) a) Cum traduceți expresia?

Felicĭor quam Augustus, melĭor quam Traianus (urare adresată împăraților la înscăunare).

b) Ce termen analog cu cel de la punctul **a)** există în text?

5) Valorile morale ale lui Octavianus și cele civice sunt specificate prin termenii:

....

6) *Amici princĭpis* reprezentau anturajul de prieteni, cercul intim de „consilieri" care vor deveni în *imperium* consiliul împăratului. Ce tactică plină de diplomație utilizează Augustus în relațiile sale cu *amici*?

7) Imperiul Roman n-a fost niciodată mai înfloritor — concluzie Eutropius. Cu o mentalitate de roman al secolului al IV-lea, autorul *Breviarului* are în vedere extinderea amplă a teritoriului roman prin anexarea unor ținuturi, regiuni precum: Aegyptus, Armenia, Dalmatia, Illyricum, Pannonia, Aquitania, Germania etc. Istoricul mai oferă o mărturie prețioasă: ***Vĭcit autem proeliis Dacos***.

• În anii 29–28 a.Chr., Marcus Licinus Crassus, proconsulul Macedoniei, cu sprijinul lui Roles, un dinast get din Dobrogea, atacă sudul acestui ținut — pentru a-i pedepsi pe regii geto-daci care treceau granița — și îl învinge pe Dapix (care se sinucide) și pe Zyraxes (care se retrage la nord de Dunăre). Roles este recompensat cu titlul de *amicus et socĭus populi Romani*, iar Crassus se întoarce la Roma în triumf (în 27 a.Chr.). Dobrogea (în Moesia) intră sub directa dependență a Imperiului Roman, prefectul roman fiind subordonat guvernatorului Macedoniei. Orașele Histria, Tomis, Callatis, Dionysopolis și Odessos (Varna de astăzi) formează o confederație politică și religioasă numită Pentapolis.

TOMIS (VESTIGII)

a) Ce informație succintă oferă istoricul?

b) Ce valoare documentară are textul de mai sus despre tacticile de cucerire a noi teritorii, practicate de guvernanții romani?

c) Orașele maritime de pe litoralul Mării Negre sunt expuse invaziilor externe, dar și deschise unor modele de civilizație. Dezvoltați ideea!

d) Identificați după numele grecesc al vechilor colonii orașe de astăzi!

NOVA NOȚIUNI NOI

VERBUL.
Indicativ viitor II. Conjunctiv perfect

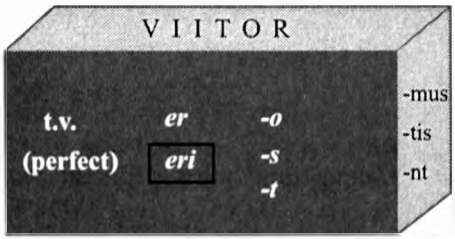

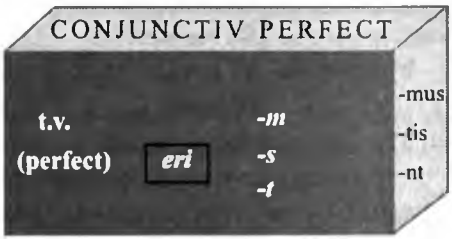

NOTA BENE!

1. Se conjugă la fel, exceptând persoana I, unde e diferită desinența verbală.
2. Indicativul viitor II se traduce prin indicativul viitor II românesc, iar conjunctivul perfect prin conjunctiv perfect românesc.

Exempla:

- Voi fi cântat: *cantav-ĕro*
  Eu să fi cântat: *cantav-ĕri-m*
- Vei fi tăcut: *tacu-ĕri-s*
  Tu să fi tăcut: *tacu-ĕri-s*
- Ei vor fi băut: *bibĕrint*
  Ei să fi trăit: *vixĕrint*
- El va fi dus (ceva): *dux-ĕrit*
  Ea să fi dorit: *cupiv-ĕrit*
- Noi să fi venit: *venerĭmus*
  Voi veți fi pedepsit: *punivĕritis*

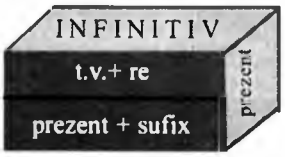

Infinitivul prezent

Un verb la modul infinitiv (a doua formă din dicționar) poate avea funcția unui:

a) subiect
b) complement direct
c) predicat (nume) în completiva infinitivală.

Exempla: **a)** *Discĕre non difficile est.*
A învăța nu este dificil.

b) *Incĭpit cantare.*
El începe a cânta (să cânte).

c) **P.P.** **C.D.**
• El știe [1] / că tu înveți bine la (*apud* + *Ac.*) părinți (acasă) [2] /.
Scit [1] / ***te bene discĕre*** *apud parentes* [2] /.
Ac. + Inf. prez.

Completiva directă, în română, corespunde completivei din latină (unde subiectul este în Ac., iar predicatul la Inf.)

• Știm că voi învățați.
Scĭmus vos discĕre.
Ac. + Inf. prez.

Infinitivul perfect

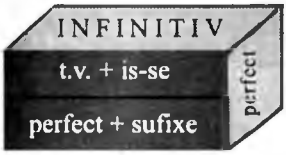

Infinitivul perfect are valoarea unui predicat într-o completivă infinitivală (acuzativ cu infinitiv)

a) El ştie că **eu** am învăţat ieri la tine (acasă).
Scit me didic-īsse heri apud te.
Ac. + Inf. perf.

b) Eu ştiu că **tu** ai scris ieri.
Scio te scrips-īsse heri.
Ac + Inf. perf.

Ne didicĕris ad Kalendas Graecas!

să nu înveţi la calendele greceşti!

1) Completaţi formele verbale, conform indicaţiei:
Ne ven ... (Conj. perf., a II-a sg.) *apud me, hodie.*
Ne scrips ... (Conj. perf., a II-a pl.), *multa.*
Si sciv... lectionem, decem accipiam (Viit. ant., I sg.).
Si bene cogitav..., (Viit. ant., I sg.) *bene respondebo.*
Si hunc librum leg... (Viit. ant., II sg.), *laetus ero.*
Quando tu haec leges, ego procul fu... (Viit. ant., I sg.).

2) Traduceţi exemplele de mai sus!

3) Jocul sufixelor verbale:

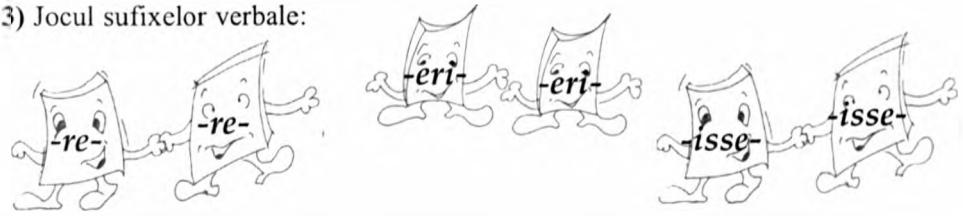

Sufixele de mai sus îşi caută casa. Ajutaţi-le, ca toate să-şi găsească adăpost!

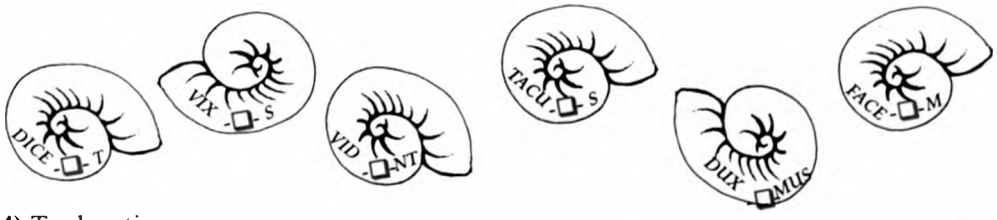

4) Traduceţi:
- Dacă voi fi tăcut mereu (*semper*), tu nu vei mai (*iam*) şti adevărul (*verum, -ī*).
- Ei să fi învăţat zilnic, n-ar mai fi lucrat (*laboro, -āre, laboravi*) mult acum (*nunc*).
- Vor fi pregătit (*paro, -āre, paravi*) toate cele (*omnĭa* n.pl.) pe care tu le vei cere (*quaero, -ĕre, quaesivi*).

5) Traduceţi în latină:
A răspunde cui întreabă (part. prez. *interrogo*) este bine (*bene*).
Eu doresc (*opto*) să răspund bine.
Eu doresc ca acela să răspundă bine (*Ac. + Inf.*).
Eu cred (*credo*) că acela a răspuns bine (*respondeo, -ēre, respondi*, Ac. + Inf.).

Septĭmum capitŭlum

Mythologĭca

ASCLEPIOS ŞI HYGEA

1. ***Apollo*** (gr. Ἀπόλλων)

Apollo, unul dintre marii zei ai panteonului greco-roman, era fiul lui Zeus şi al muritoarei Leto/Latona şi frate geamăn cu Artemis-Diana, zeiţa vânătorii.

Prigonită de Hera-Iuno prin lume, Latona nu-şi găseşte adăpost decât în Ortygia „Insula cu prepeliţe". Ca recompensă, Apollo va numi insula Delos (δῆλος) „Strălucitoarea" şi o va transforma în centru religios al lumii greceşti, loc de cult veacuri de-a rândul.

Zeul, cu trup atletic, armonios, este prototipul frumuseţii masculine. Dintre atribuţii, semnalăm: zeu-vindecător, tată al lui Asclepios / Aesculapius, zeul medicinei; zeu-profet, putere pe care o exercita la oracolul din Delphi. Supranumit şi Pythios în urma uciderii şarpelui Python, instituie jocuri funebre numite Jocuri Pythice şi oferă sanctuarului un trepied. Aşezată pe acest trepied, preoteasa Pythia îşi rostea oracolele.

PYTHIA

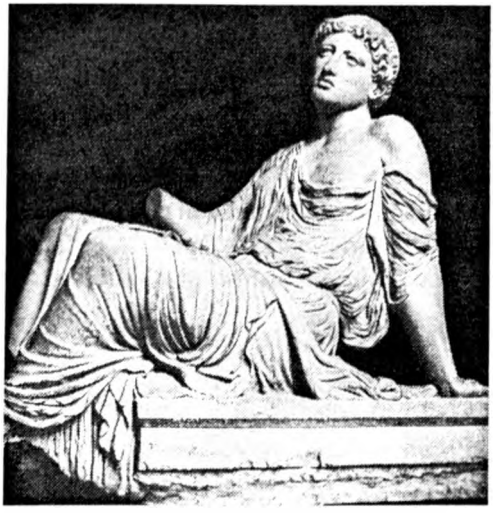

Orice zeu sau profet dobândeşte darul clarviziunii datorită lui Apollo. Ca zeu al muzicii, al inspiraţiei poetice, Apollo îşi află sălaşul pe muntele Parnas, unde prezida jocul Muzelor. El însuşi un neîntrecut cântăreţ din liră (primită de la Hermes), se ia la întrecere cu muritorii nesăbuiţi, pe care (precum pe Marsyas) îi pedepseşte cu cruzime.

Arcaş fără pereche, el apără onoarea mamei sale, Latona, omorându-i fiicei lui Tantal, Niobe, toţi copiii (şapte fete şi şapte băieţi). În calitate de zeu al luminii, al Soarelui (*Phoebus*), nu trebuie confundat cu Helios. Lumina solară personifică sufletul echilibrat, limpezimea raţiunii, în opoziţie cu instinctualitatea, pasiunile dezlănţuite, oarbe.

Cultul său s-a extins în întreaga lume romană. În 212 a.Chr., romanii au instituit *Ludi Apollinares*, în cinstea zeului. Apollo a fost adoptat ca protector personal de Octavianus, deoarece considera că victoria navală de la Actium (31 a.Chr.) i se datora zeului. În popor, a circulat o legendă: mama lui Octavianus şi-ar fi conceput fiul în noaptea când a dormit în templul zeului. Drept cinstire, Augustus i-a ridicat lui Apollo un templu pe Colina Palatină. În anul 17 a.Chr., în cinstea lui şi a Dianei (ca zeiţă a Lunii, a luminii selenare), s-au celebrat *Ludi saeculares* „Jocurile seculare", în timpul cărora s-a cântat *Carmen Saeculare* compus de poetul Horatius.

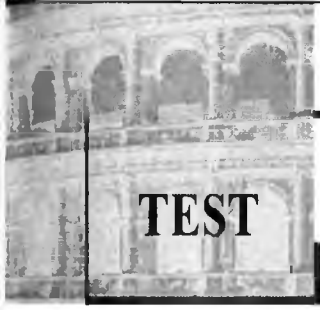

TEST *Ad optĭmum testandum*

pentru a testa foarte bine

AUGUSTUS, PATER PATRIAE

Post victorĭam Actiacam senatus Octaviāno maximos honores concessit. ***Princĕps reipublĭcae et senatus****, dein* ***Augustus****, mox* ***Princeps*** *nominatus est.*

Potestatem tribunicĭam atque imperĭum proconsulare maius et infinītum in manu sua coegit. Postremo ***pontĭfex maxĭmus*** *et* ***pater patriae*** *factus est.*

Princĕps modeste vitam agebat, sed Romam maxĭma curā ornavit. Ipse saepe dicebat: „Ego ex latericiā urbe marmorĕam feci." Forum Augusti, Ara Pacis Augustae, basilĭca Iulĭae, templum Livĭae, thermae Agrippae, theatrum Marcelli famosissĭma monumenta fuerunt.

Sextili mensi Augusti cognomen honoris causa datum est (a fost dat), *quod illo mense finis civilĭum bellorum fuit.*

Condiţii de desfăşurare a testării:

I. Textul va fi tradus de elevi acasă.

II. În ziua testării, elevii vor rezolva câteva / toate cerinţe(le), în funcţie de nivelul clasei.

1) Adjectivul *Actiācus, -a, um* se referă la izbânda navală de la ....., din anul ..... **(0,50 p.)**

2) Identificaţi sintagma care-l desemnează pe Octavianus „cel dintâi cetăţean al statului şi senatului": ..... Cum se va numi forma de guvernământ instituită de el? ..... (în latină) **(0,50 p.)**

3) *Augustus* este un termen cu evidente conotaţii sacre: ....., ... **(0,50 p.)**

4) Explicaţi diferenţa dintre *potestas*..... şi *imperium*..... **(1 p.)**

5) În calitate de *pontĭfex maxĭmus*, el devine ....., ca toţi împăraţii care îi vor urma. **(0,50 p.)**

6) Cum explicaţi, din perspectiva unor tradiţii, a mentalităţii romane, titulatura de *pater patriae*: .....? **(1 p.)**

7) Descoperiţi propoziţia din care reiese o calitate romană încă apreciată de contemporanii lui Octavianus! **(1 p.)**

8) Constructivismul (dinamismul) acestui popor reiese şi din deschiderea principelui către ..... **(1 p.)**

9) Traduceţi enunţul marcat cu ghilimele! **(1 p.)**

10) Explicaţi termenii: *forum*, *ara*, *basilĭca*, *thermae*, *theātrum*. **(1 p.)**

11) Luna Sextĭlis va deveni ..... **(1 p.)**

Septĭmum capitŭlum

Pagĭna mea

Dies breviloquentiae

Ziua laconismului

• Astăzi, îţi răspund **după bunul (meu) plac**.
— ***ad libĭtum*** (***ad lib.***)
— *at the mercy of my pleasure*
— *à mon désir*

• Caesar, **de exemplu**, a fost un general fără pereche.
— ***exempli gratĭa*** (***e.g.***)
— *for example*
— *par exemple*

• Soldatul purta asupra sa coiful, sulița **şi celelalte**.
— ***et cetera*** (***etc.***)
— *and so on / forth*
— *et le reste*

• **În acelaşi loc** — *Res gestae* —, se vorbea despre daci.
— ***ibĭdem*** (***ibid.***)
— *in the same work*
— *dans le même ouvrage*

• **Ia aminte!**
— ***Nota bene!*** (***N.B.***)
— *Pay attention!*
— *Attention!*

• **În opera citată**, sunt multe informaţii valoroase.
— ***opĕre citato*** (***op. cit.***)
— *in the cited work*
— *dans l'oeuvre citée*

• Această idee apare **în diverse locuri** în operă.
— ***passim***
— *everywhere*
— *ça et là*

Evaluare finală

Exercitĭa finālĭa

Exercitĭa finālĭa

1. Traduceţi în limba română:

a) *Non semper peritĭa medicōrum aegrotos sanabĭt.*

b) *Lacrimae sincēri homĭnis verba animi sunt.*

c) *Plures scientĭam sapientĭum degustant, ut* (după cum) *convivae delicĭas epulārum.*

d) *Amicos vincĕre inhonesta victorĭa esset.*

e) *Cum hiems venit, ex arborĭbus folĭa decĭdunt.*

2. Alegeţi două enunţuri de la exerciţiul 1 şi exprimaţi punctul vostru de vedere!

3. Completaţi desinenţa nominală adecvată:

a) *Otium* (lenea) *corpor ... illōrum iuvĕnum debilĭtat.*

b) *In multis Italĭae region ... mirae sunt montĭum amoenĭtates, vall... ubertas, fontĭum et amn... copĭa.*

c) *Animalĭum mores multa praecept ... atque exempla etĭam homini ... praebent.*

d) *Olim altarĭa non in templ..., sed ante templ... erant.*

4. Completaţi termenii conform contextului:

a) *Maxĭma clades Romanōrum apud ..... fuit.*

b) *Unĭcus spectātor caeli, inventor et machinātor bellĭcōrum tormentōrum ..... fuit.*

c) — *Qui mensis ianŭam apĕrit?*
— ..... (*mensis*).

d) — *Qui mensis suaves flores pandit?*
— ..... (*mensis*).

e) *Qui mensis agrum nive operĭt?*

f) *Qui mensis fervĭdos aestus compărat?*

ANTIQUUM AEDIFICIUM

6. Traduceţi formele verbale:

veniebant	*venīte* .....
monebunt	*monuissem* .....
veniatis	*venistis* .....
moneres	*monuĕrim*

8. Identificaţi formele verbale, marcând sufixul:

venientes	*venīsse*
veniendo	*venissent*

moneant	*monendi*
veniēs	*mone*

9. Combinați cuvintele pentru a alcătui trei propoziții, fiind atenți la omonimia lexicală și gramaticală:

duces	*adveniunt*
in provinciam	*clari*
libros	*exercitūs*

VOLUTĂ DE CAPITEL IONIC

MOȘTENIRI DE CIVILIZAȚIE ROMANĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Proiect

VASILE PÂRVAN, *Biruința Romei**

(fragment)

Sugestii de abordare a textului:

1) Citiți cu atenție fragmentul de mai jos și sintetizați, bazându-vă pe ideile-ancoră!
2) Extrageți neologismele și consultați un dicționar pentru a le explica! Actualizați formulările arhaizante!
3) Rezumați textul într-un limbaj neutru, obiectiv, denotativ!
4) Identificați pasajul care v-a plăcut cel mai mult! Motivați alegerea!
5) Alcătuiți un miniportret: Vasile Pârvan, om de mare erudiție și de vastă cultură filosofică, literat și *orator* de clasă.
6) Fervoarea acestei *Laudatio* v-a contaminat?
   Încercuiți varianta! Explicați alegerea!

DA NU OARECUM

„Biruința Romei în îndoirea sufletului dacic către limba și viața romană nu e totuși o faptă de o zi a unui suflet de sută**. Și nu singur sufletul dacic, ci nesfârșite popoare au fost frânte de tăria sufletului Romei și aduse pentru milenii la luarea formelor ei de viață. [...]

PODUL LUI APOLLODOR DIN DAMASC

Puterea popoarelor nu-i de tot felul, ci numai de unul, pe un singur drum; — pe toate, nu le dau zeii nici unuia. Unele sunt tari prin arme, altele prin arte. Principiul vieții lor creatoare stă într-o unică, solitară și ireversibilă forță a geniului lor izolat. Un singur gând, luminos cât soarele, le acoperă pe toate celelalte, le schimbă pe toate

* VASILE PÂRVAN, *Scrieri. Studii și eseuri*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, pp. 537–539.

** Sută pentru sutaș (comandant roman peste o sută de ostași, centurion).

după lumina lui şi, pentru că e unic şi incomparabil, creează din el fapte eterne, numai în felul lui.

Care a fost gândul biruitor al Romei? Care a fost forţa ei unică de a înfăptui lumi nouă, de a sfărma suflete şi popoare?

Marea putere a Romei nouă ni se arată în aceea că înfăţişa, pentru sine şi pentru toate popoarele pământului, nu autoritatea organizator-nivelatoare a unui administrator tiran, păzind cu străşnicie liniştea şi asigurând buna stare, folositoare tuturora, nu gloria cuceritoare de suflete a unui dionysiac supunător al întregului pământ, nu hieratica încorporare a unor zei atotputernici şi cruzi în trupul unor muritori proclamaţi zei şi adoraţi cu teamă şi supunere de robi de cei credincioşi lor, nu strălucirea superioară a unei mari cetăţi a cugetării geniale suprapământene, nu aspra autoritate raţională a unui consiliu de administrare prin delegaţii date unor regi, unor mari preoţi, unor bătrâni collegiaţi ori unor generali — ci *un nou fel de religiune.*

Pentru întâia oară şi — până azi — pentru cea din urmă, în istoria omenirii se creă acel măreţ concept al Statului-Zeu, cu teribila voinţă a unei divinităţi abstracte, Roma, căreia împăratul însuşi nu-i era decât un acolyt divin şi de la care proceda[u] toată maiestatea, toată puterea, toată gloria — acea religie politică în care fiece credincios admis la mysterii era un membru cetăţean cu depline drepturi, egale chiar celor ale împăratului-zeu, asemenea căruia era în dreptul său de a deveni oricând prin singură devotarea lui întreagă cultului Zînei-Mamă. Iar ea însăşi, divinitatea eternă, Roma, nu-şi lua de pristav al ordinelor ei imutabile pe muritorul făcut o clipă preot suprem al cultului ei, ci pe întregul popor al credincioşilor ei, în abstracţia lui supraumană: „Senatul şi Poporul Roman".

A fi roman însemna a fi un om de specie unică, a fi membru al imensului colegiu religios militant al adoratorilor Romei, a fi însuşi participant la puterea şi la gloria Romei. Aceea ce nici geniul incomparabil al Greciei, prin braţul eroului sublim unic, Alexandru, fiul lui Filip, aceea ce nici regii-zei ai Orientului, aceea ce nici teribilii servitori ai lui Alah n-au putut realiza în marile diluvii de sânge cu care au inundat pământurile ce voiau să şi le modeleze după sine — a fost etern creat, dintr-o singură încordare, în două secole, de Statul-Zeu al Romei, nemuritoarea.

Străvechi senatori ai Romei ori bărbaţi în pici nelucrate, împăraţi aduşi în triumfuri ori sclavi mizerabili în lanţuri, toţi se simţeau înfiorati de taina grea a Destinului, când paşii lor îi purtau pe unul dintre multele drumuri ce mânau spre Cetatea celor Şapte Coline.

Ca pruncii arşi de vii în pânteceie taurului de aramă al lui Moloch, aşa arunca lumea închinătoare Romei pe toţi copiii ei cei mai buni în văpaia vieţii aprinse din cetatea eternă. Ca fluturii ucişi de flacăra împrejurul căreia zboară, aşa cădeau bărbaţi şi femei în pierzare şi moarte de furia vieţii nebune care ardea în Roma cea de aur, de marmoră, de flori şi de temple. Dar cei tari, cari biruiau prin putere ori înconjurau prin prudenţă lanţurile fără număr aruncate în cale de geniile ispitei, aceia puteau primi închinare — până chiar şi asemenea zeilor — de la miriadele ce li se încredinţau: spre cucerire, stăpânire ori ucidere, de implacabila Romă.

Iar dacă cultul religios al Statului-Zeu, Roma, cu templele, preoţii şi colegiile ei de slujitori, atrăgea fără putinţă de opunere pe toţi cei ce-i veneau aproape, făcându-i credincioşi ai noii religii, apoi viaţa romană, în formele ei concrete, era o unică clădire de piatră, un templu unic, cât însuşi imperiul de mare.

Imperiul Romei era o răbdătoare, simetrică, armonioasă, uriaşă construcţie a unui singur, divin arhitect: cu drumuri, oraşe, graniţe, poduri, cetăţi, apeducte, băi, amfiteatre zidite ca pentru veşnicie, zidite deolaltă, legate între ele ca o singură neasemănată reţea, din care nu scăpau marii strângeri, între firele ei nesfârşite, nici naţiunile, nici indivizii o dată cuceriţi.

De ar fi voit împăratul să prindă în pumnu-i titanic Cetatea celor Şapte Coline şi s-o ridice în tării până la tronul lui Iupiter, de firele tari ca oţelul: nesfârâmatele-i drumuri, indisolubil legată, ar fi atârnat în văzduh întreaga lume romană, cum de butucul de vie atârnă nesfârşitele-i viţe, cu lăstari, cu frunze şi struguri. Iar Dacia întreagă ar fi fost un mare ciorchine, legat de lăstar prin drumul zidit peste fluviul-părinte de Apollodor din Damasc.

Semn al ubicuităţii Romei era monumentalitatea ei de eternitate. Şi atotputernicia ei, arătată plastic prin gândirea arhitectonică, cucerea, robea, asimila tot ce era suflet străin."

Moşteniri culturale valorificate în spaţiul şcolii

TEATRU ŞCOLAR

- **Titlu**: *Ad iudicium Iovis* „La judecata lui Iuppiter"
- **Personaje**:
  POVESTITORUL
  IUPPITER
  IUNO
  VENUS
  BACCHUS
  MERCURIUS (*aprod*)
  MINERVA
  VULCANUS
  IRIS (*grefier*)

MERCURIUS şi MINERVA

- Afiş
- Program
- Costume
- Regie
- Machiaj
- Decoruri
- Scenografie

Scenariu:

POVESTITOAREA: *Mihi nomen est Flavia.* Da, Flavia mă numesc. Am să vă prezint acum faimoasa întrunire a zeilor — prezidată de Iuppiter — în templul său de pe Capitolium. Sst! Iată-l pe slăvitul zeu! (*în şoaptă*)

Iuppiter Optimus et Maximus. Vine la judecată. Se pare că este o zi fastă. Este în

toane bune. Priviți, zâmbește în barbă! (*Zeii apar unul câte unul.*) *Ecce* este *Iuno, magna uxor.* Da, așa e, marea soție, la fel de mărcață ca-ntotdeauna, dar veșnic nemulțumită...

A apărut și Venus, preafrumoasa, cocheta, superba... Se vede că s-a născut din spuma mării... I-au cam rămas urme pe decolteu...

Desigur că l-ați recunoscut pe Vulcanus. (*Acesta cară din greu un ciocan uriaș.*) Este el unic, dar este inginerul nostru, cu brevete de invenții: platoșe, scuturi... Mare maestru!

Priviți-o și pe înțeleapta Minerva. De fapt, nu prea aveți ce privi: cască, sulițe, platoșe, scut... Numai fiare! E clar, astăzi este belicoasă rău!

Dumnealui este Neptunus. Cred că din greșeală i s-a agățat de trident un pește. Recunoașteți că este impunător...

Mercurius a întârziat, ca de obicei. Este ultimul. Cred că a făcut pană la aripa de la sandală. Știți cum e! Motoarele de-atunci ... ca și cele de azi... Însă el este aprodul, mâna dreaptă a măritului zeu.

Sst! Gata! Ședința începe. *Silentium!*

Mercurius (*vine în față, tușește strident, desfășoară un pergament de vreo doi metri*): *Magni dei et deae!* Astăzi, preabunul nostru părinte (se-apleacă ceremonios) are bunăvoința de a rezolva litigiile din zeiasca noastră familie. Noi suntem supușii puterii sale. Ce va hotărî marele zeu, vă amintesc, este lege. *Nobis lex una est! Veniat Venus!*

(*Se apropie Venus lăcrimând, cu-o batistă uriașă în care-și suflă nasul.*)

Iuppiter: *Quare, mea filia, animus tibi tristis est?* (*Venus plânge și mai tare.*)

Puțină ambrozie, vă rog, nu vedeți că mi se ofilește fata? (*Îi dă o bucățică, o ajută să-și sufle nasul.*) Hai, vezi că ți-a trecut? Eu iau porție dublă. Face minuni!

Iuno (*către spectatori, cu dispreț disimulat*): O să ajungă supraponderal.

Iuppiter (*neînțelegând*): Da, draga mea sunt supraponderat. Așa și trebuie. Nu vezi câte probleme sunt? (*Se-ntoarce în jilț.*) Zi, fata mea!

Venus (*într-o atitudine romantică, gata să cadă în genunchi*): „Slăvite, reia-mi al nemuririi nimb și focul din privire / Și pentru toate dă-mi în schimb / O oră de iubire!..." (*Se prăbușește patetic.*)

Iuppiter (*se ridică din jilț, rămâne mirat*): *Quid dixisti?* (*apoi, se așază și întreabă moale*): Cu cine?

Venus: Cu Mars-Ares. De ce să fiu blestemată? Mii de ani cu Vulcanus? Privește-l! Eu frumoasă, el urât. Eu cochetă, elegantă, el plin de funingine. Dezleagă-mă, părinte!

Iuno: Urât, ai zis? Așa vorbești de băiatul meu? Ți-a ridicat temple din aur masiv, stai într-un palat de vis, și-abia acu' vezi că este urât?!... La nuntă unde ți-au fost ochii, când ți-a oferit un car triumfal cu nu știu câți cai-putere? (*adresându-i-se lui Iuppiter*) Iar acu' vrea și iubire.

Vulcanus (*cam peltic*): Da! Mama are dreptate. Cu aceste mâini de aur, am ținut-o ca-n palme. Apăi, cu ar trebui să mă plâng, că n-o găsesc niciodată acasă: când la salonul de înfrumusețare din Cipru, când în vizită la Adonis...

Iuppiter: *Satis est!* Ajunge! Noi, zeii, trebuie să fim exemple pentru muritori. O căsătorie divină este definitivă. Nu-i aşa, Iuno?

Iuno: *Sic est!* Nu degeaba sunt zeiţa căsătoriei. Iar femeia căsătorită o singură dată pe pământ are alt prestigiu decât cea divorţată de trei ori. Ca urmare: *Sic erat in fatis*. Aşa este scris în *Zeii Olimpului* de Alexandru Mitru, să rămâneţi cununaţi. (*Venus desface batista uriaşă şi-şi afundă, învinsă, capul în ea.*)

Mercurius: *Veniat Neptunus.* Împricinatul a depus cererea cu numărul *viginti tres.*

Iuppiter: Ei, acuma, lasă-l şi tu! Zi, frate Neptunus, ce probleme sunt în împărăţia ta?

Neptunus (*loveşte cu tridentul, cade peştele*): Să vină pârâta!

Iuppiter: Care pârâtă?

Neptunus: Minerva mintoasa!

Minerva (*demnă, sare de pe scaun*): Te rog, nu-mi deforma *cognomen*-ul, nici eu nu ţi-am zis „Tridintosul"... Aşadar, citaţia la judecată de la tine, unchiule, mi se trage!...

Neptunus: Da, nepoată! Dar ştii cum este, *in sinu viperam nutrivi*...

Iuno: Ce vrei să spui? Ţi-a vârsat ca o viperă în sân?

Neptunus: Nu, zeiţă Iuno! M-a păcălit, isteaţa. Şi îi ştie pe oameni cum sunt. Eu le-am oferit „un cal pentru un regat", iar ea, o măslinuţă...

Iuppiter: Foarte bine! Şi unde-i şiretlicul?

Neptunus: *Simplicitas simplicitātis.* Caii mei erau sălbatici şi-au luat-o la fugă... Şi-atunci...

Minerva: Şi-atunci oamenii s-au repezit în livada mea cu măslini. Şi s-au înfruptat cu „măslinuţe", cum le spui matale... Şi tare bune li s-au părut. Aşa că, slăvite părinte, oraşul Athena poartă acum numele meu grecesc...

Iuppiter: Iris, consemnează în catastif. Învinuire neîntemeiată. Caz rezolvat. (Către Neptun) Frate, mai sunt oraşe pe pământ. Chiar vrei în buricul Greciei? Mai caută. Vezi prin Pontul Euxin, între Tomis şi Callatis... Ce, vrei să-ţi dau eu sugestii?

Mercurius: Următorul caz... să poftească... *Veniat Iuno Lucina Moneta!*

Iuppiter (*mirat*): Iuno? Tu, soţia marelui zeu?

Iuno: *Ego... tua uxor*, zeu al trăsnetelor şi fulgerelor.

Iuppiter: Dar ce te-aduce în faţa judecăţii?

Iuno: M-am resemnat că mărul Paris l-a dat celei mai frumoase zeiţe, lui Venus. M-am resemnat în multe privinţe. Dar, Iuppiter cel drept şi bun, nu pot să cred că problemele cereşti îţi ocupă tot timpul şi uiţi cu totul de îndatoririle de soţ. Am aflat de la Ganymede, paharnicul de curând achiziţionat de la crama vecinilor noştri din Olimp, că frecventezi jocurile de curse şi că ţi-ai pierdut pe pariuri vreo două fulgere... Iar pe mine mă laşi să asist la zeci şi sute de căsătorii ale muritorilor... Fără să mai petrecem şi noi un concediu împreună...

Iuppiter (o întrerupe patetic): O, Iuno, scumpa mea tovarăşă de nemurire... Înţeleg plângerea ta. (*Către zei*) Este clar, soţia mea e surmenată. Surmenată la locul de muncă. Să vină Bacchus. Să organizăm un program de bacanale... Să ne mai destindem un pic... Să vină Bacchus.

(*Toată lumea îl caută din priviri.*)

Mercurius (*loveşte din caduceu*): *Veniat Bacchus!*

Bacchus (*apare clătinându-se, se uită spre culise şi strigă într-acolo*): *Veniat Bacchus!* Da' să vină, ce mai aşteaptă? Hâc!

Vulcanus: Dar tu eşti Bacchus, ai uitat. Hei, unde te duci?

Bacchus (*zăreşte cupa de pe o măsuţă; e fericit*): Nu mă-mpingeţi, c-ameţesc... (*ajunge în faţa scenei, către spectatori*) *Salve, amici! Vivat! In vino veritas!* Hâc! (*Iuppiter se preface că nu vede; vorbeşte cu Iuno, care arată cu mâna a lehamite; Bacchus dă cu ochii de Iuppiter, se şterge la gură, îşi aranjează coroniţa pe frunte*): Iertare, slăvite! Hâc!

Mercurius (*loveşte cu caduceul*): *Venit Bacchus Dionysos Liber.*

Bacchus: Am venit cu o jalbă.

Iuppiter: Ai întârziat, stimabile... Putem şti de ce?

Bacchus (*stâlcind cuvintele*): Pentru că, onor asistenţă, mi-a dispărut carul divin cu... hâc! cu cai cu tot...

Iuppiter: Şi cum ai ajuns din Thracia?

Bacchus: *Per pedes...*, dar am răni la picioare, din cauza dumnealui (*îl arată pe Mercurius*).

Iuppiter: Care dumnealui? Mercurius?

Bacchus: Unul dintre cai s-a întors la grajd şi m-a anunţat prin *perpetuum mobile* (*arată un telefon mobil*).

Mercurius: Eu nu subtilizez care divine. *Procul a vero est!*

Iuno: Parcă mie nu mi-a luat coroniţa de aur?

Venus: Şi mie cingătoarea?

Mercurius (*afectat*): Ce, nu vi le-am dat? Îmi place să fac exerciţii de dexteritate în timpul liber.

Iuppiter: *Vae!* Îmi lipseşte un fulger!

Neptunus: Şi mie un dinte la trident!

Bacchus: Vreau carul înapoi!

Minerva: Suliţa, unde e suliţa mea?

Vulcanus: Şi barosul? (*vacarm*)

Iuppiter: *Silentium!* Mercurius! returnezi *hic et nunc* tot ce-ai subtilizat în glumă. Altfel, eşti exmatriculat din panteonul roman. N-ai decât să te muţi în Olimp, la vecini, pe post de Hermes. Noi nu acceptăm nici măcar în glumă hoţia, să fie clar şi irevocabil. Consemnează, grefier!

Şi-acum, să petrecem...

Iuno: Să vină nectarul!

Iuppiter: Să vină muzele şi Apollo!

Bacchus: Să vină vinul!

Venus (iese în faţă, către spectatori): Până la urmă, dragostea...

Minerva: ...şi-nţelepciunea...

VENUS şi MINERVA: ...au învins.

BACCHUS: Şi vinul? *Vivat!* (*le pupă zgomotos; apoi tare, către spectatori*) Pupat Panteonul roman.

POVESTITORUL: Zbuciumată adunare! Dar totul e bine când se termină cu bine. Orice asemănare cu personaje reale este o pură întâmplare. Şi, în final, voi proceda ca Plautus în comediile sale: *Plaudīte, spectatōres!*

SUGESTII

1) Echipa nr.1 va monta un spectacol conform scenariului-model. Spectacolul poate fi parte componentă a unui proiect: „Panteonul (greco)-roman. Marile divinităţi".

2) Spectacolul poate fi prezentat în cadrul unui festival de teatru sau al unei sesiuni de comunicări — secţiunea teatru.

3) Echipa nr. 2 se poate ocupa de realizarea dosarului tematic „Mitologia şi pictura".

4) Echipa nr. 3 poate realiza dosarul tematic „Mitologia şi literatura"

5) Echipa nr. 4 poate realiza fişe de dicţionar „Marile divinităţi romane", „Mari divinităţi greco-romane" etc.

Tabele gramaticale

- DECLINAREA SUBSTANTIVELOR ȘI ADJECTIVELOR

  Declinările I și a II-a ale substantivelor
  Clasa I a adjectivelor: adjectivele cu trei terminații
  Declinarea a III-a: imparisilabică și parisilabică
  Clasa a II-a a adjectivelor
  Adjective – grade de comparație
  Declinările a IV-a și a V-a ale substantivelor

- PRONUMELE

  Pronumele personal
  Pronumele reflexiv
  Pronumele și adjectivul posesiv
  Pronumele și adjectivele demonstrative
  Pronumele interogativ și relativ

- NUMERALUL

  Numeralul cardinal
  Numeralul ordinal

- CONJUGAREA VERBELOR LA DIATEZA ACTIVĂ

  Verbul *esse*
  Verbe regulate

- Valori ale conjuncțiilor *ut* și *cum*
- Prepoziții cu acuzativul și ablativul

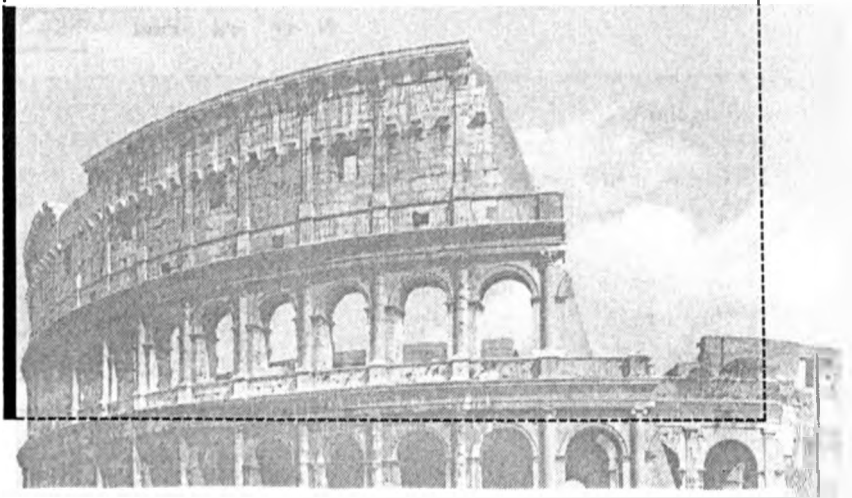

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR

DECLINAREA I **G. sg. -ae**		DECLINAREA a II-a **G. sg. -i**				
Singular						
	f.	**m.**				**n.**
N.	lupă	lupus	puer	magister	vir	regnum
G.	lupae	lupi	pueri	magistri	viri	regni
D.	lupae	lupo	puero	magistro	viro	regno
Ac.	lupam	lupum	puerum	magistrum	virum	regnum
Abl.	lupă	lupo	puero	magistro	viro	regno
V.	lupa	lupe	puer	magister	vir	regnum
Plural						
N.V.	lupae	lupi	pueri	magistri	viri	regna
G.	lupārum	lupōrum	puerōrum	magistrōrum	virōrum	regnōrum
D.	lupis	lupis	pueris	magistris	viris	regnis
Ac.	lupas	lupos	pueros	magistros	viros	regna
Abl.	lupis	lupis	pueris	magistris	viris	regnis

GENUL SUBSTANTIVELOR

DECLINAREA I	DECLINAREA a II-a
1. **feminine**: *unda*, *-ae*	1. **masculine**: *filius*, *-ii*; *puer*, *-i*; *liber*, *-bri*; *vir*, -i
2. **masculine**:	2. **feminine**: plante, pomi, arbori: *malus*, *-i*; *fagus*, *-i*
a) nume de bărbaţi: *Proca*, *-ae*; *Catilina*, *-ae*	nume de ţări: *Aegyptus*, *-i*
b) ocupaţii bărbăteşti: *poeta*, *-ae*; *agricola*, *-ae*; *scriba*, *-ae*	nume de insule: *Rhodus*, *-i*
c) nume de popoare: *Scytha*, *-ae*; *Persa*, *-ae*	nume de oraşe: *Corinthus*, *-i*
	3. **neutre**: forum, -i

ADJECTIVE: CLASA I

ADJECTIVE CU TREI TERMINAŢII

N.	**-us**	**-a**	**-um**
N.	**-er**	**-era**	**-erum**
N.	**-er**	**-ra**	**-rum**

NOTA BENE!

Adjectivele cu trei terminaţii se declină după declinările I (cele feminine) şi a II-a (cele masculine şi neutre).

Singular				**Plural**			
	m.	**f.**	**n.**		**m.**	**f.**	**n.**
N.	salvus	salva	salvum	**N.**	salvi	salvae	salva
G.	salvi	salvae	salvi	**G.**	salvōrum	salvārum	salvōrum
D.	salvo	salvae	salvo	**D.**	salvis	salvis	salvis
Ac.	salvum	salvam	salvum	**Ac.**	salvos	salvas	salva
Abl.	salvo	salva	salvo	**Abl.**	salvis	salvis	salvis
V.	salve	salva	salvum	**V.**	salvi	salvae	salva

Singular	m.	f.	n.	Plural	m.	f.	n.
N.V.	miser	misĕra	misĕrum	N.V.	misĕri	misĕrae	misĕra
G.	misĕri	misĕrae	misĕri	G.	miserōrum	misĕrārum	misĕrōrum
D.	misĕro	misĕrae	misĕro	D.	misĕris	misĕris	misĕris
Ac.	misĕrum	misĕram	misĕrum	Ac.	misĕros	misĕras	misĕra
Abl.	misĕro	misĕra	misĕro	Abl.	misĕris	misĕris	misĕris
N.V.	pulcher	pulchra	pulchrum	N.V.	pulchri	pulchrae	pulchra
G.	pulchri	pulchrae	pulchri	G.	pulchrōrum	pulchrārum	pulchrōrum
D.	pulchro	pulchrae	pulchro	D.	pulchris	pulchris	pulchris
Ac.	pulchrum	pulchram	pulchrum	Ac.	pulchros	pulchras	pulchra
Abl.	pulchro	pulchra	pulchro	Abl.	pulchris	pulchris	pulchris

DECLINAREA A III-A **G. sg. -is**

DECLINAREA A III-A IMPARISILABICĂ

Singular	m.	f.	n.	Plural	m.	f.	n.
N.V	rex	virtus	tempus	N.V.	civis	aedes	mare
G.	regis	virtutis	tempŏris	G.	civis	aedis	maris
D.	regi	virtuti	tempŏri	D.	civi	aedi	mari
Ac.	regem	virtutem	tempus	Ac.	civem	aedem	mare
Abl.	rege	virtute	tempŏre	Abl.	cive	aede	mari
N.V.	reges	virtutes	tempŏra	N.V.	cives	aedes	maria
G.	regum	virtutum	tempŏrum	G.	civium	aedium	marium
D.	regĭbus	virtutĭbus	temporĭbus	D.	civĭbus	aedĭbus	marĭbus
Ac.	reges	virtutes	tempŏra	Ac.	cives	aedes	maria
Abl.	regĭbus	virtutĭbus	temporĭbus	Abl.	civĭbus	aedĭbus	marĭbus

NOTA BENE!

SUBSTANTIVE FALS IMPARISILABICE

	G. pl. -ium
monosilabe	nox, noctis (f.)
	urbs, urbis (f.)
	pax, pacis (f.)
	mors, mortis (f.)
	gens, gentis (f.)
	animal, animalis (n.)
	calcar, calcaris (n.)

SUBSTANTIVE FALS PARISILABICE

G. pl. -um
pater, patris (m.)
mater, matris (f.)
frater, fratris (m.)
panis, panis (m.)
canis, canis (m.)
iuvĕnis, iuvĕnis (m.)
senex, senis (m.)

ADJECTIVE CU DOUĂ TERMINAȚII: **N.** fortis, forte

ADJECTIVE CU O TERMINAȚIE: **N.** prudens / **N.** vetus

NOTA BENE!

- Se declină după declinarea a III-a parisilabică neutră a substantivelor.
- Se declină după declinarea a III-a imparisilabică a substantivelor.

Singular

	m.f.	n.	m.f.	n.	m.f.	n.
N.V.	fortis	forte	prudens	prudens	vetus	vetus
G.	fortis		prudentis		vetĕris	
D.	forti		prudenti		vetĕri	
Ac.	fortem	forte	prudentem	prudens	vetĕrem	vetus
Abl.	forti		prudenti		vetĕre	

Plural

	m.f.	n.	m.f.	n.	m.f.	n.
N.V.	fortes	fortia	prudentes	prudentia	vetĕres	vĕtera
G.	fortium		prudentium		vetĕrum	
D.	fortĭbus		prudentĭbus		veterĭbus	
Ac.	fortes	fortia	prudentes	prudentia	vetĕres	vetĕra
Abl.	fortĭbus		prudentĭbus		veterĭbus	

ADJECTIVE: GRADE DE COMPARAȚIE

	Pozitiv			Comparativ		Superlativ		
	m.	f.	n.	m.f.	n.	m.	f.	n.
N.	altus	alta	altum	altĭor	altĭus	altissĭmus,	-a,	-um
N.	pulcher	pulchra	pulchrum	pulchrĭor	pulchrĭus	pulcherrĭmus,	-a,	-um
N.	fortis		forte	fortĭor	fortĭus	fortissĭmus,	-a,	-um
N.	felix (G. felicis)			felicĭor	felicĭus	felicissĭmus,	-a,	-um

DECLINAREA ADJECTIVELOR LA COMPARATIV

NOTA BENE!

Comparativul adjectivelor se declină după declinarea a III-a imparisilabică.

Singular

	m.f.	n.	m.f.	n.	m.f.	n.
N.V.	altĭor	altĭus	fortĭor	fortĭus	felicĭor	felicĭus
G.	altioris		fortioris		felicioris	
D.	altiori		fortiori		feliciori	
Ac.	altiorem	altĭus	fortiorem	fortĭus	feliciorem	felicĭus
Abl.	altiore		fortiore		feliciore	

Plural

	m.f.	n.	m.f.	n.	m.f.	n.
N.V.	altiores	altiora	fortiores	fortiora	feliciores	feliciora
G.	altiorum		fortiorum		feliciorum	
D.	altiorĭbus		fortiorĭbus		feliciorĭbus	
Ac.	altiores	altiora	fortiores	fortiora	feliciores	feliciora
Abl.	altiorĭbus		fortiorĭbus		feliciorĭbus	

DECLINAREA ADJECTIVELOR LA SUPERLATIV

	Singular			Plural		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	altissĭmus	-a	-um	altissĭmi	-ae	-a
G.	altissĭmi	-ae	-i	altissimōrum	-ārum	-ōrum
D.	altissĭmo	-ae	-o		altissĭmis	
Ac.	altissĭmum	-am	-um	altissĭmos	-as	-a
Abl.	altissĭmo	-a	-o		altissĭmis	
V.	altissĭme	-a	-um	altissĭmi	-ae	-a

NOTA BENE!

Prezentăm şi comparaţia neregulată a unor adjective foarte des utilizate:

Pozitiv			Comparativ		Superlativ		
m.	f.	n.	m.f.	n.	m.	f.	n.
magnus	-a	-um	maior	maius	maxĭmus	-a	-um
parvus	-a	-um	minor	minus	minĭmus	-a	-um
bonus	-a	-um	melĭor	melĭus	optĭmus	-a	-um
malus	-a	-um	peior	peius	pessĭmus	-a	-um
multus	-a	-um	plures	plura (pl.)	plurĭmus	-a	-um

DECLINAREA A IV-A **G. sg. -us** DECLINAREA A V-A **G. sg. -ei**

Singular

	m.	n.	f.
N.V.	exercĭtus	cornu	res
G.	exercĭtus	cornus	rei
D.	exercĭtui	cornui	rei
Ac.	exercĭtum	cornu	rem
Abl.	exercĭtu	cornu	re

Plural

N.V.	exercĭtus	cornŭa	res
G.	exercitŭum	cornŭum	rerum
D.	exercitĭbus	cornĭbus	rebus
Ac.	exercĭtus	cornŭa	res
Abl.	exercitĭbus	cornĭbus	rebus

GENUL SUBSTANTIVELOR

DECLINAREA A IV-A			DECLINAREA A V-A
1. **masculine**:	concursus, -ūs		1. **feminine**: fides, -ēi
2. **feminine**:	domus, -ūs	ficus, -ūs	2. **masculine**: dies , -ēi (uneori, **feminin**) :
	manus, -ūs	quercus, -ūs	meridĭes, -ēi
	acus, -ūs	socrus, -ūs	
	Idus, -uum pl.	nurus, -ūs	
3. **neutre**:	gelu, -ūs, genu, -ūs, cornu, -ūs		

PRONUMELE

A. PRONUMELE PERSONALE

	Persoana I		Persoana a II-a	
	Singular	**Plural**	**Singular**	**Plural**
N.	ego (eu)	nos (noi)	tu (tu)	vos (voi))
G.	mei (de mine)	nostri (de noi) nostrum (dintre noi)	tui (de tine)	vestri (de voi) vestrum (dintre voi)
D.	mihi (mie)	nobis (nouă)	tibi (ţie)	vobis (vouă)
Ac.	me (pe mine)	nos (pe noi)	te (pe tine)	vos (pe voi)
Abl.	(a) me (de, de la mine) mecum (cu mine)	nobis (de, de la noi) nobiscum (cu noi)	(a) te (de, de la tine) tecum (cu tine)	(a) vobis (de, de la voi) vobiscum (cu voi)
V.	—	—	tu! (tu!)	vos! (voi!)

NOTA BENE!

- Pronumele personal nu are forme proprii pentru persoana a III-a; se utilizează pronumele reflexiv sau pronumele demonstrative: ***is***, ***ea***, ***id*** (acesta, aceasta), ***ille***, ***illa***, ***illud*** (acela, aceea).
- Formele pronumelor personale de la pers. I şi a II-a sunt identice pentru toate genurile.

B. PRONUME REFLEXIV

	Persoana a III-a **Singular şi plural**
N.	—
G.	sui (de sine)
D.	sibi (sieşi, pentru sine)
Ac.	se (pe sine, se)
Abl.	(a) se (de, de la sine) secum (cu sine)

NOTA BENE!

- Pronumele reflexiv are forme proprii pentru persoana a III-a; pentru persoanele I şi a II-a, se utilizează pronumele personal.
- Are forme comune pentru cele trei genuri şi cele două numere; nu are nominativ şi vocativ.

C. PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL POSESIV

Singular				**Plural**			
m.	**f.**	**n.**		**m.**	**f.**	**n.**	
meus	-a	-um	(al meu)	noster	-a	-um	(al nostru)
tuus	-a	-um	(al tău)	vester	-a	-um	(al vostru)
suus	-a	-um	(al său)	sui	-ae	-a	(al lor)

NOTA BENE!

Se declină ca un adjectiv cu trei terminaţii din clasa I (după declinările I şi a II-a).

D. PRONUMELE ŞI ADJECTIVELE DEMONSTRATIVE

	HIC (acesta)			ISTE (acesta)			IS (acesta)		
Singular									
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
N.	hic	haec	hoc	iste	ista	istud	is	ea	id
G.		huīus			istīus			eīus	
D.		huīc			istī			eī	
Ac.	hunc	hanc	hoc	istum	istam	istud	eum	eam	id
Abl.	hoc	hac	hoc	isto	ista	isto	eo	ea	eo
Plural									
N.	hi	hae	haec	isti	istae	ista	ei (ii)	eae	ea
G.	horum	harum	horum	istorum	istarum	istorum	eorum	earum	eorum
D.		his			istis			eis (iis)	
Ac.	hos	has	haec	istos	istas	ista	eos	eas	ea
Abl.		his			istis			eis (iis)	

	ILLE (acela)			IPSE (însuşi)			IDEM (acelaşi)		
Singular									
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
N.	ille	illa	illud	ipse	ipsa	ipsum	idem	eadem	idem
G.		illīus			ipsīus			eīusdem	
D.		illī			ipsī			eīdem	
Ac.	illum	illam	llud	ipsum	ipsam	ipsum	eundem	eandem	idem
Abl.	illo	illa	illo	ipso	ipsa	ipso	eodem	eadem	eodem
Plural									
N.	illi	illae	lla	ipsi	ipsae	ipsa	eidem	eaedem	eadem
G.	illōrum	illārum	illōrum	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum	eorundem	earundem	eorundem
D.		illis			ipsis			eisdem	
Ac.	illos	illas	illa	ipsos	ipsas	ipsa	eosdem	easdem	eadem
Abl.		illis			ipsis			eisdem	

NOTA BENE!

- Pronumele demonstrative de apropiere: *hic* se referă la persoana I (acesta de lângă mine); *iste* la persoana a II-a (acesta de lângă tine); *is* se referă la persoana a III (acesta de lângă el).
- Pronumele demonstrativ de depărtare *ille* se referă la persoana a III-a (acela de lângă el).
- În limba latină există, ca şi în limba română, un pronume de întărire *ipse* (însumi, însuţi, însuşi etc.) şi un pronume de identitate *idem* (acelaşi).
- Reţineţi terminaţiile pronominale, aceleaşi pentru toate genurile, ale cazurilor G. sg. -īus şi D. sg. -ī, precum şi transformarea lui -m- în -n- înaintea particulelor -c(e) şi -dem, care intră în compunerea celor două pronume *hic* şi *idem* la cazurile Ac sg. şi G. pl.
- Nu există forme pentru cazul V.

E. PRONUMELE INTEROGATIV — PRONUMELE RELATIV

	QUIS (cine?)			QUI (care)		
Singular	**m.**	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
N.	quis	quis	quid	qui	quae	quod
G.			**cuīus**			
D.			**cuī**			
Ac.	quem	quam	quid	quem	quam	quod
Abl.			quo qua quo			

Plural	**m.**	**f.**	**n.**
N.	qui	quae	quae
G.	quōrum	quārum	quōrum
D.		quĭbus	
Ac.	quos	quas	quae
Abl.		quĭbus	

NOTA BENE!

- Cele două pronume se declină la fel; la n.: N. = Ac.
- Pronumele interogative şi relative nu au forme pentru cazul V.

NUMERALUL: I–X

	CARDINAL	**ORDINAL**
I	unus, -a, -um	primus, -a, -um
II	duo, duae, duo	secundus, -a, -um
III	tres, trĭa	tertĭus, -a, -um
IV	quattŭor	quartus, -a, -um
V	quinque	quintus, -a, -um
VI	sex	sextus, -a, -um
VII	septem	septĭmus, -a, -um
VIII	octo	octavus, -a, -um
IX	novem	nonus, -a, -um
X	decem	decĭmus, -a, -um

NOTA BENE!

- Primele trei numerale cardinale şi *milia* (mii) se declină astfel:

	UNUS			**DUO**			**TRES**	**MILIA (n.pl.)**
N.	unus	una	unum	duo	duae	duo	tres, trĭa	milĭa
G.		**unĭus**		duōrum	duārum	duōrum	trĭum	milĭum
D.		**unī**		duobus	duabus	duobus	trĭbus	milibus
Ac.	unum	unam	unum	duos	duas	duo	tres, trĭa	milĭa
Abl.	unō	unā	unō	duōbus	duabus	duōbus	trĭbus	milĭbus

- Sutele, cu excepţia lui *centum*, se declină după declinările I şi a II-a la plural, dar au G. pl. în *-um* (decl. a III-a).
- Celelalte numerale cardinale nu se declină.
- Numeralele ordinale se declină ca adjectivele cu trei terminaţii din clasa I (după decl. I şi a II-a).

CONJUGAREA VERBELOR: DIATEZA ACTIVĂ
ESSE ŞI VERBELE REGULATE

sum, esse, fui — a fi

I. regno, regnāre, regnavi, regnatum — a domni

II. habeo, habēre, habŭi, habĭtum — a avea

III. consonantică
lego, legĕre, legi, lectum — a citi

III. vocalică
cupio, cupĕre, cupivi, cupitum — a dori

IV. venio, venīre, veni, ventum — a veni

INDICATIV

	esse	I	II	III		IV
	(eu) sunt	*(eu) domnesc*	*(eu) am*	*(eu) citesc*	*(eu) doresc*	*(eu) vin*
Prezent	sum	regno	habeo	lego	cupio	venio
	es	regnas	habes	legis	cupis	venis
	est	regnat	habet	legit	cupit	venit
	sumus	regnāmus	habēmus	legĭmus	cupĭmus	venīmus
	estis	regnātis	habētis	legĭtis	cupĭtis	venītis
	sunt	regnant	habent	legunt	cupiunt	veniunt
	(eu) eram	*(eu) domneam*	*(eu) aveam*	*(eu) citeam*	*(eu) doream*	*(eu) veneam*
Imperfect	eram	regnabam	habebam	legebam	cupiebam	veniebam
	eras	regnabas	habebas	legebas	cupiebas	veniebas
	erat	regnabat	habebat	legebat	cupiebat	veniebat
	eramus	regnabāmus	habebāmus	legebāmus	cupiebāmus	veniebāmus
	eratis	regnabātis	habebātis	legebātis	cupiebātis	veniebātis
	erant	regnabant	habebant	legebant	cupiebant	veniebant
	(eu) voi fi	*(eu) voi domni*	*(eu) voi avea*	*(eu) voi citi*	*(eu) voi dori*	*(eu) voi auzi*
Viitor	ero	regnabo	habebo	legam	cupiam	veniam
	eris	regnabis	habebis	leges	cupies	venies
	erit	regnabit	habebit	leget	cupiet	veniet
	erimus	regnabĭmus	habebĭmus	legēmus	cupiēmus	veniēmus
	eritis	regnabĭtis	habebĭtis	legētis	cupiētis	veniētis
	erunt	regnabunt	habebunt	legent	cupient	venient
	(eu) am fost	*(eu) am domnit*	*(eu) am avut*	*(eu) am citit*	*(eu) am dorit*	*(eu) am auzit*
Perfect	fui	regnavi	habŭi	legi	cupivi	veni
	fuisti	regnavisti	habuisti	legisti	cupivisti	venisti
	fuit	regnavit	habŭit	legit	cupivit	venit
	fuĭmus	regnavĭmus	habuĭmus	legimus	cupivĭmus	venīmus
	fuistis	regnavistis	habuistis	legistis	cupivistis	venistis
	fuērunt	regnavērunt	habuērunt	legērunt	cupivērunt	venērunt

	(eu) fusesem	*(eu) domnisem*	*(eu) avusesem*	*(eu) citisem*	*(eu) dorisem*	*(eu) venisem*
M.m.c.p.	fuĕram fuĕras fuĕrat fuerāmus fuerātis fuĕrant	regnavĕram	habuĕram	legĕram	cupivĕram	vēneram
	(eu) voi fi fost	*(eu) voi fi domnit*	*(eu) voi fi avut*	*(eu) voi fi citit*	*(eu) voi fi dorit*	*(eu) voi fi venit*
Viitor anterior	fuĕro fuĕris fuĕrit fuerīmus fuerītis fuĕrint	regnavĕro	habuĕro	legĕro	cupivĕro	venĕro
Prezent	**IMPERATIV**					
	II sg. es (*fii!*) II pl. este (*fiți!*)	regna regnāte	habe habēte	lege legĭte	cupe cupĭte	veni venīte
Prezent	**CONJUNCTIV**					
	(eu) să fiu	*(eu) să domnesc*	*(eu) să am*	*(eu) să citesc*	*(eu) să doresc*	*(eu) să vin*
	sim sis sit simus sitis sint	regnem regnes regnet regnēmus regnētis regnent	habeam habeas habeat habeāmus habeātis habeant	legam legas legat legāmus legātis legant	cupiam cupias cupiat cupiāmus cupiātis cupiant	veniam venias veniat veniāmus veniātis veniant
Imperfect	*(eu) aș fi*	*(eu) aș dori*	*(eu) aș avea*	*(eu) aș citi*	*(eu) aș dori*	*(eu) aș veni*
	essem esses esset essēmus essētis essent	regnārem	habērem	legĕrem	cupĕrem	venīrem
Perfect	*(eu) să fi fost*	*(eu) să fi domnit*	*(eu) să fi avut*	*(eu) să fi citit*	*(eu) să fi dorit*	*(eu) să fi venit*
	fuĕrim fuĕris fuĕrit fuĕrimus fuĕritis fuĕrint	regnavĕrim	habuĕrim	legĕrim	cupivĕrim	venĕrim

CONJUNCTIV

	(eu) aș fi fost	*(eu) aș fi domnit*	*(eu) aș fi avut*	*(eu) aș fi citit*	*(eu) aș fi dorit*	*(eu) aș fi venit*
M.m.c.p.	fu issem fu isses fu isset fu issemus fu issetis fu issent	regnav issem	habu issem	leg issem	cupiv issem	ven issem

INFINITIV

Prez.	*a fi*	*a domni*	*a avea*	*a citi*	*a dori*	*a veni*
	esse	regnāre	habēre	legĕre	cupĕre	venīre
Perff.	*că a fost*	*că a domnit*	*că a avut*	*că a citit*	*că a dorit*	*că a venit*
	fu isse	regnāv isse	habu isse	leg isse	cupiv isse	ven isse

PARTICIPIU

Prezent	*care domnește, domnind*	*care are, având*	*care citește, citind*	*care dorește, dorind*	*care vine, venind*
N.	regnans	habens	legens	cupiens	veniens
G.	regnantis	habentis	legentis	cupientis	venientis

GERUNZIU

G.	regnandi (*de a domni*)	habendi	legendi	cupiendi	veniendi
D.	regnando (*spre a domni*)	habendo	legendo	cupiendo	veniendo
Ac.	(ad) regnandum (*pentru a domni*)	(ad) habendum	(ad) legendum	(ad) cupiendum	(ad) veniendum
Abl.	regnando (*domnind*)	habendo	legendo	cupiendo	veniendo

UT

INDICATIV	CONJUNCTIV
când (temporal) deoarece (cauzal) după cum (modal comparativ)	să (completiv) ca să (final) încât (consecutiv) deși (concesiv)

CUM

INDICATIV	CONJUNCTIV
temporal: când, de când	cauzal – pentru că concesiv – deși
iterativ: ori de câte ori	temporal (*historicum*) (+ imperf. – pe când; + m.m.c.pf. – după ce)

Prepoziții (+Ac): *ad*, *ante*, *apud*, *inter*, *post*, *trans*
in (după verbe de mișcare)
Prepoziții (+Abl.): *abs* / *ab* / *a*, *cum*, *de*, *ex*, *sine*
in (după verbe de stare)

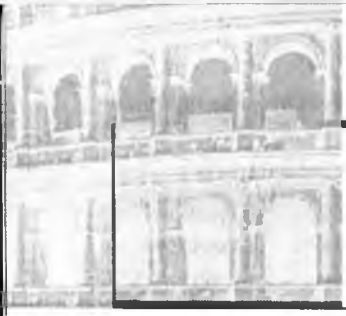

Vocabular

ABREVIERI

Abl. = ablativ
Ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
circum. = circumstanțial
cit. = citat(ă)
comp. = comparativ
compl. = complement
Conj. = conjunctiv
conj. = conjuncție
D. = dativ
dep. = deponent
diat. = diateză
dim. = diminutiv
encl. = enclitic(ă)
expr. = expresie
f. = genul feminin
fig. = figurat
frecv. = frecvent
G. = genitiv
impf. = imperfect
Ind. = indicativ
indecl. = indeclinabil
inf. = infinitiv
interj. = interjecție
interog. = interogativ
m. = genul masculin
mil. = termen militar
N. = nominativ
n. = genul neutru
interj. = interjecție
nehot. = nehotărât
num. = numeral
Part. = participiu
partic. = particulă
p. = pagină
p(er)f. = perfect
pl. = plural
pp. = pagini
pers. = persoană
prep. = prepoziție
pr(ez). = prezent
pron. = pronume
r(ad). = rădăcina/radical
rel. = relativ
rom. = românesc
s. = substantiv
sg. = singular
superl. = superlativ
trad. = traducere
t.v. = tema verbului
V. = vocativ
v. = vezi
vb. = verb
v.i. = verb intranzitiv
v.t. = verb tranzitiv

A

accipĭo, -ĕre, accēpi *v.t.* – a primi
acies, -ēi *s.f.* – 1. linie de bătaie; 2. tăiș, ascuțișul (*unei săbii*); 3. (*fig.*) ascuțimea (minții, a vederii)
acus, -ūs *s.f.* – ac
acūtus, -a, -um *adj.* – ascuțit
ad (+ *Ac.*) – la, pentru
adest < adsum, -esse, -fui *v.i.* a fi (prezent)
adĭmo, -ĕre, -ēmi *v.t.* – 1. a lua; 2. a interzice cuiva ceva
advenĭo, -īre, -vēni *v.i.* – a ajunge
advento, -āre, -āvi *v.i.*– a se apropia
aedificĭum, -ĭi *s.n.* – construcție, clădire
aedīlis, -is *s.m.* – edil
aedilītas, -ātis *s.f.*– edilitate
aegrōtus, -i *s.m.*– bolnav
aegrōtus, -a, -um *adj.*– bolnav
Aegyptus, -i *s.f.* – Egipt
aenigma, -ătis *s.n.* – enigmă, ghicitoare
aerarĭum, -ĭi *s.n.* – tezaur
aestas, -ātis *s.f.* – vară
aestus, -ūs *s.m.*– arșița (verii)
ager publĭcus, agri publici *s.m.* – ogor public
ago, -ĕre, ēgi *v.t.* – a acționa, a face
agricŏla, -ae *s.m.* – agricultor
ala, -ae *s.f.* – aripă
Alba Lŏnga, -ae – Alba Longa (*cetate întemeiată de Ascanius în Latium*)
Albānus, -i *s.m.* – alban (*locuitor în Alba Longa*)

altarĭa, -ĭum *s.n. pl.*– altar
alter, -ĕra, -ĕrum *pron. nehot.*– celălalt, altul
altus, -a, -um *adj.* – înalt; adânc
alvĕus, -i *s.m.* – albie
amnis, -is *s.m.* – curs de apă
amoenĭtas, -ātis *s.f.* – farmec
Amulĭus, -ĭi *s.m.* – Amulius (*fratele regelui, care-i uzurpă tronul regelui Numitor*)
Anchīses, -ae *s.m.* – Anchises (*tatăl lui Aeneas; va muri în timpul călătoriei acestuia*)
ancīle, -is *s.n.* – 1. scut sfânt; 2. scut oval
anĭmal, -is *s.n.* (*fals imparisilabic*) – făptură, animal
anĭmus, -i *s.m.* – suflet
ante *prep.* (+ *Ac.*) – înainte
antīquus, -qua, -quum *adj.* – antic, vechi, străvechi
aperĭo, -īre, aperŭi *v.t.* – a deschide
apparĕo, -ēre, -parŭi *vb.* – a apărea, a (se) arăta
appello, -āre, -āvi *v.t.* – a numi
Aprīlis, -is *s.m.* – (luna) aprilie
apud *prep.* (+ *Ac.*) – la
arbor, -ŏris *s.f.* – arbore
arcus, -ūs *s.m.* – arc
ardĕo, -ēre, arsi *v.i.* – a arde, a fi în flăcări
arma, -ōrum *s.n. pl.* – arme (de apărare)
aro, -āre, -āvi *v.t.* – a ara
ars, artis *s.f.* – 1. meşteşug; 2. artă
arundo, -ĭnis *s.f.* – nai, fluier
as, assis *s.m.* – as (*monedă de bronz, cu valoare mică*)
Ascanĭus Iulus *s.m.* – Ascanius Iulus (*fiul lui Aeneas şi al Creusei*)
assiduus, -a, -um *adj. s.m.* – bogat
assidŭi, -ōrum *s.m. pl.* – cei cu domiciliu şi înscrişi în clasa contribuabililor, cetăţenii cu stare
asylum, -i *s.n.* – loc inviolabil, refugiu
attonĭtus, -a, -um *adj.* – înlemnit
auctorĭtas, -ātis *s.f.* – 1. autoritate, prestigiu, influenţă; 2. autoritate sacralizată
audax, -ācis *adj.* – îndrăzneţ, curajos
audĭo, -īre, -īvi *v.t.* – a auzi, a asculta
augeo, -ēre, auxi *v.t.* – a spori, a creşte, a mări
augur, -ŭris *s.m.* – augur, ghicitor, prevestitor
aurĕus, -a, -um *adj.* – de aur, aurit
aut *conj.* – sau
austērus, -a, -um *adj.* – 1. aspru; 2. (*fig.*) sever
autem *conj.* – însă
avis, -is *s.f.* – pasăre
avus, -i *s.m.* – bunic, strămoş

B

beātus, -a, -um *adj.* – fericit
bellum, -i *s.n.* – război
bene *adv.* – bine
benignĭtas, -ātis *s.f.* – 1. bunăvoinţă; 2. generozitate
bĭbo, -ĕre, bĭbī *v.t.* – a bea
bonus, -a, -um *adj.* – bun
breviarĭum, -ĭi *s.n.* – 1. privire generală; 2. compendiu
brutus, -a, -um *adj.* – nătâng, smintit; necioplit

C

cado, -ĕre, cecĭdi *v.i.* – a cădea
caedo, -ĕre, cecĭdi *vt.* – a lovi, a ucide
cedo, -ĕre, cessi *v.i.* şi *v.t.* – 1. a se retrage; a ceda
candĭdus, -a, -um *adj.* – alb strălucitor
canis, -is *s.m.* – câine
cano, -ĕre, cecĭni *v.t.* – a cânta
cantĭcum, -i *s.n.* – cântec
canto, -āre, -āvi *v.t.* – a cânta

cantus, -ūs, *s.m.* – cântec
capĭo, -ĕre, cēpi *v.t.* – a lua
capitōlium, -i *s.n.* – capitol
captus, -ūs *s.m.* – prindere, capturare
carmen, -ĭnis (triumphāle) *s.n.* – 1. poezie, cântec; 2. marş triumfal
caveo, -ēre, cāvi *v.t.* şi *v.i.* – a se păzi de, a se feri de, a evita
cedo, -ĕre, -cessi *v.t.* – a ceda
Celĕres, -um *s.m. pl.* – „cei iuţi": (cei trei sute de) cavaleri (*din garda de corp a lui Romŭlus*)
censor, -ōris *s.m.* – cenzor
censura, -ae *s.f.* – cenzura
centum *num. nedecl.* – o sută
centurĭa, -ae *s.f.* – 1. (*mil.*) centurie de cavaleri (o sută) sau pedestraşi; 2. centurie (*una dintre cele o sută nouăzeci şi trei de unităţi reunind cetăţeni cu drept de vot, din timpul lui Servius Tullius*)
centuriātus, -a, -um *adj.* – distribuit, dispus pe centurii (câte o sută de oameni)
Cerbĕrus, -i *s.m.* – Cerber (*câinele care păzea împărăţia morţilor, reprezentat cu trei capete de câine, coadă de şarpe şi şerpi pe spate*)
Cerealĭa, -ĭum *s.n. pl.* – Cerealii (*sărbători dedicate zeiţei Ceres*)
cerealis, -e *adj.* – referitor la Ceres
Cerer, -ĕris *s.f.* – Ceres
Cicĕro, -ōnis *s.m.* – Cicero (*marele orator din secolul I a.Chr.*)
circum *adv.* – jur-împrejur
circumdo, -āre, -dĕdi *v.t.* – a înconjura, a încinge
civis, -is *s.m.* – cetăţean
civitas, -ātis *s.f.* – cetate
clārē *adv.* – limpede, clar
claritas, -atis, *s.f.* – luminozitate
clarus, -a, -um *adj.* – 1. limpede, senin; 2. vestit
classĭco canĕre – a da semnalul cântând din trompetă
cliens, -ntis *s.m.* – client (*cetăţean în relaţie de clientelă cu patronus*)
cloāca, -ae *s.f.* – canal de scurgere, cloacă
Cloāca Maxĭma – marele canal de scurgere în Tibru
coclĕa, -ae *s.f.* – melc
cogĭto, -āre, -āvi *v.i.* – a cugeta, a gândi
cognosco, -ĕre, cognovi *v.t.* – a cunoaşte
cogo, -ĕre, coēgi *v.t.* – a strânge, a aduna
Collatīnus, -i *s.m.* – Collatinus (*soţul Lucreţiei, pentru scurt timp colegul de consulat al lui Brutus*)
collēga, -ae *s.m.* – 1. coleg (într-o magistratură); 2. tovarăş, coleg
collis, -is *s.m.* – colină
colo, -ĕre, colŭi *v.t.* – 1. a cultiva; 2. a cinsti
comitĭa centuriata *s.n. pl.* – adunările centuriate (*adunări ale poporului în care se vota pe centurii*)
comitĭa curiata *s.n. pl.* – adunările curiate (*adunări ale poporului în cadrul celor treizeci de curii*)
comitĭa tribūta *s.n. pl.* – adunări ale poporului (*în care se vota pe triburi*)
comitĭum, -ĭi *s.n.* – adunare
commercĭum, -ĭi *s.n.* – comerţ
compăro, -āre, -āvi *v.t.* – a pregăti
compello, -ĕre, -pŭli *v.t.* – a sili să se retragă
concilĭa (plebis) *s.n. pl.* – adunări ale plebei (*cu drept de a emite plebiscite*)
concĭto, -āre, -āvi *v.t.* – a aţâţa, a incita
conclamo, -āre, -āvi *v.t.* – a striga
concurro, -ĕre, concurri *v.i.* – a alerga cu toţii
concursus, -ūs *s.m.* – 1. (*mil.*) ciocnire, asalt, atac; 2. întâlnire
condo, -ĕre, condĭdi *v.t.* – a întemeia
consilĭum, -ii *s.n.* – adunare, sfat
consisto, -ĕre, consisti *v.i.* – a sta pe loc, a se opri
conspectus, -ūs *s.m.* – privire; (+ *Abl.*) sub privirile

conspicĭo, ĕre, -spexi, vt. – a vedea, a privi, a observa
constitŭo, -ĕre, -stitŭi *v.t.* – a fixa, a stabili
consolor, -āri, -atus sum *vt. dep.* – a consola
consulātus, -ūs *s.m.* – consulat
contendo, -ĕre, -tendi *v.i.* – a se îndrepta
conubĭum, -ĭi *s.n.* – căsătorie
convenĭo, -īre, -vēni *v.i.* – a se aduna, a se uni
convīva, -ae *s.m.* – comesean
copia, -ae *s.f.* – belşug, bogăţie
copiae, -ārum *s.f. pl.* – trupe militare
Corinthus, -i *s.f.* – Corint (*oraş în Grecia*)
cornu, -ūs *s.n.* – 1. corn (de animal, luna); 2. (mil.) flanc
corōna, -ae *s.f.* – coroană
corpus, -ŏris *s.n.* – trup, corp
credo, -ĕre, credĭdi *v.t.* – a crede
creo, -āre, -āvi *v.t.* – a crea, a înfiinţa
cresco, -ĕre, crēvi *v.i.* – a creşte, a spori, a se mări
Creusa, -ae *s.f.* – Creusa (*prima soţie a lui Aeneas, predestinată să rămână pentru totdeauna în pământul troian*)
cumŭlo, -āre, -āvi *v.t.* – a aduna grămadă
cunctor, -āri *v.i.* – a zăbovi, a ezita
cupīdo, -ĭnis *s.f.* – dorinţă
cupĭo, -ĕre, cupīvi *v.t.* – a dori
curia, -ae *s.f.* – curie (*diviziune a poporului roman instituită în vremea lui Romulus– avea caracter politic şi religios*)
cursus, -ūs *s.m.* – alergare, cursă, fugă
cursus honōrum *s.m.* – drumul onorurilor; trepte ale magistraturilor

D

de *prep.* (+ *Abl.*) – despre, de
debilito, -āre, -āvi vt. – a slăbi, a sfârşi de puteri
decīdo, -ĕre, -ĭdi *v.t.* – a cădea
degusto, -āre, -āvi *v.t.* – a degusta
deinde *adv.* – apoi
deleo, -ēre, -ēvi *v.t.* – 1. a şterge; 2. a distruge, a răpune
delicĭae, -ārum *s.f. pl.* – plăceri, amuzament
descendo, -ĕre, descendī *v.i.* – a coborî
deus, -i *s.m.* – zeu
dextra (manus) *s.f.* – mâna dreaptă, dreapta
dico, -ĕre, dixi *v.t.* – a zice, a formula, a exprima
dictatūra, -ae *s.f.* – dictatură
dictum, -i *s.n.* – vorbă, cuvânt
dies, ēi *s.m.* şi *s.f.* – zi
dilectus, -ūs *s.m.* – recrutare
dīmĭco, -āre, -āvi *v.i.* – a lupta
dimitto, -ĕre, -mīsi *v.t.* – a trimite
discipŭlus, -i *s.m.* – elev
discipŭla, -ae, *s.f.* – eleva
disco, -ĕre, didĭci *v.t.* – a învăţa (prin efort propriu)
dissimĭlis, -e *adj.* – diferit, deosebit, neasemănător
diuturnĭtas, -ātis *s.f.* – durată îndelungată
divīsus, -a, -um *adj.* – împărţit
divus, -a, -um *adj.* – divin
Divus, -i *s.m.* – zeu, Divinul (*titlu dat împăraţilor după moarte*)
do, -āre, dĕdi *v.t.* – a da
doctē *adv.* – profesoral, în mod doct
dolĕo, -ēre, dolŭi *v.t.* – a suferi, a jeli
domĭnus, -i *s.m.* – stăpân
domus, -ūs *s.f.* – casă: *domi*, acasă; *domo* (Abl.) de acasă; (Ac. pl.) *domos*, *domus*; G. pl. *domuum*, *domorum*
dono, -āre, -āvi *v.t.* – a dărui
dormĭto, -āre, -āvi *v.i.* – a dormita, a moţăi
duco, -ĕre, duxi *v.t.* – a duce, a conduce
duo, duae, duo *num.* – doi
duodēcim *num.* – doisprezece
dux, ducis *s.m.* – comandant, general

E

edīco, -ĕre, -dixi *v.t.* – a decreta, a promulga un edict
edūco, -āre, -āvi *v.t.* – 1. a educa, a instrui; 2. a creşte
Egerĭa, -ae *s.f.* – (nimfa) Egeria (*sfătuitoarea lui Numa*)
Elicĭus, -ĭi *s.m.* – „Cel care atrage fulgerul din cer" (*epitet al lui Iuppiter*)
eloquentia, -ae s.f. – elocvenţă, talent al vorbirii
en (+ *N.*) *interj.* – iată
eō *adv.* – acolo
epistŭla, -ae *s.f.* – epistolă, scrisoare
epŭlae, -ārum *s.f. pl.* – ospăţ, bucate
equus, -i *s.m.* – cal
erro, -āre, -āvi *v.t.* – a greşi
et *conj.* – şi
etiam *adv.* – chiar şi
Etruscus, -i *s.m.* – etrusc
evado, -ĕre, evādi *v.i.* – a ataca, a scăpa
exemplum, -i *s.n.* – exemplu
exercĭtus, -ūs *s.m.* – armată
exĭgo, -ĕre, exēgi *v.t.* – a termina, a desăvârşi
expello, -ĕre, -pŭli *v.t.* – a alunga, a izgoni
extraordinārĭus, -a, -um *adj.* – neobişnuit, extraordinar

F

fabŭla, -ae *s.f.* – 1. poveste, istorisire, legendă; 2. piesă de teatru
fabŭlātĭo, -ōnis *s.f.* – povestire, poveste
fabulōsus, -a, -um *adj.* – fabulos, despre care se vorbeşte mult
facies, -ēi *s.f.* – faţă
facĭlis -e *adj.* – uşor
facĭo, -ĕre, fēci *v.t.* – a face, a săvârşi, a acţiona
facultas, -ātis *s.f.* – posibilitate
fama, -ae *s.f.* – faimă, renume
fas *nedeclin.* – 1. fapt permis, hotărât de zei; 2. (*expr.*) *fas est* este permis de zei
fasces, -ĭum *s.m. pl.* – fascii (*mănunchi de nuiele, cu o secure fixată la mijloc*); *cum securĭbus*, cu securi
fascis, -is *s.m.* – mănunchi, snop de nuiele
fastus, -a, -um *adj.* (+ *dies*) – favorabil, prielnic (pentru judecată)
februa, -ōrum *s.n. pl.* – sărbători ale purificării (*ţinute în februarie*)
Februarĭus, -ĭi *s.m.* – (luna) februarie
fēlēs, -is *s.f.* – pisică
femĭna, -ae *s.f.* – femeie
fera, -ae *s.f.* – fiară
ferĭae, -ārum *s.f. pl.* – zile de sărbătoare, sărbători
ferĭo, -īre, -ivi *v.t.* – 1. a lovi; 2. a încheia (un tratat de pace)
fero, ferre, tŭli *v.t.* – a purta; (*expr.*) ~ *oscŭlum* a săruta
ferreus, -a, -um, *adj.* – de fier
fert < fero, ferre, tŭli– a purta, a aduce
fervesco, -ĕre *v.i.* – a începe să fiarbă
fervĭdus, -a, -um *adj.* – fierbinte
finio, -īre, -īvi *v.t.* – a termina, a sfârşi
finis, -is *s.m.* (uneori şi *s.f.*)– 1. (*sg.*) graniţă, hotar; 2. (*pl.*) teritoriu; 3. sfârşit
flāmĕn, -ĭnis *s.m.* – flamin (*preot al unui cult*)
flāmĕn Diālis *s.m.* – flamin al lui Iuppiter
flāmĕn Martiālis *s.m.* – flamin al lui Marte
flāmĕn Quirinālis *s.m.* – flamin al lui Quirĭnus-Romŭlus
flos, flōris *s.m.* – floare
floscŭlus, -i *s.m.* – floricică
flumen, -ĭnis *s.n.* – 1. apă curgătoare; 2. fluviu
focŭlus, -i *s.m.* – 1.vas cu jăratec pentru jertfă; vatră mică 2. foc

foedus, -ĕris *s.n.* – tratat, alianță
folĭum, -ĭi *s.n.* – frunză, foaie
fons, -ntis *s.m.* și *f.*– izvor
forte *adv.* – din întâmplare
fortitūdo, -ĭnis *s.f.* – tărie de caracter, vitejie
fortūna, -ae *s.f.* – soartă, noroc
Fortūna, -ae *s.f.* – (zeița) Fortuna (~ *Bona* „soarta cea bună"; ~ *Mala* „soarta cea rea")
forum, -i *s.n.* – for
fragĭlis, -e *adj.* – fragil, șubred
fructus, -ūs *s.m.* – fruct
fugĭo, -ĕre, fūgi *v.i.* și *v.t.* – a fugi; a fugi de ceva, a se feri (+ Ac.)
fulmen, -ĭnis *s.n.* – fulger
fulvus, -a, -um *adj.* – galben-arămiu
futūrus, -a, -um *adj.* – care va fi, viitor

G

gaudĭum, -ĭi *s.n.* – bucurie
gaudĕo, -ēre, gavisus sum *v.i.* – a se bucura
gelu, -ūs *s.n.* – ger
gens, -ntis *s.f.* – gintă
genu, -ūs *s.n.* – genunchi
gero, -ĕre, gessi *v.t.* – a purta
glacies, -ēi *s.f.* – gheață
gracĭlis, -e *adj.* – grațios
Gradīvus, -i *s.m.* – epitet al lui Marte
gratĭam agĕre – a aduce mulțumiri
gravis, -e *adj.* – 1. greu, masiv, neprelucrat; 2. grav

H

habĕo, -ēre, habŭi *v.t.* – a avea
habĭto, -āre, -āvi *v.t.* și *v.i.* – a locui, a avea locuința în
Hannĭbal, -ălis *s.m.* – Hannibal
hastātus, -i *s.m.* – (*mil.*) soldat înarmat cu *hasta* „suliță"
hĕri *adv.* – ieri
hīc *adv.* – aici
Hierōnўmus, -i *s.m.* – Hierōnўmus (*tiran al Syracusei, colonie a Corintului*)
hīnc *adv.* – 1. de-aici (*loc*); 2. din acest moment (*timp*)
hodīe *adv.* – astăzi
homo novus– om nou (*fără strămoși ilustri; cel dintâi din familia sa care a obținut demnități curule: edilitate, pretură, consulat*)
honestus, -a, -um *adj.* – cinstit, onest
honor, -ōris *s.m.* – 1. onoare, cinstire; 2. magistratură
hortus, -i *s.m.* – grădină
hostis, -is, *s.m.* – dușman
humĭlis, -e *adj.* – umil

I

iacĭo, -ĕre, iēci *v.t.* – a azvârli
iam *adj.* – mai, deja
ianŭa, -ae *s.f.* – poartă
Ianuarĭus, -ĭi *s.m.* – (luna) ianuarie
Ianus, -i *s.m.* – Ianus (*zeul porților*); *Bifrons* „cu două chipuri"
idcirco *adv.* – de aceea, pentru acest motiv
Idus, -ŭum *s.f. pl.* – ide (*ziua de 15 în lunile martie, mai, iulie, octombrie și ziua de 13 în lunile celelalte*)
illustris, -e *adj.* – vestit, ilustru
imber, -bris *s.m.* – ploaie (torențială)
impavĭdus, -a, -um *adj.* – neînfricat
imperĭum, -ĭi *s.n.* – putere supremă, învestire cu putere mare, dreptul de a comanda, de a avea autoritate (*politică, militară*)

impetus, -ūs *s.m.* – 1. asalt, atac; 2. violență; 3. avânt
implōro, -āre, -āvi *v.t.* – a implora, a stărui cu rugăminți
incipĭo, -ĕre, incēpi *v.t.* – a începe
incŏla, -ae *s.m.* – locuitor
incunabŭla, -ōrum *s.n. pl.* – 1. scutece; 2. (*fig.*) leagăn
incūs, -ūdis *s.f.* – nicovală
index, -ĭcis, *s.m.* – chezaș
industrĭa, -ae *s.f.* – hărnicie
infestus, -a, -um *adj.* – dușmănos (+ D); pornit împotriva (in + Ac.); (de + *Abl.*)
inhonestus, -a, -um *adj.* – necinstit
inicĭo, -ĕre, iniēci *v.t.* – a arunca în, a pune peste (+ *D., Ac.*)
initĭum, -ii *s.n.* – început
iniurĭa, -ae *s.f.* – nedreptate, josnicie
inquit – zice
insignis, -e *adj.* – 1. însemnat; 2. deosebit, remarcabil
instituo, -ĕre, -stitŭi *v.t.* – a fixa, a hotărî, a stabili
intĕger, -gra, -grum *adj.* – neatins, intact, teafăr
intellĕgens/intellĭgens, -ntis *Part. prez.* și *adj.* – 1. inteligent; 2. cunoscător
intellĕgo, -ĕre, -lexi *v.t.* – a înțelege, a pricepe
interficio, -ĕre, -fēci *v.t.* – a ucide, a omorî
interrogo, -āre, -āvi *v.t.* – a întreba
intervenĭo, -īre, -vēni *v.i.* – a interveni (în)
invenio, -īre, -veni *v.t.* – a găsi
ipse, ipsa, ipsum *pron.* – însuși
irātus, -a, -um *adj.* – mâniat, supărat
ita *adv.* – astfel
iubĕo, -ēre, iussi *v.t.* – a porunci (ceva cuiva)
iudex, -ĭcis *s.m.* – judecător
iudĭcĭum, -ii *s.n.* – judecată; părere
iudĭco, -āre, -āvi *v.t.* – a considera, a judeca
Iulĭus, -ii *s.m.* – luna iulie
iunĭor, -ōris *adj.* – mai tânăr; fiul „cel tânăr"
Iunĭus, -ii *s.m.* – luna iunie
Iuno, -ōnis *s.m.* – Iuno(na) (*zeița căsătoriei*)
Iuppĭter, Iovis *s.m.* – Iuppiter (*marele zeu al cerului*)
ius, iuris *s.n.* – drept (*termen juridic*)
iussum, -i *s.n.* – ordin, hotărâre, decizie
iussus, -ūs *s.m.* – poruncă, ordin
iuvĕnis, -is *s.m.* – tânăr
iuventus, -ūtis *s.f.* – 1. tineret, tinerime; 2. tinerețe
iuvo, -are, iuvi *vt.* – a ajuta

K

Kalendae (calendae) -ārum *s.f. pl.* – calende (*prima zi a lunii*); *ad Kalendas Graecas* la calendele grecești (adică: niciodată, pentru că grecii nu aveau calende)

L

labōro, -āre, -āvi *v.t.* – a lucra, a munci
lacus, -ūs *s.m.* – lac
laetus, -a, -um *adj.* – vesel
Lares, -um, (uneori) -ĭum *s.m. pl.* – larii (*divinități ale casei*)
latericĭus, -a, -um *adj.* – de cărămidă
laurus, -i *s.f.* – laur (*arbust consacrat lui Apollo*)
lectĭo, -ōnis *s.f.* – lecție
legionarĭus, -ii *s.m.* – soldat legionar
lego, -ĕre, lēgi *v.t.* – a culege; a citi
levo, -āre, -āvi *v.t.* – 1. a ridica; 2. a ușura
lex, legis *s.f.* – lege
liber, -ĕra, -ĕrum *adj.* – liber, de condiție liberă
liber, libri *s.m.* – carte
lĭbĕri, -ōrum *s.m. pl.* – copii
libertas, -ātis *s.f.* – libertate
lictor, -ōris *s.m.* – lictor (*însoțitor al unui înalt magistrat; era înarmat cu fascie,*

un mănunchi de nuiele, în care era înfiptă o secure cu două tăişuri)
lineamentum, -i, *sn.* – contur, linie
littĕra, -ae *s.f.* – literă; *pl.* scrisoare
locuplētes, -um *s.m.* – cei bogaţi în pământuri, latifundiarii
longus, -a, -um *adj.* – lung, îndelungat
lucĕo, -ēre, luxi *v.i.* – a lumina
Lucilĭus, -ĭi *s.m.* – Luciliu(s)
Lucŭmo (Lucŭmōn), -ōnis *s.m.* – lucumon (*şef la Roma, cu rang de „rege", din cele douăsprezece confederaţii etrusce*)
lucus, -i *s.m.* – crâng sfânt, dumbravă (consacrată unei divinităţi)
ludus, -i *s.m.* – 1. şcoală; 2. joc (*de circ, de gladiatori*)
lumen, -ĭnis *s.n.* – 1. lumină; 2. lampă
lūsus, -ūs *s.m.* – joc
lux, lucis *s.f.* – 1. lumină; 2. viaţă
lyra, -ae *s.f.* – liră

M

magister, -tri *s.m.* – magistru, profesor
magistra, -ae *s.f.* – magistră, îndrumătoare
magistrātus, -ūs *s.m.* – magistrat; magistratură
magnificentĭa, -ae *s.f.* – generozitate; noblеţe sufletească
Maĭa, -ae *s.f.* – (zeiţa) Maia
Maĭus, -i *s.m.* – (luna) mai
mallĕus, -i *s.m.* – ciocan, măciucă
mălum, -i *s.n.* – rău; nenorocire
mālum, -i *s.n.* – măr
mălus, -a, -um *adj.* – nefast, rău; de proastă calitate.
manĕo, -ēre, mansi *v.i.* şi *v.t.* – a rămâne, a aştepta
manus, -ūs *s.f.* – mână
Mars, -tis *s.m.* – (zeul) Marte
Martĭus, -ii *s.m.* – luna martie
marĭtus, -i *s.m.* – soţ
Maxĭmus *adj.* – „Cel mai Mare, Preamăritul" (*epitet al lui Iuppiter*)
medĭcus, -i *s.m.* – medic
Medusa, -ae *s.f.* – Meduza (*singura muritoare dintre Gorgone*)
melĭcus, -a, -um *adj.* – muzical, armonios
mens, mentis *s.f.* – minte, gând
meto, -ĕre *v.t.* – a secera, a recolta
metus, -ūs, *s.m.* – teamă
miles, -ĭtis *s.m.* – militar, soldat
militĭa, -ae *s.f.* – militărie
mirābĭlis, -e *adj.* – de mirare, miraculos
miracŭlum, -i *s.n.* – miracol, minune
mirifĭcus, -a, -um *adj.* – minunat, miraculos
mirus, -a, -um *adj.* – miraculos, de mirare
misĕr, -ĕra, -ĕrum *adj.* – sărman, nefericit
modestĭa, -ae *s.f.* – cumpătare
molestus, -a, -um *adj.* – împovărat de, neplăcut (din cauza), supărător
monĕo, -ēre, monŭi *v.t.* – a sfătui, a îndemna
mons, montis *s.m.* – munte
monstro, -āre, -āvi *v.t.* – a arăta
monumentum, -i *s.n.* – 1. amintire; 2. monument; 3. document, operă
mortālis, -e *adj.* – muritor
mos, moris *s.m.* – obicei; (*frecv. pl.*); moravuri, caracter, conduită
mulĭer, -ĕris *s.f.* – femeie
mundus, -i *s.m.* – 1. univers; cer; 2. omenire, lume; 3. lumea infernală, infern
musĭcus, -a, -um *adj.* – muzical, armonios
mustum, -i *s.n.* – must

N

nauta, -ae *s.m.* – navigator, corăbier
ne (+ *Conj. perf.*) – (*interdicţie*) să nu...

-ne (*enclitic*) *partic. interog.* – oare?
nefastus, -a, -um *adj.* – 1. de rău augur; 2. (+ *dies*) zi în care erau interzise activitățile publice
neglĕgens, -ntis *adj.* – neglijent, neatent
nescĭus, -a, -um *adj.* – neștiutor
nobĭlis, -e *adj.* – 1. recunoscut, vestit; 2. nobil
noctŭa, -ae *s.f.* – bufniță
nomen, -ĭnis *s.n.* – nume
notus, -a, -um *adj.* – cunoscut
novus, -a, -um *adj.* – nou
num *adv. inter.* – oare?
Numĭtor, -ōris *s.m.* – Numitor (*fiul regelui Proca, rege în Alba Longa*)
nunc *adv.* – acum
nurus, -ūs *s.f.* – noră
nutrio, -īre, -īvi *v.t.* – a hrăni, a alimenta
nux, nucis *s.f.* – nucă; (*fig.*) micz

O

obvenĭo, -īre, -vēni *v.i.* – a-i veni (în cale), a-i pica înainte
occĭdo, -ĕre, occĭdi *v.i.* – a pieri
occīdo, -ĕre, occīdi *v.t.* – a ucide, a omorî
occŭpo, -āre, -āvi *v.t.* – a ocupa
odĭum, -ĭi *s.n.* – ură
olim *adv.* – odinioară
omnis, -e *adj.* – tot
operĭo, -īre, -crŭi *v.t.* – 1. a închide; 2. a acoperi
optimātes, -um și -ĭum *s.m. pl.* – optimații (*aristocrații*)
Optĭmus *adj.* – „Preabunul" (*epitet al lui Iuppiter*)
opto, -āre, -āvi *v.t.* – a dori
opus, -ĕris *s.n.* – 1. lucrare; 2. operă
ordinarĭus, -a, -um *adj.* – obișnuit
orĭgo, -ĭnis *s.f.* – origine
os, ossis *s.n.* – os; (*frecv. pl.*) ossa
oscŭlŭm, -i *s.n.* – sărut
otĭum, -ĭi *s.n.* – lenc; tihnă; inactivitate

P

Paganalĭa, -ĭum *s.n. pl.* – Paganalii (*sărbătoarea rustică a încolțirii grâului*)
pagus, -i *s.m.* – sat, cătun
pando, -ĕre, pandi *v.t.* – a desface, a întinde (în aer)
parco, -ĕre, pĕpĕrci *v.i.* (+ *D.*) – a cruța
parens, -ntis *s.m.f.* – părinte
parĕo, -ēre, parŭi *v.i.* – a se supune
parĭo, -ĕre, pĕpĕri *v.t.* – a naște, a da naștere
paro, -āre, -āvi *v.t.* – a pregăti
pars, -tis *s.f.* – parte
parvus, -a, -um *adj.* – mic
patĕr, -tris *s.m.* – tată
pater familĭas *s.m.* – capul familiei
patientĭa, -ae *s.f.* – răbdare
patres, -um *s.m.* – patricieni, senatori
patrōnus, -i *s.m.* – patron, protector
paulum *adv.* – puțin
pavo, -ōnis *s.m.* – păun
pax, pacis *s.f.* – pace
Pegasus, -i *s.m.* – Pegas
Penātes, -ĭum *s.m. pl.* – penații (*divinități ale căminului*)
penurĭa, -ae *s.f.* – lipsă, sărăcie
per *prep.* (+ *Ac.*) – prin (timp, spațiu, instrument)
perfectus, -a, -um *adj.* – desăvârșit, perfect
perītia, -ae *s.f.* – cunoaștere, știință
perspĭcax, -ācis *adj.* – perspicace
pervenĭo, -īre, -vēni *v.i.* – a ajunge
peto, -ĕre, -īvi *v.t.* – a căuta (să atingă); a cere
philŏsŏphus, -i *s.m.* – filosof
pilus, -i *s.m.* – manipul de sulițași (*înarmați cu* pilum *„suliță"*)

pingŭis, -e *adj.* – gras; bogat, încărcat
pinus, -ūs (-i) *s.f.* – pin
pirus, -i *s.f.* – păr (*pom*)
piscis, -is *s.m.* – peşte
placĕo, -ēre, placŭi *v.i.* – a fi pe plac, a plăcea
plebes, -ēi *s.f.* – plebe (*popor de rând*)
plebiscītum, -i *s.n.* – decizie a plebei, a poporului
plebs, -is *s.f.* – plebe
plus *adv.* – mai mult
poĕta, -ae *s.m.* – poet
pōmum, -i *s.n.* – 1. poamă, fruct
pomus, -i *s.f.* – pom fructifer
pontīfex, -fĭcis *s.m.* – pontif, pontifice
Pontīfex maxīmus *s.m.* – pontif, pontifice, mare-preot
populus, -i *s.m.* – popor
populāres, -ĭum *s.m. pl.* – populării (*partizanii poporului, democraţii*)
Porsenna, -ae *s.m.* – Porsenna (*rege etrusc, secolul al VI-lea a.Chr.*)
porto, -āre, -āvi *v.t.* – a purta, a duce
possum, posse, potui *v.t.* – a putea
post *prep.* (+ *Ac.*) – după (timp, spaţiu)
postĕā *adv.* – după aceea, apoi
postrēmo *adv.* – în cele din urmă, la sfârşit
potestas, -ātis *s.f.* – putere (legală)
praebĕo, -ēre, -bŭi *v.t.* – a oferi
praeceptum, -i *s.n.* – sfat
praesens, -ntis *adj.* (praesum) – care este prezent, de faţă
praetor, -ōris *s.m.* – pretor
Priămus, -i *s.m.* – Priam (*regele Troiei*)
primigenĭus, -a, -um *adj.* – primar, primnăscut
primipīlus, -i *s.m.* – primipil (cel mai înalt grad de centurion)
primō *adv.* – la început, mai întâi
primōres, -um *s.m. pl.* – 1. fruntaşi (în rang); 2. luptători din prima linie
primōris, -e *adj.* – cel dintâi, de prim rang
princeps, -ĭpis *adj.* şi *s.m.* – 1. cel dintâi, fruntaş; 2. şeful suprem al statului; 3. soldat din prima linie
pro *prep.* (+ *Abl.*) – 1. în loc de; 2. pentru
Proca, -ae *s.m.* – Proca (*rege în Alba Longa, urmaş la tron al lui Iulus Ascanius*)
procul *adv.* – departe
proletarĭus, -ĭi *s.m.* – sărac (singura avere fiind *proles* „copiii")
prorogatĭo, -ōnis *s.f.* – prelungire; amânare
prospĕrus, -a, -um *adj.* – favorabil, norocos, bun, înfloritor, prosper
Provincĭa, -ae *s.f.* – Gallia Narbonensis
provocātio, -ōnis *s.f.* – apel (*făcut la adunarea poporului, împotriva sentinţei a unui magistrat*)
puella, -ae *s.f.* – fată, copilă
puer, -i *s.m.* – copil, băiat
pulcher, -ra, -rum *adj.* – frumos
punĭo, -īre, -īvi *v.t.* – a pedepsi

Q

quaero, -ĕre, -sīvi *v.t.* – a căuta să obţină
quaestor, -ōris *s.m.* – questor
quaestura, -ae *s.f.* – questură
quam *adv.* – ca, decât
quare *adv. interog.* – de ce
-que *conj. encl.* – şi
quercus, -ūs *s.f.* – stejar
queror, quĕri, questus sum *v.t.* şi *v.i. dep.* – a se plânge de
qui, quae, quod *pron. rel.* – care
quidam *pron. nehot.* – un oarecare
Quirīnus, -i *s.m.* – numele lui Romulus (*după apoteoza sa*)
Quirīnus (collis) *s.m.* – colina lui Quirinus, Quirinalis, Quirinal
Quirītes, -ĭum (-um) *s.m. pl.* – quiriţi (*cetăţeni romani cu toate drepturile politice şi militare*)

quō *adv.* – încotro, unde (*după verb de mișcare*)
quot *pron. indecl.* – câți, câte

R

rapīo, -ĕre, rapŭi *v.t.* – a răpi, a lua
raptus, -ūs *s.m.* – răpire
rarō *adv.* – rar, arareori
rectē *adv.* – bine, corect
regio, -ōnis *s.f.* – regiune
regĭus, -a, -um *adj.* – regal
regnum, -i *s.n.* – domnie, regat
relinquo, -ĕre, relīqui *v.t.* – a părăsi, a lăsa în urmă
repente *adv.* – pe neașteptate
res, rēi *s.f.* – lucru, situație, faptă
resisto, -ĕre, -sīsti *v.i.* – a rezista
respondĕo, -ēre, respondi *v.t.* – a răspunde
responsum, -i *s.n.* – răspuns
respublica, reipublicae *s.f.* – lucru public, stat, republică
rex (sacrōrum) *s.m.* – rege (*conducător) de ceremonii sacre* (*în timpul republicii*)
ripa, -ae *s.f.* – mal, râpă
rosa, -ae *s.f.* – trandafir
rotundo, -āre, -āvi *v.t.* – a rotunji
Rubĭco (Rubĭcōn), -ōnis *s.m.* – Rubicon (*râu care era hotarul natural dintre Italia și Gallia Cisalpina*)
ruber, rubra, rubrum *adj.* – roșu, înroșit
rubesco, -ĕre, rubŭi *v.i.* – a se înroși
rubor, -ōris *s.m.* – 1. culoare roșie; 2. roșire, roșeală; rușine
rumor, -ōris *s.m.* – rumoare, zarvă, zgomot
rumpo, -ĕre, rūpi *v.t.* – a rupe

S

sacer, sacra, sacrum *adj.* – 1. sacru; 2. blestemat
sacerdōs, -ōtis *s.m.* – preot
sacrātus, -a, -um *adj.* – sacru, consacrat
saepē *adv.* – adesea
Saliāris, -e *adj.* – referitor la salii, saliar
Salĭi, -ōrum *s.m. pl.* – preoți salieni (*slujeau zeului Marte*)
salio, -īre, -īvi *v.i.* – a sări
sano, -āre, -āvi *v.t.* – a însănătoși
sapĭens, -entis *s.m.* – înțelept
sapĭenter *adv.* – în mod înțelept
Saturnalĭa, -ĭum *s.n. pl.* – Saturnaliile (*sărbători rustice dedicate lui Saturn care începeau la 17 decembrie și țineau mai multe zile*)
sceptrum, -i *s.n.* – sceptru
scientia, -ae *s.f.* – știință
scio, -īre, scīvi *v.t.* – a ști
scribo, -ĕre, scripsi *v.t.* – a scrie
scutum, -i *s.n.* – scut (mare ovoidal)
secretō *adv.* – pe ascuns
sed *conj.* – dar
sedeo, -ēre, sēdi *v.i.* – a ședea
sedŭlus, -a, -um *adj.* – silitor, harnic
seges, -ĕtis *s.f.* – holdă de grâu
sella, -ae *s.f.* – scaun, catedră
sella curulis *s.f.* – scaun curul (*destinat regelui, apoi magistraților*)
Sementivae, -ārum *s.f. pl.* – Sementive (*sărbători ale semințelor* [semen, -ĭnis], *ale semănatului*)
semper *adv.* – întotdeauna
senātor, -ōris *s.m.* – senator
senātus, -ūs *s.m.* – senat
sententia, -ae *s.f.* – părere
septimāna, -ae *s.f.* – săptămână
serva, -ae *s.f.* – sclavă
servus, -i *s.m.* – sclav
Sibylla, -ae *s.f.* – Sibylla (*profetesă și preoteasă a lui Apollo în templul din Delos*)
signum, -i *s.n.* – semn

Silvānus, -i *s.m.* – „Pădurceanul" (*epitet al lui Marte*)
simīlis, -e *adj.* – asemănător
sincērus, -a, -um (*sine cera* „fără ceară")– sincer, curat
sine *prep.* (+ *Abl.*) – fără
socius, -ii *s.m.* – însoțitor, asociat, părtaș, tovarăș
socrus, -ūs *s.f.* – soacră
sol, -is *s.m.* – soare
sollemnis, -e *adj.* – anual; sacru, solemn
solum, -i *s.n.* – sol, pământ
sors, -tis *s.f.* – 1. soartă, destin; 2. sorț(i) (*obiect cu un înscris, pus într-o urnă pentru a fi tras la sorți*); tragere la sorți
spectacŭlum, -i *s.n.* – spectacol
spero, -āre, -āvi *v.t.* – a spera
statim *adv.* – îndată
statūa, -ae *s.f.* – statuie
status, -ūs *s.m.* – situație
studĕo, -ēre, studŭi *v.i.* (+ *D.*) – a se ocupa cu; (*postclasic*) a studia
stultitĭa, -ae *s.f.* – prostie
suavis, -e *adj.* – gingaș
succĕdo, -ĕre, successi *v.i.* – a urma
suffragĭum, -ĭi *s.n.* – vot, sufragiu
sulcus, -i *s.m.* – brazdă
superbus, -a, -um *adj.* – orgolios, trufaș

T

tabŭla, -ae *s.f.* – tablă, tăbliță (*pe care erau înscrise cele douăsprezece legi*)
tacĕo, -ēre, tacŭi *v.i.* – a tăcea
tam *adv.* – atât, atâta
tamen *adv.* – totuși
tardĕ *adv.* – târziu
Tatĭus (Titus), -ĭi – Titus Tatius (*regele sabinilor, va domni împreună cu Romulus*)
tectum, -i *s.n.* – acoperiș
Tellus, -ūris *s.f.* – zeița Pământului (*divinitate telurică foarte veche*)
temperāntĭa, -ae *s.f.* – măsură, cumpătare
templum, -i *s.n.* – 1. templu; 2. porțiunea marcată de augur pe boltă cerească, în vederea luării auspiciilor
tempto, -āre, -āvi *v.t.* – a proba, a încerca să vadă
tempus, -ŏris *s.n.* – timp, vreme, epocă
tenĕo, -ēre, tenŭi *v.t.* – a ține, a deține
testis, -is *s.m.* – martor
texo, -ĕre, texŭi, *v.t.* – a țese
Tiberis, -is *s.m.* – Tibru
timĭdus, -a, -um *adj.* – timid
toga praetexta, -ae *s.f.* – togă pretextă (*togă tivită cu bandă de purpură, purtată de înalții magistrați*)
toga purpŭrea, -ae *s.f.* – togă de purpură (*veșmânt regal din purpură*)
traicĭo, -ĕre, -iĕci *v.t.* – a trece dincolo
trecenti, -ae, -a *num.* – trei sute
tres, trĭa *num.* – trei (G. *trium*, D., Abl. *trĭbus*)
triarĭus, -ĭi *s.m.* – soldat veteran (*din a treia linie*)
tribunatus, -ūs *sm.* – tribunat (*funcție de tribun al plebei sau militar*)
tribunicĭa potestas *s.f.* – putere acordată tribunilor (*consfințită prin instituția tribunatului*)
tribunicius, -a, -um *adj.* – tribunician, de tribun
tribūnus plebēi (plebis) *s.m.* – tribun al plebei (*apăra drepturile plebeilor*)
tribūtum, -i *s.n.* – tribut, impozit
tribus, -ūs *s.f.* – trib
tridens, -ntis *s.m.* – trident
trigemĭni, -ōrum *s.m. pl.* – trigemeni, trei gemeni
triginta *num.* – treizeci
triplex, -ĭcis *s.n.* – întreit, triplu; (*poet.*) trei
tunc *adv.* – atunci

U

ubertas, -ātis *s.f.* – rodnicie
ubi *adv.* – unde
Ultor, -ōris *s.m.* – „Răzbunătorul" (*epitet al lui Marte*)
unda, -ae *s.f.* – undă, val
unīcus, -a, -um *adj.* – unic, singular
urbs, urbis *s.f.* – oraș
ut *conj.* – (*Ind.*) când, îndată ce; deoarece; cum, după cum; (*Conj.*) să, ca să; încât; deși
uva, -ae *s.f.* – strugure
uxor, -ōris *s.f.* – soție

V

vae *interj.* – vai (+ *D.*)
valdē *adv.* – foarte
valīdus, -a, -um *adj.* – puternic, teafăr
vastus, -a, -um *adj.* – întins
venio, -īre, vēni *v.i.* – a veni
ventus, -i *s.m.* – vânt
ver, veris *s.n.* – primăvară
verbum, -i *s.n.* – cuvânt
vērē *adv.* – într-adevăr
verus, -a, -um *adj.* – adevărat
Vesta, -ae *s.f.* – Vesta (*divinitate ocrotitoare a focului din vatră*)
vestālēs, -ium *s.f. pl.* – vestale (*preotese ale Vestei*)
vexillum, -i *s.n.* – steag
vicīnus, -i *s.m.* – vecin
Victor, -ōris *s.m.* – „Victoriosul" (*epitet al lui Iuppiter*)
vicus, -i *s.m.* – sat
vidĕo, -ēre, vīdi *v.t.* – a vedea
villa, -ae *s.f.* – casă la țară; conac, fermă
vinco, -ĕre, vīci *v.t.* – a învinge
vir, viri *s.m.* – bărbat, viteaz, erou
viresco, -ĕre, virŭi *v.i.* – a începe să înverzească
virgo, -ĭnis *s.f.* – fată tânără, fecioară
vis, -is (*pl.* vires, -ĭum) *s.f.* – forță
vīso, -ĕre, vīsi *v.t.* – 1. a vedea atent, a examina; 2. a vizita
vita, -ae *s.f.* – viață
vivo, -ĕre, vixi *v.i.* – a trăi
voco, -āre, -āvi *v.t.* – a chema
volīto, -āre, -āvi *v.i.* – a zbura
volo, velle, volui *v.t.* – a voi, a vrea
volūmen, -ĭnis *s.n.* – sul de manuscris
vulneratus, -a, -um *adj.* – rănit

Recomandări pentru utilizarea manualului

Manualul pentru clasa a IX-a este conceput pentru o oră pe săptămână la Curriculum diferențiat.

În eventualitatea obținerii unei ore la CDS, se pot realiza mai multe teme propuse, și cunoștințele de gramatică se vor consolida corespunzător, facilitându-se realizarea unor sarcini de lucru cu grad sporit de atractivitate pentru elevi: *Mythologĭca* și *Pagĭna mea.*

Prezentul manual vizează segmentul școlar care a optat pentru prespecializarea filologie, interesat mai mult de problemele de gramatică. În acest scop, se va aborda textul latin suport, se vor rezolva exerciții incluse în rubrica A*d melĭus comprehendum*, fie în vederea repetării noțiunilor de morfologie și sintaxă studiate în clasa a VIII-a, fie în vederea însușirii cunoștințelor de gramatică noi. Rubrica *Discĭmus exercendo* oferă o gamă variată de exerciții, logic structurate. Primele două rubrici și ultimele trei sunt la dispoziția profesorului și elevului și pot fi utilizate creator, în funcție de nivelul clasei și capacitatea profesorului de a le integra și valorifica temele pentru acasă sau în cadrul unor proiecte.

În cazul elevilor de la specializarea socio-uman, se va acorda mai multă atenție evenimentelor istorice, explicării acestora (vezi primele două rubrici) și aprofundării lor, având ca suport un text latin ilustrativ.

Însușirea unor fundamente ale gramaticii latine, a unor termeni / sintagme devine indispensabilă în cazul „umaniștilor", mai ales când se realizează un permanent periplu (exercițiu) al conexiunilor: latină–română–limbi străine.

Deoarece predarea / învățarea limbii latine și a elementelor de cultură și civilizație greco-latină într-o oră săptămânal reprezintă un număr de ore minimal, s-au ales tipurile de activități cu caracter complex, cum sunt proiectul, jocul de roluri, teatrul școlar, pentru a-i obișnui pe elevi cu munca în echipă, cu utilizarea unor surse de informare suplimentară, cu tehnici de muncă intelectuală (de exemplu, consultarea dicționarului latin–român), o diversitate de forme de evaluare ce îmbină utilul cu plăcutul.

Deoarece manualul este destinat unui segment de populație școlară care a optat, în etapa prespecializării, pentru profilul uman, în centrul demersului didactic se află informația istorică și lingvistică „pigmentată" cu mituri și legende, cu moșteniri greco-latine în contemporaneitate.

Cu tact din partea profesorilor și cu perseverență din partea elevilor, obstacolele în calea însușirii noilor cunoștințe lingvistice și istorice pot fi depășite cu succes.

Alfabetul grecesc

minuscule	majuscule	corespondențe românești	denumirea grecească	transcrierea denumirii
α	Α	*a*	ἄλφα	alpha
β	Β	*b*	βῆτα	bēta
γ	Γ	*g*	γάμμα	gamma
δ	Δ	*d*	δέλτα	delta
ε	Ε	*e*	ἐ ψιλόν	e psilon
ζ	Ζ	*z*	ζῆτα	zeta
η	Η	*ē*	ἦτα	ēta
θ	Θ	*th*	θῆτα	thēta
ι	Ι	*i*	ἰῶτα	iōta
κ	Κ	*k, c*	κάππα	kappa
λ	Λ	*l*	λάμβδα	lambda
μ	Μ	*m*	μῦ	my
ν	Ν	*n*	νῦ	ny
ξ	Ξ	*x*	ξῖ	xi
ο	Ο	*o*	ὂ μικρόν	o micron
π	Π	*p*	πῖ	pi
ρ	Ρ	*r*	ῥῶ	rhō
σ, ς	Σ	*s*	σῖγμα	sigma
τ	Τ	*t*	ταῦ	tau
υ	Υ	*y*	ὗ ψιλόν	y psilon
φ	Φ	*ph(f)*	φῖ	phi
χ	Χ	*ch(h)*	χῖ	chi
ψ	Ψ	ps	ψῖ	psi
ω	Ω	*ō*	ὦ μέγα	o mega

LATINĂ CINE CITEȘTE CARTEA ASTA SĂ
rugă pulo

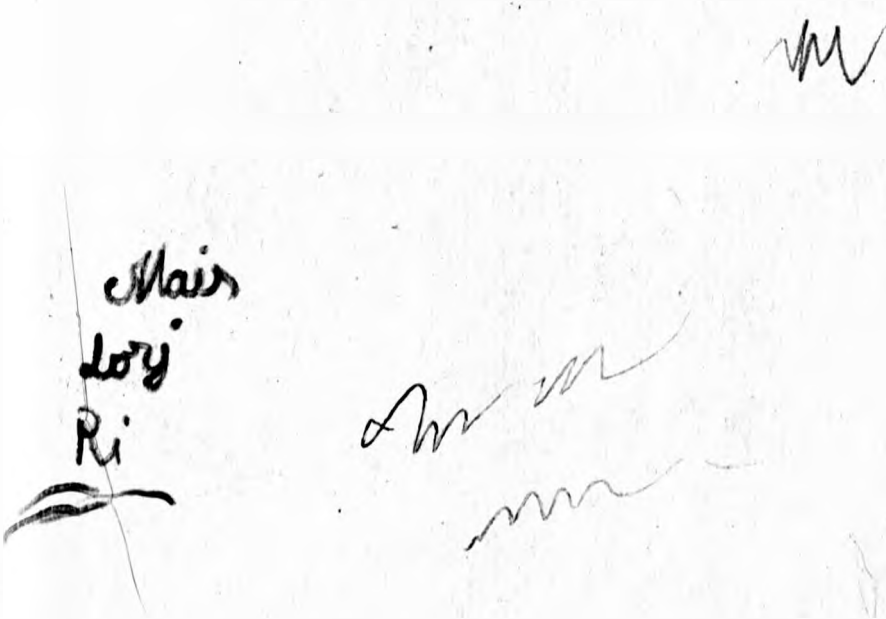

LATINUS EST NOBIS

Seria LiceuM

ISBN 978-973-50-2083-5

Preț: 4,20 lei